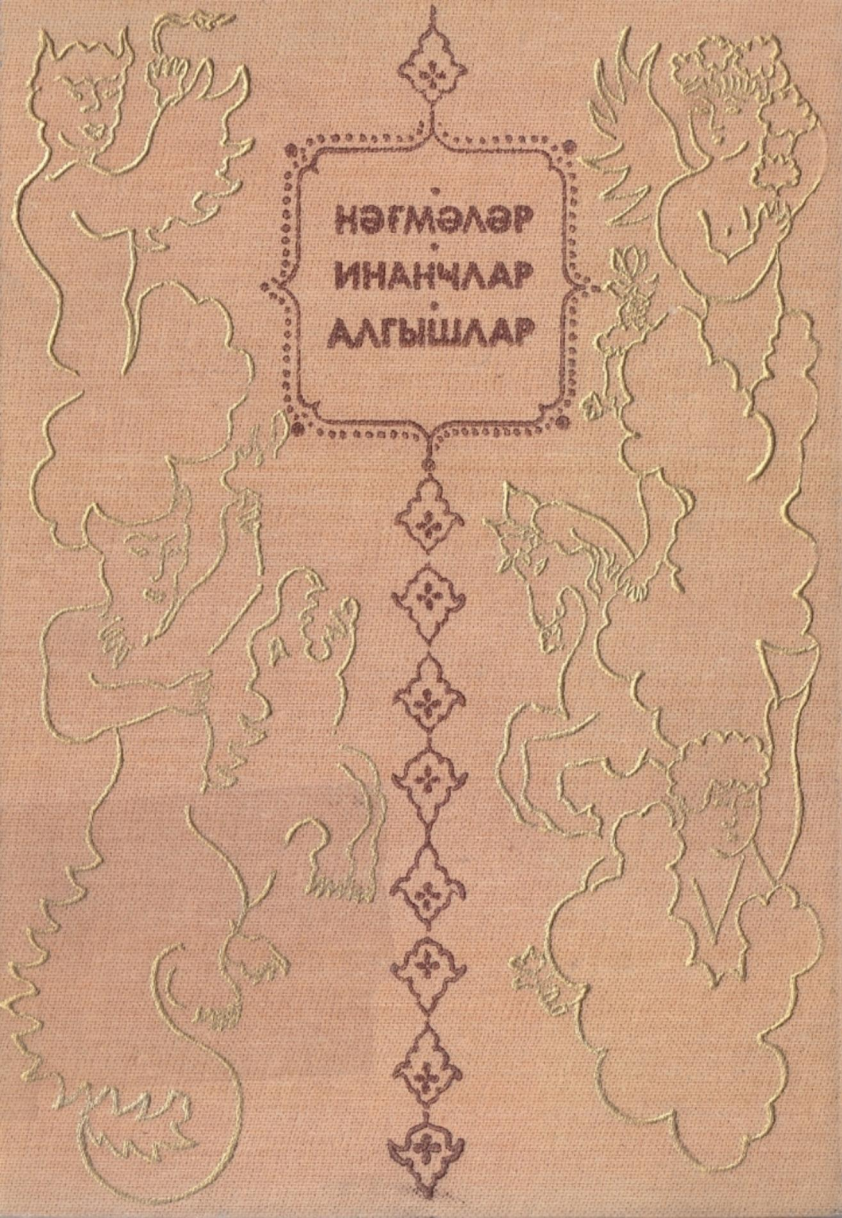
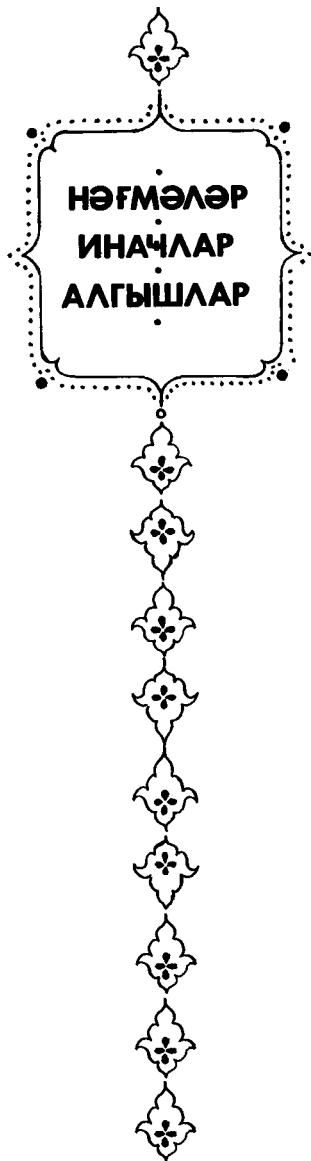

НЭГМЭЛЭР
ИНАНЧЛАР
АЛГЫШЛАР

НЭГМЭЛЭР
ИНАЧЛАР
АЛГЫШЛАР

Топлајаны, тәртиб едени вә нәшрә һә-
зырлајаны филолокија елмләри док-
тору, профессор

АЗАД НӘБИЈЕВ

Рә'јчи филолокија елмләри
доктору, профессор
ПАША ӘФӘНДИЈЕВ

ДУРНА КӨЗЛҮ БУЛАГЛАРДАН

Халгымызын илкин инам вә е'тигадлары, овчулуг, экинчилик, малдарлыг һәјаты илә бағлы мифик тәсәвүрләри бизә, әсасән, халг җарадычылығы нүмунәләри васитәсилә кәлиб чатмышдыр. Бу нүмунәләр импровизә едилмиш формаларда, әк сәр һалда исә түркдилли халгларын поетик җарадычылығы үчүн өн'өнәви олан ибтидаи өлчү гәлибләриндә җајылмышдыр.

Фолклорумузун нағыл, дастан нүмунәләри нисбәтән чох топланылса да ши фаһи җарадычылығымызын илкин нөвләри һәлә дә бүтөв һалда нәшр едилмәмишдир. Ши фаһи нитгдә күллү мигдарда җазыја алынмамыш нәғмә, маһны, әфсун, фал, алгыш, гаргыш, инанч, анд, чаду, дуа вә башга нүмунәләр җашамагддыр. Ши фаһи җарадычылығымызын бу нүмунәләринин бир җерә топланмасы шүбһәсиз ки, ајры-ајры жанрлары даһа системли шәкилдә арашдырмаға имкан верәчәкдир.

Әмәк нәғмәләри. Әмәк нәғмәләринин пешә вә мөшғулијә җәтлә бағлы јени нүмунәләри китаба дахил едилмишдир. Көчәри һәјат шәраити илә бағлы җаранмыш чобан нәғмәләри исә мө'лум нәшрләр әсасында тәртиб олунмушдур. Бу нәшрләрдәки бир сыра текстоложи гүсурлар халг вариантлары әсасында дүрүстләшдирилмә јолу илә арадан галдырылмышдыр.

Саја нәғмәләринин илк нәшрләриндә бу нәғмәләрин биринчи мисрасында ишарә мө'насында ишләнмиш «о» әвәзлији, сонракы нәшрләрдә «а» әзизләмә хитабы илә әвәз олунмуш вә беләликлә, илк ики мисрада мө'на тәһрифинә јол верилмишдир. Тәртиб заманы илкин нәшр варианты әсас кәтүрүлмүшдүр.

Халгымызын гәдим дөвр малдарлыг һәјаты илә бағлы нәғмәләри ичәрисиндә сағын нәғмәләри мүһүм җер тутур. Сағын нәғмәләри саја нәғмәләриндән фәргли олараг көчәри тајфалар ичәрисиндә җаранса да, отураг һәјат шәраитинә кечмиш тајфалар тәрәфиндән даһа асанл игла гәбул олунмушдур.

Әмәк нәғмәләри группна дахил олан овчу нәғмәләри дә әсәсән илк дөфә нәшр едилир. Белә бир факты гејд етмәк лазымдыр ки, халг поезијасында «Әкил-Бәкил» ады илә мәшһур нәғмә узун мүддәт ушаг фолклору нүмүнәси һесаб едилиб «Дүзкү» ады илә чап едилмишдир.

Овчу нәғмәләри халгымызын гәдим овчулуғ һәјатынын мүхтәлиф чәһәтләрини өјрәнмәк бахымындан фајдалыдыр.

Әмәк нәғмәләри ичәрисиндә балыгчы нәғмәләри дә хүсуси јер тутур. Дүнја халғларынын шифаһи поезијасында бу нәғмәләрин дәниз вә чај әтрафында јашајан халғларын шифаһи поезијасында илик инкишаф мәрһәләләриндә јарандығы еһтимал олунур.

Балыгчы нәғмәләри чох гәдимдән «Вәтәкә нәғмәләри» адлы 40 нәғмәдән ибарәт олмушдур. Вәтәкәјә ишә кәләнләр бу нәғмәләри өјрәнмәмиш балыг овуна чыхмазлармыш. Вәтәкә нәғмәләри Ајын доғмасыны тәрәннүм едән нәғмә илә башлајар, гајығын мөһкәмлијини, јелкәнләрин е'тибарлылығыны, салларын хиласкар олмасыны, торун давамлылығыны, овун уғурлулуғуну вә с. әһатә едир, саһилин-торпағын көрүнмәсини, сәһәрин ачылмасыны алгышлајан хорларла гуртарарды. Балыгчы нәғмәләри ичәрисиндә балығы тора чағыран нәғмәләр мүһүм јер тутмушдур. Фитлә башлајан бу нәғмәләр хүсуси нәғәратлы хорларла гуртармышдыр. Тору јығаркән, күләк, фыртына галхаркән охунан балыгчы нәғмәләри дә олмушдур. Тору атдыгдан сонра ов көзләјән балыгчыларын севки нәғмәләри даһа кениш јајылмышдыр. Бу нәғмәләр балыгчыларын шәхси арзу вә истәкләри илә бағлы мотивләри әһатә етмишдир. Балыгчы нәғмәләриндә мифоложи тәсәввүрләрин мүһафизәси — дәниз адамларынын, су пәриләринин, ангонларын, танрыларын тәсвири гүввәтли олмушдур.

Халг ичәрисиндә бә'зән дә күмчү (күмзар) нәғмәләри ады илә танынан ипәкчи нәғмәләри шифаһи поезијамызда мүәјјән јер тутур. Бу нәғмәләрдә барама, онлара гуллуғ гајдалары, бараманын бәднәзәрдән горунмасы, инсан һәјатына көзәллик кәтирмәси, доланачағ васитәси олмасы вә с. тәрәннүм олунур.

Әлдә едилән ипәкчи нәғмәләриндә барамачылығ вә ипәкчиликлә бағлы бир сыра е'тигад вә көрүшләр әкс олунмушдур. Башга жанрларда бә'зән нәзәрә чарпан бир хүсусијәт күмчү-ипәкчи нәғмәләриндә дә өзүнү кәстәрир. Күндәлик мүшаһидә заманы сөјләнән нәғмә сонрадан тапмача шәклинә дүшмүш вә һафизәләрдә белә јашамышдыр. Мәсәлән, гурдун јаваш-јаваш барама тохудуғуну көрән күмчү ону белә мә'наландырыр:

Бир гушум вар алача,
Кедәр гонар ағача.
Өзүнә бир ев тикәр,
Нә гапы гојар, нә бача .

јахуд

Пүстәди, һә пүстәди,
Тахтырәван үстәди.
Ҷамыш кими от отлар,
Су ичмәјә хәстәди ².

Көрүндүјү кими, сонрадан тапмачалашан бу нәғмәләр ил-кин мәрһәләдә билаваситә әмәк просесиндә сөјләнилмишдир.

Пешә вә мәшғулијјәтлә бағлы әмәк нәғмәләри ичәрисиндә тохучулуг вә халчачылыг нәғмәләри³ мүһүм јер тутур.

Һана нәғмәси билаваситә әмәк просесиндә сөјләнән — илмә вуруларкән, илмә дөјүләркән дөјилән нәғмәләрдәндир. Бурада халчачы елә бил ки, һанасы илә сөһбәт едир, она хошбәхт һәјәт арзу едир. Әслиндә халчачы һананы вә тохудуғу халчалары өз нәзәриндә инсанлашдырыр, онлара антропоморфик мүнәсибәт бәсләјир ки, бу да чох гәдим тәсәвүрләрлә сәсләшир. Халчачы һананын көрдүјү иши дә бир нәғмәјә бәнзәдир. Бу бәнзәтмә илмәләрин сәсиндән, ритминдән, аһәнкинән јаранан, тохучу еһтирасы илә зинәтләнән нәғмә кими додаглардан сүзүлүб ағыр әл әмәјини елә бил јүнкүлләшдирир, сүр'әтләндирир, она бир ширинлик, үлвелик бәхш едир.

Мөвсүм вә мәрәсим нәғмәләри. Мәрәсим нәғмәләрини халгын мәишәтиндән кәнарда тәсәвүр етмәк олмаз. Бу нәғмәләр халгын күндәлик һәјәти илә бағлы олмуш, онун бу вә дикәр төләбиндән доғмушдур.

Бу нәғмәләр ики јерә ајрылыр.

1. Ајры-ајры тәбиәт һадисәләри вә е'тигадларла бағлы јаранан нәғмәләр ичәрисиндә јағышың јағмасы, күнәшин чыхмасы, күләјин әсмәси, көјүн курулдамасы вә үмумијјәтлә ода, суја, күләјә, торпаға е'тигадла бағлы нәғмәләр өз гәдимлији илә дигәти чәлб едир. Бу нәғмәләрдә халг күнәши гызы, оғлу кими үмумиләшдирир, чәтин анда ону чағырмагла баш верә биләчәк фәлакәти арадан галдырмаға чалышыр.

Мөвсүм нәғмәләри ичәрисиндә јағыша вә думана гаршы сөјләнән нәғмәләр дә мүһүм јер тутур. Онларын мүәјјән нүмунәләри јазыја алынмыш вә китаба дахил едилмишдир. Бу бахымдан «Думан, гач-гач» нәғмәси мараг доғурур. Јени јазыја алынмыш бу нәғмә ејни адлы мә'лум нәғмәдән һәм мәзмун, һәм дә форма е'тибары илә сечилир.

Нәғмәдә инсанын думанла сөһбәти верилмишдир. Бурада инсанын күчү, лазым кәләрсә, думаны чәзаландырмаг гүдрәти

¹⁻² Бах: Азәрбајҗан фолклору антологийасы I китаб, сәһ. 190.

³

Бу нәғмәләр Губа рајонунда хана нәғмәси адланыр.

экс олунмушдур. Халгын гәдим мәшәтиндә инсанын ону әһәтә едән тәбиәт һадисәләри ичәрисиндә үзәриндә һөкмран олмаг идејасы илә бағлы иди. Инсанда белә бир тәсәввүр һөкмран иди ки, ону әһәтә едән тәбиәтдәки бүтүн һадисәләри әһлиләшдир-мәјә башладығы һејванлар ки ми чәзаландырмаг, горхутмагла өзүнә рам едә биләр.

Мөвсүм нәғмәләри ичәрисиндә гышын гуртармасы вә јазын кәлмәсини әкс етдирән «Гары илә Мартын дејишмәси» мараг доғуруп. Халг арасында гышын чыхмасыны арзулајан белә нәғ-мәләр чохдур.

Үмумиликдә, мартын чыхмасыны арзулајан халг силсилә нәғмәләр јаратмышдыр. Бу нәғмәләрдә никбин әһвали-руһијјә үстүн мөвге тутур:

Март чыхды, март чыхды,
Јаман гарт чыхды, гарт чыхды.
Гырды нечә оғлағымы,
Гузуму, чәпишими, балағымы.

«Алакөз» инәјим елду,
дәрд олду,
«Көвһәрим» саман једи,
мәрд олду.
Март чыхды, март чыхды,
Јаман гарт чыхды, гарт
чыхды.

2. Илин мүәјјән фәсилләриндә халгын биркә әмәјини јекун-лашдыран, јени әмәк мөвсүмүнүн башландығыны тәрәннүм едән нәғмәләр мөвсүм нәғмәләри ичәрисиндә мүһүм јер тут-мушдур. Түрк тајфалары ичәрисиндә һәлә гәдимләрдән илин ики мөвсүмү — јазын кәлиши, јени әмәк мөвсүмүнүн башлан-масы вә мәһсул јығымынын баша чатмасы илә бағлы мәрәсим-ләр кечирилмишдир.

Һәр ики мәрәсимдә мөвсүмүн характер чәһәтләри илә бағ-лы нәғмәләр охунмуш, әјинләр ичра едилмишдир. Әслиндә мәр-әсимләрлә бағлы нәғмәләрин јаранмасы инсанын әмәк һәја-тынын башланмасы илә бағлы олмуш, заман кечдикчә о јени-јени е'тигадларла, көрүшләрлә, тәсәввүрлә бағланмышдыр.

Даһа гәдимләрдә тәбиәтин ојанмасына хошбәхтлик вә сәә-дәт рәмзи ки ми бахан инсанлар јазын кәлиши, һаваларын исти-ләшмәси, тәбиәтин јенидән чанланмасы, јашыллашмасы илә бағлы нәғмәләр јаратмышлар. Гәдим инсанларын мөвсүмләрлә бағлы илкин нәғмәләри нисбәтән сонралар Новруз мәрәсими әтрафында чәмләнмишдир. Новруз мәрәсими вә онун тари-хиндән мүхтәлиф тәдгигатчылар бәһс етмиш, бә'зиләри он

зөрдүштиликлө, дикэрлэри исә ислам дини илө бағламышлар.

Дин хадимлэри ону Әлинин тахта чыхдығы күн — јени күн кими гөлөмө вериб исламла бағлы мәрәсимлөрдөн биринө чө-
вирмөјө чалышмышлар. Лакин гејд етмәк лазымдыр ки, торпа-
рын ојанмасы, јазын кәлиши илө бағлы јаранан бу мәрәсим мүх-
төлиф адлар алтында дүнја халгларынын шифаһи поезијасында
өзүнү көстөрир.

Сонралар Новруз адыны гәбул едөн бу мәрәсим һөлө зәр-
дүшtlүкдөн әввәл мөвчуд олмушдур. Зөрдүштиликлө халгын
һәфизәсиндән бу мәрәсимләр системини силә билмәдикдә ону
өзүнүкүләшдирмиш, мәрәсими зөрдүшт әјинлэри илө бәзә-
миш, зинәтләндирмишдир. Ола биләр ки, зөрдүштиләр новрузу
рөғбәтлө гаршыламыш, ону јени чаларларла зәнкинләшди-
рөрөк Новрузун зөрдүштүн ады илө бағлы јарандығыны рәсми-
ләшдирмөјө чалышмышлар. Лакин бүтүн чидди-чәһдләрә бах-
мајараг Новруз мәрәсиминин әјры-әјры әјинләриндә зөрдүшт-
лүкдөн әввәлки тәсәввүрләр горунуб сахланмыш вә онларын
бир гисми бизә кәлиб чатмышдыр. Мәсәлән, су үстүндән тул-
ланмаг, үзәрлик јандырмаг, гырх ачардан су төкмәк вә с. кими
әјинләр зөрдүшtlүкдөн әввәлки тәсәввүрләрлө бағлыдыр. Су
үстүндән тулланмаг, гырх ачардан су төкмәк (ахыр чәршәнбө
күнү) вә с. кими әјинләр су култу илө бағлы олуб даһа илкин
тәсәввүрләрин изләрени горујур.

Сонрадан тонгал јандырмаг, од үстүндән атланмаг вә с. ки-
ми ән'әнәләр биләваситә атәшпәрәстлијин тә'сири илө әлагә-
ләндирилмишдир. Атәшпәрәстлијә гәдәрки ән'әнәләр ја уну-
дулмуш, ја да зөрдүшtlүк әјинлэри илө чарпазлашмыш, асси-
милјасија едилмишдир. бир сыра ән'әнәләр исә биләваситә
Зөрдүштүн ады илө бағланмышдыр. Мәсәлән, Новруз әрәфә-
синдә сөмәни көјөртмәк ән'әнәси зөрдүшtlүкдөн даһа әввәл
халгын чөрәјө, гүдсијјәтә еһтирамы, сөчдәси кими рәмзи маһиј-
јәт дашымыш, гәдим халгларын шифаһи поезијасында боллуг,
сәадәт арзусуну ифадә етмишдир. Бу е'тигад Зөрдүшт тәрә-
финдәй дә гәбул едилмиш, һәтта әввәлки дөврлөрдән тәчрид
олунуб онун ады илө бағланмышдыр.

Јени јазыја алынмыш «һәччөләр, һүччөләр» нәғмәсиндә
Новрузун бә'зи хүсусијјәтлэри мүһәфизә едилмишдир:

һәччөләр, һүччөләр,
Узанар күндүзләр,
Гысалар кечөләр.
Салланар торбалар

Бачадан,
Ушаглар пәј истәр
Учадан...

Халг ичәрисиндә мәһсул жығымынын башланмасы вә гуртармасы илә бағлы мәрәсим нәғмәләри дә вардыр. Мәсәлән, ағ алманын чичәкләнмәси, јетишмәси, горунмасы, дәрилмәси илә бағлы јаылан, бу күн бизә һәләлик мүәјјән бәндләри, мисралары кәлиб чатан мөвсүм нәғмәләри олмушдур. Бу нәғмәләрдән мә'лум олур ки, жығым мөвсүмү башлајан күн дан јери сөкүлән-дә дәрилән илк алма инсана әбәди һәјат верир, ғышын доггунчу күнү кечә јарыдан сонра Ај ишығында ајаз вурмуш сонунчу алма өвладсызлығын дәрманыдыр.

Илк вә сон сүнбүлүн жығылмасы илә бағлы нәғмәләр дә олмушдур.

Халг ичәрисиндә һәр бир фәслин башланма вә гуртармасыны тәрәннүм едән мөвсүм нәғмәләри дә вардыр. Адәтән фәсил башлајанда ону тә'рифләр, гуртаранда исә јени фәсли чағырардылар.

Мәрәсим нәғмәләри ичәрисиндә шифаһи поезијамызда халгын күндәлик мәишәти илә бағлы нәғмәләр хүсуси јер тутмушдур. Бу нәғмәләр инсанын һәјатында баш верән ән мүһүм һадисәләрлә әлағәләндирилмиш, халгын севинчини, фәрәһини, арзу вә кәдәрини ифадә етмишдир.

Тој нәғмәләри. Тој нәғмәләринин топланмасына һәлә чидди еһтијач вардыр. Мә'лумдур ки, бу нәғмәләрин мүәјјән һиссәси XIX әсрдән башлајараг мүхтәлиф мәчмуәләрдә нәшр едилмишдир. Бу нүмунәләри Мирзә Аббас Аббасзадә илк дәфә кичик бир китабчада чәмләшдирмишдир. һәмин нәғмәләр сонралар ајры-ајры мәчмуәләрдә гисмән әкс олунмушдур. Тој нәғмәләринин шифаһи нитгдән топланмасына исә тәзә башланмышдыр.

Түркдилли халгларын шифаһи поезијасы үчүн ән'әнәви олан «Јар-јар» нәғмәләри, бир сыра ән'әнәви мотив вә сүжетләр әсасында јаранан, тојун мүхтәлиф етнографик чизкиләрини, мәрһәләләрини әкс етдирән нәғмәләрин бир чоху исә һәлә һафизәләрдә јашамагда, күндән-күнә унудулмагда, јаддан чыхмагдадыр. Тој нәғмәләринин топланмасы саһәсиндә сон илләр мүәјјән иш көрүлмүшдүр. Фолклор експедисијалары заманы 200-дән артыг тој нәғмәси јазыја алынмышдыр. Бундан әлавә 1980-чи илдә Б. С. Шаһсојлу, Л. М. Ағажев вә З. Ә. Бағыровун «Тој вә һалај маһнылары» адлы фајдалы бир китабчасы нәшр едилмишдир. Тој нәғмәләрини гисмән әһатә едән, мүасир топлама принципләри әсасында тәртиб едилмиш бу нәшрә 120-ә гәдәр нәғмә дахилдир.

¹ «Тој вә һалај маһнылары», Бақы, «Жәнчлик» 1980.

Биз тој нәғмәләримизи ваһид топлуда чәмләшдирмәк мәгсәди илә һәмин нәшрдә верилмиш мәтнләри әлимиздә олан експедисија материаллары илә тутушдуруб бир сыра нәғмәләрдә јазыјаалынма заманы јол верилмиш мүәјјән гүсурлары арадај галдырмаға, әсл халг вариантларыны бәрпа етмәјә чалышышыг. Бир чох нәғмәисә илк нәшрдә олдуғу кими сахланмышдыр.

Нәғмәләрин ичәрисиндә јас вә дәфн мәрасими илә бағлы нәғмәләр дә вардыр. Бу нәғмәләр халгын кәдәри, һүзнү илә јаранмышдыр, халг баш верән кәдәри нәғмәләрдә ифадә етмәклә бир тәрәфдән мәрасимин кечирилмәсини рәсмиләшдирмиш, дикәр тәрәфдән кәләчәјә үмидлә бахмыш, изитрабы, кәдәри јункүлләшдирмишдир.

Јас нәғмәләринин мүһүм һиссәсини ағылар төшкил едир.

Јас мәрасиминдә охунан ағылар бу күн тәкчә бајаты шәклиндә јайылмыш нүмунәләрлә мөһдудлашмыш. Халг ичәрисиндә онларын даһа әввәлләрдә јаранан нүмунәләриндән дә бизә кәлиб чатаны вар.

Ушаг нәғмәләри. Шифаһи нитгдә һәлә чохлу ушаг нәғмәси јашамагдадыр. Бу нәғмәләри күлл һалында охучуја тәгдим етмәк үчүн кечән әсрдән башламыш әксәр нәшрләр нәзәрдән кечирилмиш вә ән јахшылары китаба дахил едилмишдир. Бир нәчә нәғмә исә шифаһи нитгдән јазыја алынмышдыр.

Әфсунлар. Ф. Енкелс кәстәрирди ки, халдеј мәдәнијјәтинин јаранмасында сепр вә әфсун мүһүм мөвгејә малик олмуш, илкин поетик системләрин јаранмасына һәлледици тә'сир кәстәрмишдир. Түрк тајфаларынын илкин макик төсәввүрләринин поетикләшмәси, шифаһи бәдиј јадаычылыгдә әкс олунмасы дөврүнүн мөһсулу олан әфсунлар мүәјјән мәрһәләдә ибтидаи инсанын күндәлик һәјатында, һәјаты дәркетмә вә өз билдији кими ифадәетмә просесиндә мүһүм мөвге тутмушдур. Заман кечдикчә, тәбиәтин сирләри инсан үчүн ачылдыгча әфсун-овсун төсәввүрләри дә зәифләмиш, бир жанр кими архаикләшмишдир. Әфсун сөзүн күчүнә инамы әкс етдирән бир жанрдыр. Бу жанрдә охшар сәсләр, сөzlәр васитәсилә инсан психикасына тә'сир кәстәрилир, сөзүн күчү, тә'сири инамын тәнтәнәсинә чеврилир.

Әфсунларын јаранмасында халг инамларындан кениш истифадә едилмишдир. Бир сыра әфсуну илк бахышда инанча бәнзәр хүсусијјәтинә кәрә ајырмаг чәтин олур.

Әфсунларын топланмасына јеничә башланмышдыр. Әлдә олан материаллар әсасында бу мараглы жанры халг ичәрисиндә ашағыдакы мөвзулар үзрә групплашдырмаг олар: тәбиәт һа-

диселәрини рам етмәк үчүн јаранан әфсунлар; инсанын һәјат вә јашајышыны тәмин едән битки вә һејванлары горумаг мәгсәдилә јаранан әфсунлар вә инсанын күндәлик мәшәти вә сағламлығы илә әлагәдар јаранан әфсунлар.

Башга жанрлар кими, әфсунлар да халгын шифаһи јарадычылығында конкрет јерә, үнвана малик олур. һәр бир әфсунунә мәгсәдлә јарандыгы билинр. Конкрет объектдән кәнарда әфсун јохдур. Одур ки, әфсунлары топлајыб групплашдыраркә: мүәјјән принципләр әсас кәтүрүлмәлидир.

1. Тәбиәт гүввәләрини рам етмәк үчүн јаранан әфсунлар нисбәтән даһа илкин тәсәввүрләрлә бағлыдыр. Бу әфсунлары ибтидаи инсан гаршысында ачиз галдыгы гүввә үзәриндә һөкман олмаг арзусу илә јаратмышдыр. Ибтидаи инсан күнүн чыхмасы, јағышын јағмасы, күләјин, јағышын кәсмәси вә с. бағлы һадисәләр һаггында әфсунлар јаратмышлар. Белә әфсунларын бир һиссәси әрәб-фарс тәркибли сөзләр јығынындан ибарәт олуб, дини адлар, инамларла чарпаздашыр, бөјүк тәһрифләрә уғрадыгына көрә аз баһа дүшүлүр, бә'зән дә һеч мә'насы алашылмыр. Бир дә тәмиз Азәрбајчан дилиндә јаранан, сөјләнән әфсунлар вар ки, бу китаба икинчи групп әфсунлары дахил етмәји мәгсәдәүјүн сәјмишыг.

Халг ичәрисиндә узун мүддәт гураглыг оларкән мүәјјән мүгәддәс очаглардан кәтүрүлмүш дашлары ортадан дәлиб суја салардылар. Мәсәлән, Губа-Гонагкәнд зонасында Баба дағындан кәтирилмиш једди дашы ортадан дәлиб бир ипә дүзәр вә ананын илки олан гыз ушағы ону суја салыб ипин башыны саһилдәки ағачлардан биринә бағлајарды. Ипин бағландыгы адәтән гарағач вә ја фындыг ағачы олмалы иди. Дашлар суја салынаркән хорла охујардылар:

Даш башым,
Јаш башым.

Јаш олду
Үст-башым.

Сонра дашы суја салардылар. Бу вахт исә әсас әфсунчу охујарды:

Суда дашым,
Гуда дашым,
Баба дашым.

Кәләр.
Кәтмәз.
Јағышым...

Сонра исә дашы суја саланлар хорла тәкрар едәрдиләр:

Даш башым,
Јаш башым.

Јаш олду,
Үст-башым.

Мә лумдур ки, һәлә чох гәдимләрдән арасы кәсилмәз јағыш заманы күнәши чағырыш нәғмәләри халг арасында кениш ја-

Жылмышды. Ибтидаи инсанлар бу көрүшлө бағлы эфсунлар да жаратмышлар. Онлардан бири беләдир: Күнәшин чыхмасыны арзулајан Баба дағындан кәтирилмиш дашы очагда, күлдә басдырыр вә очагда хәшил биширилир. Хәшили ананын илки чалмалыдыр. Эфсунчу басдырылан дашын үстүнә көзләри жыға-жыға эфсунун сәһр һиссәсини охујур:

Году,
Оду дашы.

Году кәссин
Јағышы.

Сонра исә очаг башына жығышанларын мүшајиәти илә эфсунчу охујур:

Оду дашы,
Буду дашы,
Булутдарын
Куду дашы,
Биширмишәм
Хәмирашы.

Гонаг кәлсин
Һодубашы,
Кәтирсин
Гызыл күнү.
Апарсын,
Јағышы.

Очаг башына жығыланлар ахырда бирликдә охујурлар:

Году дашы,
Оду дашы.

Году кәссин
Јағышы.

Халг арасында јеллә, күләклә, оду горумаг, сели сахламаг, илдырымы хәтәсыз өтүрмәк вә с. мәгсәдләрлә сөјләнән чохлу эфсунлар вардыр. Бунларда тәбиәтин кортәбии гүввәләринин гаршысында ачиз галан инсанын сәһр, эфсун күчүнә бөјүк инамы әкс олунмушдур.

2. Инсанын һәјат вә јашајышыны тә'мин едән битки вә һејванлары горумаг мәгсәдилә јаранан эфсунлар халг јарадычылыгында мүһүм јер тутур. Мејвә вә мејвә ағачлары, мүәјјән биткиләр — буғда, арпа, чәлтик вә һабелә гојунчулуг вә малдарлыг һәјаты илә әлагәдар јаранан эфсунлар дә вардыр.

Мал-гараны мүхтәлиф хәстәликләрдән горумаг үчүн, онларын нәслини артырмаг, инәкдән, чамышдан, гојундан даһа чох мәһсул әлдә етмәк мәгсәди илә дә эфсунлар јаранмышдыр. Шаман тәсәвүрләрилә әлагәдар эфсунлар да халг ичәрисиндә кениш јайылмышдыр.

3. Инсанын күндәлик мәишәти вә онун сағламлығы илә бағлы јаранан эфсунлар да шифаһи јарадычылыгда мүәјјән јер тутур.

Һәлә чох гәдимләрдән өвладсызлыгга, доғумла, шәрин говулмасы, евдән, очагдан узаглашдырылмасы, једди бачыја бир гардаш арзуланмасы илә бағлы эфсунлар јаранмышдыр. Горху, нәзәр, узаг сәфәрдән саламат гајытмаг арзусу вә с. әлагәдар эфсунлар да мөвчуддур.

Әфсунларын бир чоху мүөжөн хәстәликләрлә бағлыдыр. Мә'лумдур ки, гәдимләрдә халг тәбабәти күчлү олмушдур. Бунун бир сәбәби дә аҗры-аҗры от вә биткиләрдән дүзәлдилмиш дәрманларла јанашы, сөзүн күчү илә инсан психикасына тә'сир етмәк иди. Мәһз әфсунларын бир чохунда һәмин чәһәт башлыча мәзијјәтләрдәндир. Сөзүн күчү илә адамы инандырмаг, ондакы хәстәлијин арадан галхдығыны, кечдијини инандырмаг вә беләликлә дә һәгигәтән хәстәлији сағалтмаг әфсун дүнјасынын мө'чүзәләриндән олмушдур.

Алгыш вә гарғышлар. Гәдим инсанларда хејир вә шәр анлајышлары јарандыгдан сонра һәјатда онлар ики гүввәтли амиллә — хејир вә шәрлә гаршылашмалы олмушдур. Хејир онлары һәјат шәраитинин, мәишәтинин јахшылашмасы, күндәлик еһтијачларыны арадан галдырмаға көмәк етмиш, бу тәсәвүрләрлә бағлы мүхтәлиф сүжетләр вә сүжетләр системи јаранмыш, мифоложи тәсәвүрләрдә ибтидаи инсан өз хејирхаһыны рәмзләшдирмишдир. Ејни мүнәсибәт шәрлә бағлы јаранмышдыр. Нәһәјәт, әсатири тәсәвүрләрдә шәр дә аллаһ гүдрәтинә јүксәлдилмиш вә она мифик шәр танрысы кими бахылмышдыр. Мүхтәлиф халгларда олдуғу кими Шәрг халгларынын әсарәтиндә хејир вә шәр тәсәвүрләри шәхсләндирилмишдир. Бу варлығлары инсан чилдиндә көрмәк истәји тәкчә гәдим түрк тајфалары ичәрисиндә дејил, үмумијјәтлә гәдим инсанын һәјаты дәркетмәсинин әсас мәрһәләләриндән бири олмушдур. Бу гүввәләр гәдим тәсәвүрләрдә хејири алгышламаг, шәри исә гарғышламаг анлајышыны јаратмышдыр.

Алгыш вә гарғышлар бу күн бизә «Китаби-Дәдә Горгуд»-да, шифаһи јарадычылығын нағыл, дастан вә с. кими нүмунәләриндә, һабелә јазылы әдәбијјатда аҗры-аҗры образларын дилиндә кәлиб чатмышдыр. Бунунла бирликдә алгыш вә гарғышларын ән јахшы мұһафизәчиси шифаһи нитгимиздир.

Алгыш вә гарғышлар үзәриндә илк мұшаһидәләр онлары ашағыдакы кими тәсниф етмәјә имкан верир: мәрәсимләрлә әлагәдар јарананлар; мәишәтлә бағлы алгыш вә гарғышлар; мифоложи вә дини тәсәвүрләрин тә'сири илә формалашан нүмунәләр.

Алгыш вә гарғышлар нәзәр салдыгда белә бир чәһәт дә нәзәрә чарпыр ки, халг ичәрисиндәки алгыш вә гарғышларын һәр биринин өзүнәмәхсус јаранма јолу, көкү олмушдур. Одур

ки, бу жанр эсиндә халг мәишәтиндәки етник хүсусијәтләри даһа фәал мұһафизә едән жанрлар групуна дахил едлмәлидир.

Инанчлар шифаһи јарадычылығымызын илкин жанрларындандыр.

Бу жанр бә'зән јозма, јозум, инам да адландырылыр.

Әввәлә халг ичәрисиндә мұхтәлиф адларла јашајан инанчы јозум вә ја јозма адландырмаг олармы? Тәби ки, јох. Чүнки јозма вә ја јозумда халг инамы гәтиләшмәјиб. Бурада инам һәлә өһтимал, күман, фәрзијә шәклиндәдир. Инанчы сынама адландырмаг да доғру олмаз. Инанчда сынамаја әсасланма бир элемент, хүсусијәтдир. Инанч даһа кениш мәфһумдур, инанч сынамаларла тәсдигләнир. Мұхтәлиф сынамалардан сонра инсандә инам гәтиләшир. Инанчлар сынамалар нәтичәсиндә гәтиләшән һөкмләрин бәди ифадәсидир.

Сынама халг јарадычылығынын, алгыш, гарғыш, өфсун, чаду, фал, аталар сөзү кими жанрларынын јаранмасында мұһүм рол ојнамышдыр. Халг өз мұшаһидәләрини јохламаг, гәти мүәј-јөнләшдирмәк мәсәди илә сынаглар кечирмиш, сонра исә фикрини һөкм шәклиндә гәтиләшдирмишдир.

Инанчларын јаранмасы илкин мәрһәләләрдә реал һәјат һадисәси вә шәраити илә бағлы олмушдур. Гәдим инсан ова јола дүшөркән габағына бош габ чыхыр. Ахшам овдан әлибош гајыдыр. Бир нечә дәфә бош габы сынајыр. Көрүр ки, габағына бош габ чыханда иши уғурсуз олур. Башга дәфә долу габы сынајыр, иши уғур кәтирир. Беләликлә, сынамалар нәтичәсиндә гәти инама әсасланан инанч јараныр: «Габағына бош габла чыханда кәтдијин јолдан кери гајыт».

Ибтидаи инсан аилә, мәишәт һәјатында, тәбиәти дәркетмә просесиндә раст кәлдији јүзләрлә һадисәләрлә бағлы инанчлар јаратмышдыр. Гәдим инсанын чоһсаһәли әмәк һәјаты, реал вә мифик тәсәввүрләри, астрал көрүшләри халг инанчларынын јаранмасына мұһүм тә'сир кәстәрмишдир.

Азәрбајҗан халг инанчларыны ашағыдакы кими тәсниф етмәк олар: 1. Мәишәт һәјаты илә бағлы инанчлар; 2. Битки, чичәк, од, су, торпаг вә тәбиәт һадисәләри илә бағлы инанчлар; 3. Әсатири көрүшләрлә бағлы инанчлар; астрал тәсәввүрләр сәјәсиндә јаранан инанчлар.

Мәишәт илә бағлы инанчлар. Халгын күндәлик мәишәт һәјаты мұхтәлиф инам вә е'тигадларла бағлы олмушдур. һәлә чоһ гәдимләрдән башлајараг адамлар күндәлик мәишәт һәјатында раст кәлдији бир чоһ һадисәләрлә бағлы инам вә е'тигадлар јаратмыш, онлары сынагдан кечирмиш, бүтүн бу сынаглар исә шифаһи јарадычылыгда мұхтәлиф жанрларда өз бәди

ифадәсини тапмышдыр. Мәсәлән, «Чөрәји бир әллә кәсмәзләр», «Наһар вахты данышмазлар», «Сүфрәје дуз дағыланда дава дүшәр», «Әлдән чөрәк сычрајанда севинәрсән» вә с. кими инанчлар сынаглардан чыхарылмыш мүшаһидәләрин нәтичәси кими јаранмышдыр.

Гәдим инсанларын илкин тәсәввүрләриндә уғур вә уғурсузлуг аңлајышлары илә бағлы сынаглар кениш јер тутмушдур. Бир сыра илкин инамларын јаранмасы да бунунла бағлыдыр. Уғур вә уғурсузлуг әсасән бир иш архасынча кетмә, сәјаһәтә чыхма вә еләчә дә күндәлик мәишәт һәјәты чәрчивәсиндәки мүшаһидәләрлә әләмәтдар олмушдур. Бош габ, гара пишик, күрән, гозбел гары (гадын), боз довшан уғурсузлуг рәмзи һесаб едилмишди. Бу инамларла бағлы јаранән инанчлар халг ичәрисиндә кениш јайылмышдыр: «Гозбел гарынын үзү дүшәриксиз олар». «Габағындан гара пишик кечсә ишин уғур олмаз», «Габағындан довшан гачса овун бош кечәр» вә с. Көзәллик, әхлагилик, әмәксевәрлик, хәбәрчилик, көздәјмә, нәзәр вә с. бағлы сынаглар да инанчларда әкс олунмушдур. Бу күн мәишәт һәјәтынын елә бир саһәси јохдур ки, халг инанчларында әкс олунмасын.

Тәбиәт һадисәләри, битки вә һејванат әләми илә бағлы инанчлар. Инанчларын бөјүк гисми тәбиәт һадисәләри, битки вә һејванат әләми илә бағлы јаранмышдыр. Јағышын јағмасы, күнүн чыхмасы илә әлағәдар инанчларда халгын мүхтәлиф сынагларынын нәтичәси үмумиләшдирилмишдир: «Балтаны үзү јухары гојсан јағыш јағар», «Тысбағаны ајағындан ассан јағыш јағар», «Ај тутуланда күллә атарлар», «Ај тутуланда мис габлары дөјөчләјәрләр», «Күн батан вахт еви сүпүрмәзләр», «Зијәрәтә кедәндә евдән күн доғмамыш чыхарлар» вә с.

Чанавар, ат, итлә бағлы инанчлар да халг арасында кениш јайылмышдыр. «Гурд үзү мүбарәк олар» («Китаби-Дәдә Горгуд»), «Ат мураддыр», «Јухуда ат көрән мурада јетир», «Ат налын гапыдан ассан евин бәрәкәтли олар», «Итин улајаны хејир кәтирмәз», «Ит көјә һүрүб далдалы кедәрсә, хејир олмаз» вә .

Узун мүддәт јағышларын јағмасы, чајларын дашмасы, гурағлығын олмасы инанчларда әкс олунмуш, халг мүхтәлиф ајинләри ичра етмәклә инсанлара бөјүк зәрәр вуран бу тәбиәт һадисәләрини рам етмәјә чалышмыш вә өз инанчларыны јаратмышлар. «Чох јағыш јағанда ананын илки балтаны јерә вурса јағыш кәсәр», «Гурағлыг оlanda чахмаг дашыны суја салсан јағыш јағар».

Бир сыра биткиләр, чичәкләр, отлар, ағачларла бағлы јаранән инанчларда символизм дөврүнүн исләри нәзәрә чарпмаг-

дөдүр: «Ағ күл ажрылыг рәмзидир», «Гырмызы күл мәһәббәт кәтирәр», «Сары күл бәд әләмәт кәтирәр», «Кәлин арабасыны сөјүд будағы илә бәзәмәзләр», «Кәлин кәчәнә јасәмән вермәзләр» вә с.

Од, су, торпагла бағлы инанчларда да илкин төсәвүрләр мұһафизә едилмишдир.

Астрал төсәвүрләр сәјәсиндә јаранан инанчлар. Шифаһи поэзијада астрал төсәвүрләрин јаранмасы даһа әввәлләрә аид едилир. Космогоник төсәвүрүн әфсанәләрдә, нағыл вә дастанларда әкси барәдә мүәјјән мұлаһизәләр сөјләнилсә дә, халг инанчларынын јаранмасына астрал төсәвүрләрин тә'сиринин әрәшдирылмасына һәлә башланмамышдыр.

Мә'лумдур ки, сәма чисимләриндән, онларын һәрәкәти, дүзүлүшү вә с. илә бағлы халг мұхтәлиф шәкилдә истифадә етмишдир. Улдузлар вәстәсилә гәдим төгвимләр һесаблинмыш, сәһра јоллары мүәјјәнләшдирилмиш, гүтбләр дүрүстләшдирилмишдир. Гасырға вә фыртынанын башланма вә сәкитләшмә мүддәти һесаблинмыш, орта әср мүнәччимлијинин әсасы гојулмуш, јухулар јозулмуш, фаллар ачылмышдыр. Бүтүн бунларла бағлы халгын инамлары јаранмышдыр. Антропоморфик төсәвүрләрин јаранмасы, сәма чисимләринин инсан шәклиндә төсәвүр едилмәси, Ај, Күнәш вә улдузлар һаггында инам вә төсәвүрләр јаратмышдыр ки, бунларын бир чоһу да инанчларда мұһафизә олунуб бу күнә гәдәр јашамышдыр. «Бәхт улдузуну көрән хошбәхт олар», «Улдузу аһанын өмрү сонә јетәр» вә с. инанчлар јаранмышдыр.

Халг инанчларында космогоник, астрал төсәвүрләрин мөвчудлуғу инкарәдилмәздир. Сәма чисимләри, хүсүсән Күнәш, Ај, Зәһрә, бир сыра улдузлар системи, кәһкәшан вә с. һаггында инанчларда јашајан јарымәфсанә вә һәгигәтләр бунун инкарәдилмәзлијини сүбүтә јетирир. Космогоник вә астрал төсәвүрләрлә бағлы халг инанчлары даһа илкин төсәвүрләри әкс етдирдијиндән, онлар јараныш е'тибарилә даһа әввәлләрә аиддир. Астрал төсәвүрләрлә бағлы инанчларда мәишәт һәјатынын мүәјјән чәһәтләри — доғум, адгојма мәрәсимләри илә бағлы бир сыра көрүшләр әкс олунмушдур.

Әсәтири көрүшләрлә бағлы инанчлар. Халг инанчларынын мүәјјән һиссәси әсәтири төсәвүрләрлә бағлы јаранмышдыр. Бунларын бир гисми гәдим түрк тајфаларынын мифик төсәвүрләри илә әләгәдар олмушдурса, диқәри зәрдүштилик көрүшләринин тә'сири илә јаранмышдыр.

Ајры-ајры култлар, хүсүсән су култу илә бағлы инанчларда даһа гәдим төсәвүрләрин изләри нәзәрә чарпмағдадыр. «Су

ичәни данышдырмазлар», «Су ичәни вурмазлар», «Су ичәни илан вурмаз», «Пис јуху көрөндә суја данышарлар», «Гајнар сују јерә атмазлар», «Шәр гарышан вахт јерә су атмазлар», «Горхана су верәрләр», «Горхдуғу адамын әлиндән су ичирдәрләр» вә с. Сујун мүгәддәсләшдирилмәси бир сыра башга халгларда олдуғу кими, түркдилли халгларда һәлә гәдимләрдән мөвчуд олмушдур. Су илаһәси Наһид антропоморфик сурәтинин јаранмасы да тәсадүфи дејил ки, суја олан бөјүк инамын нәтичәси кими јаранмышдыр. Су култу илә бағлы јаранан мифик тәсәввүрләр сонралар түркдилли халгларыч мифоложијасында силсилә сүжетләрин јаранмасына сәбәб олмушдур.

Одла бағлы инанчларда одун мүгәддәслији рәмзиләшдирилр. Бу инанчларыч бөјүк әксәријјәти зәрдуштиликлә әлагәдар, ода ситајишлә бағлы јаранмышдыр.

Фаллар. Шифаһи јарадычылығымызын илкин жанрларычдан бири дә фаллардыр. Узун мүддәт фаллара јанлыш мүнәсибәт бәсләнилмишдир. Фалын дини тәсәввүрләрлә ејниләшдирилмәси, јаланчы фалчыларыч, фалабахмаларыч, хүсусән гарачы фалабахма ән'әнәсинин мејдана кәлмәси фалын һәгиги маһијјәтини арха плана кечирмиш, инам, е'тигад вә габагчадан јозма, әјан олма, нөгтәләр, рәгәмләр, хәтләр, шәкилләр вә с. системинә әсасланан реал фалабахманыч елми шәрһи тәдгигатдан кәнарда галмышдыр.

Ф. Енкелс «Илкин христианлығыч тарихи» әсәриндә јазырды ки, гәдим халдејләр вә јәһудиләр арасында һәрфләрин ики мә'налылығы илә мәшғул олан сәһркарлығы сәнәти кениш јайылмышдыр. Мә'лумдур ки, бизим ерадан 300 ил әввәлки дөврләрдә һәрфләрдән рәгәм кими дә истифадә етмишләр. һүруфиләр исә һәрф, нөгтә, рәгәмләр әсасында шәрти мә'налар, — хүсуси мә'на ифадә едән нөгтә, хәтт вә хәтләр системи јаратмышдылар. Онлар өз кизли фикирләрини һәмин системләр — шифрәләр вәстәсилә ифадә едәрдиләр, бу шифрәләрин ачылмасыны исә һүруфиләр — «фаллар», «фал ачмалар» һесаб едирдиләр.

Шүбһәсиз ки, гәдимләрдән јаранан вә мүәјјән рәмзи мә'налар ифадә едән нөгтә, һәрф, хәтләр вә шәкилләр илкин фалабахманыч әсасыны гојмуш, һүруфиләр дә өз шәрти системләрини, ишарәләрини бу рәмзләрдән көтүрмүшләр. Мәсәлән, рәмзи ишарәләр ичәрисиндә хачшәкилли ишарәләр(х) уғурсузлуг рәмзи олмуш, үзү күлән гадын шәкли шәр, бәд, үзү күлән киши рәсми хејир рәмзи, уғур әләмәти олмушдур.

Халг јарадычылығымызда кениш јайылмыш фаллары ашағыдакы кими группашдырмаг олар: Инамларла бағлы фалабахма; Су илә фалабахма; Улдузларла фалабахма; Нохудла фалабах-

ма; Шәкилләрлә фалабахма; Китабла фалабахма.

Халг арасында фалабахмада бир сыра башга васитәләрдән дә истифадә едилир. Мәсәлән, дуздан, отдан, күзкүдән вә с. Лакин бунлар мүстәгил бөлкүләр јаратмыр, ајры-ајры инам вә е'тигадларла әлагәдар олдуғундан тәснифатын биринчи бөлкү-сүнә дахил олур.

Инамларла бағлы фалабахма. Инамларла бағлы фалабахма даһа гәдим тарихә маликдир. Фалын илк нөвләриндән олан бу чүр фалабахмада мүәјјән инамлар әсас кәтүрүлүр. «Галыпус-ма» вә ја «гулаға дајанма» әсасында јахшы сөз уғур, пис сөз уғурсузлуг әламәти һесаб едилмишдир. Бир чох башга фалларда да ејни чәһәт нәзәрә чарпыр. «Биринин кирпији үзүнә дүшәндә сорушарлар ки, үрәјиндә бир арзу тут вә де кәрәк кирпијин һансы үзүндәдир? Дүз тапсан үрәјиндә тутдуғун арзу чин олар».

Күзкү, дуз, мүхтәлиф отлар васитәсилә фалабахма да онлара бәсләнән инамларла әлагәдардыр. Мәсәлән, «Илк дәфә ја-тылан јастығын алтына күзкү гојулур. Јатан адам кәләчәк бах-тынын нечә кечәчәјини һәмин күзкүдә кәрүр».

Халг арасында инамларла әлагәдар јаранан фалларда инам изи даһа чох мүһафизә едилмишдир. Онларда фала чеврилмә просеси елә бил там баша чатмамышдыр.

Су илә фалабахма да гәдим фаллар групуна дахилдир. Фалын јаранмасы еһтимал ки, су култу илә әлагәдардыр. Әксәр һалларда инсан тәлејинин арзусу су васитәсилә һәјата кечир. Гәдим тәсәвүрләрдә су илә јаранан антропоморфик Наһид сүрәти түрк тајфалары ичәрисиндә су култунун чох күчлү олдуғуну тәсдиг едир. Халгын шифаһи тәфәккүрүндә сүјүн мүхтәлиф нөвләринин шаһиди олуруг, су бә'зән инсана һәјат верән реал бәдин образа, бә'зән мифик анлајыша чеврилир. Дәрја вә ја чајла бағлы су култундан чәнкавәр атлар төрәјир, көпүкләнән чешмәләрдән гола гүввәт, сәсә гүдрәт кәлир, һәтта кор көзләр шәфа тапыр.

Фалла бағлы тәсәвүрләрдә бир «лал су» анлајышы да вардыр. Фала бахмаг үчүн су кәтирмәјә кедән су кәтирәнә гәдәр сәсини чыхармамалыдыр. Су фалларынын әксәријјәти «лал су» илә бахылыр.

Көрүнүр, су или бағлы тәсәвүрләр халг арасында чох мүхтәлиф көрүшләрлә әлагәдар олмушдур. Су илә фалабахма да мүәјјән дәрәчәдә һәмин көрүшләрдән бәһрәләнмишдир. Фалларын бир чоху су илә ичра олунур. Мәсәлән, онлардан биринә нәзәр салаг. «Суда фалабахма» адланан фал беләдир: «Һәр һансы адамын фалына суда бахмаг үчүн ишләнмәмиш бир габ

(адәтән чам) кәтүрүлүр. Ораја јарым стәкан су төкүлүр. Фалабахан үрәјиндә фалына бахдығы адамын адыны тутмалыдыр. Бу заман сујун үзәриндә әмәлә кәлән ләкәләрә керә адамын тәләјиндән хәбәр верилир.

Дағ шәклиндә олан ләкәләр фалына бахылан адамын узәг јола чыхачағыны кәстәрир.

Гуш шәклиндә олан ләкәләр бу адама шад бир хәбәр чатачағыны билдирир.

Даирәви шәклиндә олан ләкәләр бәд хәбәр вә кәз јашы билдирир.

Сујун үзәри ләкәсиз олдугда ачыг јол вә узун өмүр кәзләнилир».

Сујун иштирак етдији бүтүн фаллар су фалына аиддир. Ијнә, үзүк, бојунбағы дәнәси вә башга әшјалары суја салмагла бахылан фалларда да су әсас фал үнсүрүдүр. Су фаллары кениш јайылмышдыр, бајрам күнләриндә, тој мәрәсимләриндә, һәфтәнин уғурлу күнләриндә белә фаллар гурулур вә адамлар сујун гүдрәтиндән истифадә етмәклә тәләјин бу вә ја дикәр гүдрәтләриндән хәбәр тутмаға тәшәббүс кәстәрирләр.

Улдузларла фалабахма космогоник тәсәвүрләрлә әлағдардыр. Мә'лумдур ки, сәма чисимләринин мүгәддәсләшдирилмәси илә бағлы онларла мүхтәлиф тәсәвүрләр системи тәрәмишдир. Улдуз фаллары да өз кәкү е'тибары илә һәмин тәсәвүрләрлә бағлы јаранмышдыр.

Күнәш, Ај, улдузлар бу группан олан фалларда әсас кәтүрүлүр. Мәсәлән, севдијин адамын сәнин һаггында нә фикирдә олдугуну билмәк үчүн «Једди улдуз фалындан» истифадә едирләр: «Һәфтәнин уғурлу күнләриндә (чәршәнбә ахшамы, чүмә ахшамы) јатмаға кедәркән кәјдә једди улдуз сајырлар. Улдузлары сајандан сонра бир кәлмә дә данышмајыб јатаға кирирсән. Јухуда севкилини кәрүр, онун сәнин барәндәки фикирләрини өјрәнирсән».

Халг арасында Ајла бағлы фаллар да вардыр. Мәсәлән, бу фаллардан бири беләдир: «Ај үч күнлүк оlanda үрәјиндә бир арзу тут вә һамы јатанд н сонра ејвана чыхыб аја бах. Сонра узаныб јат. Ики күн буну тәкрат ет. Үчүнчү күн јухуда арзуја нечә јетмәјин мүмкүн олачағыны вә ја бу фикирдән дашынмалы олдугуну кәрәчәксән».

Марағлыдыр ки, улдуз фалларынын әксәријјәти јуху илә әлағәләндирилир. Бу чох һалларда фалын башлыча шәрти олан габагчадан хәбәр вермә, кәләчәкдән хәбәр тутма, әјан олма-лар јуху васитәсилә һәјата кечир ки, бурада фалла јуху арасында мүәјјән бәнзәрлик нәзәрә чарпыр.

Халг ичәрисиндә, узун мүддәт улдузларын һәрәкәти, јер дәјишмәси, дүзүмү илә бағлы фаллар јаранмышдыр ки, бунларын бөјүк әксәријјәти космогоник тәсәввүрләрлә бағлы олмушдур. Күнәшлә бағлы фаллар бу гәбилдән олан фаллар ичәрисиндә нисбәтән азлыг тәшкил едир.

Улдуз фалларынын бөјүк һиссәси Ајла әлагәдардыр. Ајла фалабахма һәлә гәдимләрдән халг арасында мөвчуд олмушдур. һәтта бә'зән лунатикләр бир чох һадисәләри габагчадан сөјләдикләриндән онларын бөјүк әксәријјәти фал ачмаға мејл хөстәрмиш, инсанын һәјаты, тәлеји илә бағлы бир чох һадисәләрдән мүәјјән фалачмаларла хәбәр тута билмишдир.

Орта әсрләрдән башлајараг нохудла фалабахма халг ичәрисиндә мәшһур олмушдур. Әслиндә нохудла ачылан бу фаллар нөгтәләр вә рәгәмләр системинә әсасланыр. Бу груп фаллар мүәјјән дәрәчәдә һүруфилик тә'сири илә бағлыдыр. Мәсәлән, нохудла фалына бахылан адам үрәјиндә бир арзу тутур. Бундан сонра 41 дәнә нохуд кәтүрүлүр, онлары көзәјары 3 һиссәјә ајырырлар. Сонра бир һиссәни ајырыб кәтүрүр вә ону да өз нөвбәсиндә ики јерә бөлүрләр. Јенидән бөлүнмүш бу ики һиссәнин бириндән дөрд нохуд кәтүрмәк лазымдыр. һәмин һиссәдә галан нохудларын сајы нијјәт вә ја арзунун һәјата кечиб-кечмәјәчәји, инсанларын јахын вахтларда башына кәләчәји һадисә мүәјјәнләшдирилик. Бурада нохудларын сајы илә бағлы рәгәмләр вә онларын рәмзи мә'насы әсас кәтүрүлүр ки, һәмин рәгәмләрин ады чәкилән рәмзи мә'налары һүруфиләрин рәгәмләрә вердикләри мә'наларә ујғундур:

Бир (бир нохуд) — адамын узаг јола чыхачағыны билдирик.

Ики (ики нохуд) — киминсә хәбәр көзләдијини, хәбәр чатмамасына көрә дарыхдығыны билдирик, хәбәр кәләчәкдир.

Үч (үч нохуд) — шадлыг вә ја шад хәбәр олачағыны билдирик.

Дөрд (дөрд нохуд) — нә исә кәдәрли һадисә илә бағлы бир јығынчаг, мәчлис олачағыны билдирик.

Беш (беш нохуд) — арзу вә ја нијјәтин, нәзәрдә тутулан мәгсәдин һәјата кечмәдијини вә ја кечмәјәчәјини билдирик.

Халг арасында нохудла нөгтәләр дүзәлтмәк вә һәмин нөгтәләр әсасында фалабахма да вардыр ки, бу да әслиндә јенә нөгтәләрин сајы илә — рәгәмләрлә фалабахмадыр.

Шәкиллә фалабахма. Фалын бу нөвү шәкилләрлә, хәтләрлә, мүәјјән өлчүләрлә фалабахма олуб халг арасында кениш јајылмышдыр. Бу чүр фалабахмада уғурлу мимикалар, сағ вә сол профилли шәкилләр, гадын вә киши шәкилләри мүәјјән мә'налар ифадә едир. Шәкиллә фалабахмада көзләрин мүхтәлиф

өлчүлөри, гелиблөри, айры-айры истигаматларә жөнөлмөлөри, алынын енли вә дар омасы, элин бөжүк вә кичиклији вә с. мә'наландырылып, бу тутумлар мүәжжән јозумлары доғурур. Шәкиллә фалабахмаларда сөз вә мәтинләр аз иштирак едир.

Фаллар халг јарадычылығынын гәдим олдуғу гәдәр марагылы, лакин аз өјрәнилмиш жанрларындандыр. Бурада символик тәсәввүрлөрдән тумуш шаманист бахышларә гәдәр чох мүхтәлиф тәсәввүрләр әкс олунмушдур. Фалларын динлә әлагәландирилмәсинә сонракы дөврләрдә айры-айры дин хадимләри тәрәфиндән тәшәббүс кәстәрилмишдир. Бә'зән доғрудан да елә тәсәввүр едилмишдир ки, фаллар дини көрүшләрлә әлагәдар јаранмышдыр. Лакин онлары диггәтлә арашдырдыгда һәр бир фалын архасындакы тәсәввүрләр ајдынлашыр, бу исә халгын илкин инкишаф мәрһәләсиндәки бахышларыны арашдырмаға имкан верир.

Андлар. Шифаһи поезијанын илкин жанрларындан бири дә андлардыр. Анд гәдим инсанларын мүгәддәс һесаб етдикләри варлыгларә инамы илә бағлы јаранмышдыр. Андичмә мүгәддәс һесаб едилмиш, бир сыра халгларда анды поэмаг үстүндә ән ағыр чәзалар тәтбиг едилмишдир.

Һәлә чох гәдимләрдән анда инам гүвәәтли олмушдур. Әввәлләр инсанын мүхәлиф тәсәввүрләри илә бағлы андлар јаранмышдыр. Инсан јерә, көјә, суја, ода, Күнәшә, Аја мүгәддәс варлыг кими бахмаға башладығы замандан онун тәсәввүрләриндә вә бәдии јарадычылығында илк андлар јаранмышдыр. «Ај һаггы», «Күн һаггы», «Торпаг һаггы», «Јер һаггы», «Көј һаггы», «Ишыг һаггы», «Су һаггы» вә с.

Нисбәтән сонралар инсанларын ситајиш етдији варлыгларә бәрәкәт вә гүдсијјәтә анд ичмә ән'әнәси мејдана кәлмишдир. «Дуз һаггы», «Бәрәкәт һаггы», «Дуз-чәрәк һаггы», «Чәрәк һаггы», «Ун һаггы», «Һә'мәт һаггы» вә с.

Инсанларын тәсәввүр һүдудлары хенишләндикчә јени-јени андлар јаранмыш, ата, ана, бачы, гардаш, әзиз адамларла бағлы андлар халг јарадычылығыны зәнкинләшдирмишдир: «Анамын чаны үчүн», «Дәдәм чаны», «Дајым чаны», «Анд олсун баламын башына», «Нәнәмин чаны үчүн», «Анд ичирәм дајымын чанына» вә и. а.

Дини тәсәввүрләрин инсанларын шифаһи јарадычылығында һөкмран мөвге тутмасы илә әлагәдар јаранан андлар даһа кеһниш јајылмышдыр. «Аллаһ һаггы», «Аллаһа анд олсун», «Аллаһын дәркәһына анд олсун», «Биллаһ», «Сумаллаһ», «Имам һаггы», «Имам һүсәјн һаггы», «Анд ичирәм Имам һүсәјнә» вә с.

Шифаһи нитгдә јашамагда олан һәр бир андын өзүнәмәхсус

тарихи етимоложи көкү, эсасы вардыр. Онларын һәр биринин архасында халгымызын мүәјјән тарихи инкишаф мәрһәләсин-дәки, һәјаты, мәишәти, әхлаг вә тәфәккүр тәрзи дајаныр. Бөјүк јүзилликләр архасындан сүзүлүб кәлән бу шө'ләләрин, шәфәг-ләрин һәр бириндә бир әсрин, бир гәринәнин сирләри кизлән-мәкдәдир. Халгымызын андлар дүнјасыны арашдырмағын ил-кин шәрти исә онлары кениш шәкилдә топлајыб нәшр етмәк-дир.

Түркәчарәләр. Китабда түркәчарәләрә дә мүәјјән јер верил-мишдир. һәлә чох гәдимләрдән халг мүхтәлиф хәстәликләрә сирли һадисә кими бахмыш, хәстәлијин, өлүмүн һәгиги мә'на-сыны дәрк едә билмәсә дә буна гаршы шүүрлу фалијјәтә баш-ладығы дөврләрдән мүбаризә апармаға тәшәббүс кәстәрмиш-дир. Мүхтәлиф хәстәликләрин сағалмасында халг түркәчарә-ләрдән истифадә етмишдир.

Түркәчарәләр халг тәсәввүрләриндәки гурулушуна кәрә ики әсас група ајрылыр: садә вә мүрәккәб түркәчарәләр.

Садә түркәчарәләр инамлара әсасланмышдыр. Бу күн халг тәбабәтиндә һәлә онларын бир чохунун изи јашамагдадыр. Мә-сәлән, «Сарылыг тутан адама гәфил силлә вуранда сарылыг хәс-тәлији кечәр». «Горхан адамын горхулуғуну алмаг үчүн башына әл гојарлар», «Горхан адама горхулуғу кечсин дејә, су ичир-дәрләр», «Горхан адамын горхулуғуну алмаг үчүн очағын дива-рына ун атарлар, нәдән горхубса шәкли дивара дүшәр, горхулу-ғу кечиб кедәр» вә с. Бу кими садә түркәчарәләр халг арасында кениш јәјылмышдыр. Түркәчарәләрин бу нөвүндә көрүндүјү кими, инамлар, ајры-ајры култлара ситајиш башлыча шәрт кими көтүрүлүр. Халг тәбабәтинин сирләринә јијәләндикчә инсан тәбиәтдәки ајры-ајры биткиләрин, отларын мүәличәви әһәмиј-јәтини өјрәндикчә инамларла халг тәбабәти чарпазлашмышдыр. Мүәличә әһәмијјәти өјрәнилән отлардан халг кениш истифадә етмәјә башламышдыр. Садә түркәчарәләрдә ајры-ајры битки-ләрин, отларын мүәличәви әһәмијјәти әсас көтүрүлмүшдүр. Мәсәлән, «Дишин ағрыјанда бадбады тохумуну јандырыб түстү-сүнү дишинә версән ағры кечәр», «Көрпә ушағын гусмасыны кәсмәк үчүн дүјү һәлимини гатыгла гарышдырыб верәрләр», «Кәләми јејиб (сәһәрләр), үстүндән сүд ичмәк вәрәм хәстәли-јинин дәрманыдыр», «Сојуг дәјән адамы кечи пији илә овуш-дуруб зоғал мүрәббәси илә чај версән, сојугдәјмә кечиб-ке-дәр». «Сәси батмыш адама нохуд сүјү версән, сәси ачылар», «Гузугулағы мә'дә гычгырмасынын дәрманыдыр», «Итбурну чичәји бөјрәк, мә'дә хәстәликләринә, ган тәзјигинә дәрман-дыр» вә с.

Мүрөккөб түркөчарэлэр мүхтәлиф мөлһәмләр, гарышыглар әсасында һазырланан мүаличә вастәләридир. Бә'зән бу түркөчарәләрдә дәрманлардан дејил, ајры-ајры битки, јарпаг, мүхтәлиф әшјалардан истифадә едилир. Мәсәлән, көз ағрыјанда «гајнанмыш сују мис габда чөлә гојурлар ки, ајаз дәјсин. Сонра онунла көзү јујурлар, ағры кечир».

Гашынмаја гаршы ишләдилән түркөчарә исә беләдир: «Гозун көј габығыны әзиб чунаја ығырлар. Бир јердән асырлар. Әзилмиш габыгдан дамчылајан мәнлулу гашынан јерә сүртүрләр, гашынманы сағалдыр».

Әлбәттә, индики шәраитдә халгын гәдим һәјаты илә бағлы олан түркөчарәләрә мүасир тәбабәтин наилијјәтләри сәвијәсиндән бахмаг вә ја онлары бир-биринә гаршы гојмаг олмаз. Унутмаг олмаз ки, түркөчарәләр инсанларын тәбабәтдән, тибб хидмәтиндән мәрһүм олдуғлары дөврдә, өлүмлә, «үрбәчүр тәһлүкәли хәстәликләрлә әлбәјаха олдуғу дөврдә јаратдығы мүаличә васитәләридир, онларда мүхтәлиф тәсәввүрләрин бирләшмәси дә бу бахымдан тәбиидир.

Халг јарадычылығынын аз топланмыш жанрларындан бири дә јаланлардыр. Јаланларда олмамыш һадисәләр вә ја олмасы нәгл едилән шәкилдә мүмкүн олмајан һадисәләр сөйләнилир. Јаланлар халг јарадычылығынын мүөјјән жанрларында бә'зән кичик бир элемент кими чыхыш едир. Мәсәлән, нағылларда раст кәлдијимиз «Көјдән үч алма дүшдү» шәклиндә.

Јаланларын бир гисми бу шәкилдә халг јарадычылығы жанрларында иштирак етдији кими, онлары халг јарадычылығы жанрларындан кәнара чыхардыгда мүстәгил мә'на дашыјыр, өз јалан функцијасыны итирмир.

Јаланларын бир чоху узун мүддәт нағылларын жанр хүсусијәтләриндән һесаб едилмишдир. Мә'лумдур ки, нағылларда мүхтәлиф јаланлар — һабелә гафијәли нәср-сөч формасында јайылан јаланлар да нағыл сүжетини тамамламаг, ону бәди и чөһәтдән зинәтләндирмәк мәгсәдинә хидмәт едир.

Халг арасында јаланларын чох мүхтәлиф шәкилләринин јайылмасы, онларын нағыл вә дастан һүдудларындан кәнара чыхмасы, бә'зи һалларда исә јалан әсасында, һәтта мүстәгил нағыл сүжетләрини јаратмасы кәстәрир ки, јаланлар халг јарадычылығынын мүстәгил жанрларындан олмуш вә заман кечдикчә унутулмаға, парчаланмаға башланмышыр. Бәлкә дә нағылларын өзү гәдәр гәдим олан јаланлар елә нағыллары јаратмағын илкин тәшәббүсләриндән олмушдур.

Азәд Нәбијев.

**ЭМЭК
НЭГМЭЛЭРИ**

ЭКИНЧИ НӘҒМӘЛӘРИ — НОЛАВАРЛАР

ҺҮТӘ, НО...

1. һүтә, һүтә, һүтә, һо,
һүтә, һүтә, һүтә, һо.
Өкүзүм, маралым, һүтә,
Галды авалым,¹ һүтә.
һүтә, һүтә, һүтә, һо,
һүтә, һүтә, һүтә, һо.
Күн кетди, јағыш кәлди,
Кәл, кәлчә калым, һүтә.
һүтә, һүтә, һүтә, һо,
һүтә, һүтә, һүтә, һо.

НОНО-НОНО, ӨКҮЗҮМ

2. һо-һо, һо-һо, өкүзүм,
һо-һо, һо-һо, өкүзүм.
Буду бүтә өкүзүм,
Бир ғарыш јерим галыб,
һо, һо, һо,
һоһо-һоһо, өкүзүм.

ҺУШ, НО...

3. Ала кәлим һуш һо,
Гара кәлим, һуш һо,
Ана кәлим, һуш һо.
һуш һо, һуш һо...
һуш һо,
һуш һо,
һуш һо...

ТОРПАҒА АТДЫМ ТУМУ...

4. Број, број, број,
Број, број, број, број,
Торпаға атдым туму, број
Торпаға гатдым туму,
број.
Број, број, број,
Број, број, број.
Кејәр сәмәним, број...
Дөјәк сәмәни, број.
Број, број, број, број,
Број, број, број, број...

КҮЧ ВЕР, НО...

5. Еһһе, еһһе, күч вер, һо,
Аға гардаш, күч вер, һо,
Күч вер, һо, күч вер, һо,
Күч вер, һо!..
Авалым дүздә галыб,
Күч вер, һо,
Күч вер, һо,
Күч вер, һо.

Экин јерим сүт¹ олду,
Гангал басды ут² олду;
һуш һо,
һуш һо,
һуш һо,
һуш һо,

Авал — иш мә'насында

¹ Сүт — өлчү мә'насында

² Ут — от

Торпағым овут олду,
Тохумум говут олду,
һуш һо.

Гара нәрим, һуш, һо,
Ала кәлим, һуш, һо...
һуш һо,
һуш һо,
һуш һо,
һуш һо...

ЈЕЛ КӘЛДИ ҺО, ЈЕЛ КӘЛДИ

6. һуша, һуша, өкүзүм,
Сел кәлди, һо, сел кәлди.
һуша, һуша, маралым,
Јел кәлди, һо, јел кәлди.

һуша, һуша, өкүзүм,
Јар кәлди, һо, јар кәлди.
һуша, һуша, чејраным,
Гар кәлди, һо, гар кәлди.

һуша, күлүм, бизә кәл,
Дағдан ениб дүзә кәп,
Бојундуруг налчалы,
Торпағымы бәзә кәл...

һуша, һуша, маралым,
Сел кәлди һо, сел кәлди.
һуша, һуша, чејраным,
Јел кәлди, һо, јел кәлди.

Јел кәлди, һо, јел кәлди,
Јел кәлди, јел кәлди.
һо, һо, јел кәлди,
һо, һо јел кәлди.

7. Котаным дашдан кәләр,
Дөнәр о башдан кәләр.
Һодагчынын сүфрәси
Јенә обашдан кәләр.
һо, һо, һо,

һо, һо, һо,
һо, һо, һо,
һо, һо, һо.

8. Ағам өкүз мәрт олар,
Пис гоншуја дәрт олар,
Тәнбәл өкүз јижәси
Пахыл олар, сәрт олар.
һо, һо, һо.
һо, һо, һо...

9. Бојун јерин јағларам,
Пис көзләри дағларам,
Котанымы сындырсан,
Сүбһ үстәчән ағларам.
һо, һо, һо,
һо, һо, һо...

10. Гызыл өкүзүм, јери,
Галды әкиним кери.
Гопар нәр тозанағы,
Күнәш әјилди бәри.
һо, һо, һо,
һо, һо, һо...

11. һо, һо, һо,
һо, һо, һо...
Гара кәлим аранда,
Кедәр дан гызаранда.
Һодағым динчлик тапар,
Шум јерим гуртаранда.
һуш. һо...
һо, һо,
һо, һо,
һуш, һо...

12. һо, һо, һо,
һо, һо, һо...
Кәтан үстү ағ кәләр,
Һодагчыја јағ кәләр.
Дашдан ашыр котаны
Габаг јери баг кәләр.
һо, һо, һо.
һо, һо, һо...

13. Кәлим гајытды гашдан,
Дырнағы дүшдү дашдан.
Бәднәзәр јол үстәди,
Кәлмә бир дә о башдан.
ho, ho, ho,
ho, ho, ho...
14. һуш, ho, һуш, ho,
ho, ho, ho, ho...
Борч алдым һодаглары,
Салланыб додаглары.
Дөндәр котанын башын,
Көзләјир ушаглары.
ho, ho, ho,
ho, ho, ho,
15. ho, ho, ho,
ho, ho, ho...
Кәлләрим гоша кәлди,
Тохунду даша кәлди.
Шәрикли чүтчү олмаг
Нә баһа баша кәлди.
ho, ho, ho,
ho, ho, ho...
16. ho, ho, ho,
һуш, ho, ho...
Әкин јерин ениши вар
Әјриси вар, кениши¹ вар.
Һәр кәлиң, һәр кәлчәнин
Өз дурушу, јериши вар.
ho, ho, ho,
ho, ho, ho...
17. Наз-наз-наз...
Наз-наз-наз...
Котан алтда, чан өкүз,
Ев-ешијим, хан өкүз.
Јастыг бојнун әзән јердә
Кор олајдым мән, өкүз.
Гара кәлим, наз-наз,
Ала кәлим, наз-наз.
18. ho, ho дедим, дүшдү гач,
Сынды котан, сынды маң.
Гарајазы дүзүндә
Ала кәлим галды аң.
Ала кәлим, наз-наз,
Ана кәлим, наз-наз.
19. ho, ho, ho,
һуш, ho, ho...
Һодагчы үздән инчәр¹,
Бахышдан, сөздән инчәр.
Котан даша дүшәндә,
Өкүз-өкүздән инчәр.
ho, ho, ho,
ho, ho, ho...
20. ho, ho, ho,
ho, ho, ho...
Додаг додағы истәр,
Будаг будағы истәр.
Котан даша дүшәндә,
Һодаг һодағы истәр.
ho, ho, ho...
ho, ho, ho...
21. Дағ дөшүндә јатана,
Күн кедәр ај батана.
Гара кәлим . гарғыјар,
Котан маңы тутана.
22. Гара кәл аста кедәр,
Доланар доста кедәр.
Ај гаранлыг кечәдә,
Һаста баһаста кедәр.
23. Гара кәлим сан кедир,
Өкүзләрдән јан кедир.
Кечә-күндүз ишләјир,
Дырнағындан ган кедир.
24. Гара кәлим, күндә мән,
Кәлкәдә сән, күндә мән.

¹ Кениши — кениш мә'насындадыр.

¹ Инчәр — инчијәр

Сән јат гаја дибиндә,
Ғој гаралым күндә мән.

Ел-улус евдә јатар,
Хедәк һарда ахшамлар.

25. Ахшамлар, ај ахшамлар,
Шамлар јанар ахшамлар.

26. Гара кәл, илим бары,
Де дәрдин билим бары.
Мәни мағмын ејләмә,
Ачылсын, дилин бары.

ЧҮТЧҮ НӘҒМӘЛӘРИ

ЧҮЧӘР, АРПАМ...

ӘКИН ЧӘЛТИИ, ӘКИН!

27. Атдым арпаны торпаға,
Гатдым жарманы торпаға.

29. Ағ чәлтијин ики башы,
Дары онун јолдашы.
Шитили бир-бир дүзүн,
Арада јохдур нашы.
Әкин чәлтији, әкин!
Чәлтијә чәпәр чәкин!

Гара елдән бојлан, кәл,
Ғар алтындан һојлан, кәл

Телли сүнбүлүн кәзәр,
Јелли хырманы бәзәр.

Јаман күнүн јаманы,
Бәрәкәтвүн аманы...

Чүчәр, ај арпам, чүчәр...
Чүчәр, ај арпам, чүчәр...

Бичини бичәр кәләр,
Дағ сујун ичәр кәләр.
Һәр ил бичин вә'дәси
Бичинчи учар кәләр.
Әкин чәлтији, әкин,
Чәлтијә чәпәр чәкин.
Чүтчү кәлди бичинә,
Сачы-сүнбүл ичинә.
Бир күн ону тутадым
Тәзә кејим-кечимә.

САРЫ СҮНБҮЛҮМ, САРЫ

Әкин чәлтији, әкин,
Чәлтијә чәпәр чәкин.

28. Тарлада төр төкәрәм,
Һәр јаз сәни әкәрәм.
Һәр назыны чәкәрәм,
Сары сүнбүлүм, сары,
Сары сүнбүлүм, сары...

Ели, күнү бәзәрсән,
Көзләр үстә кәзәрсән.
Һәр көзәлдән көзәлсән,
Сары сүнбүлүм, сары,
Сары сүнбүлүм, сары...

ДӘРИН НАНӘНИ...

30. Дәрин нанәни, дәрин,
Сәрин нанәни, сәрин.
Гурујуб кәлсин, һаја,
Дөнүб кетмәсин заја.

Нанәни дүздүм дүзә,
Тажалар күлдү үзә,
Јара намә кендәрдим,
Долдурдум чама кендәр
дим.

Хырманда вурдум таја,
Көлкәси дүшдү чаја.
Нечә ајлыг зәһмәтим
Гојмарам кетсин заја.

Дәрин нанәни, дәрин,
Сәрин нанәни, сәрин.
Гурујуб кәлсин һаја,
Дөнүб кетмәсин заја.

ДАРЫ, БУҒДА ВӘ ЧҮТЧҮ

ДАРЫ

31. Мәнә дары чан дејәрләр,
Јағ, бал илә јејәрләр.
Еһтијатла көтүрүб,
Күчлә сача сәрәрләр.

БУҒДА

Јасты-јасты јатарсан,
Кол дибиндә битәрсән,
Мәндән сәнә гарышмаса,
Палыддан да бетәрсән.

Ејван үстү дарыды,
Сары буғдам сарыды,
Дејишмәјин вахты деј,
Сачы гојан гарыды.
Гурбан олум гарысына,
Буғдасына, дарысына
Хәмир кәлсин әрсинә,
Јуханы јәј тәрсинә.

ЧАДДЫ ЧАВАНДЫ

32. Уннуг бошалыб
Нечә заманды.
Арпа гуртарыб,
Сүфрә јаванды,
Чадды чаванды,
Касыба һајанды.
Һајламышам һајыма,
Јетишиб һарајыма.
Атыны чапыб кәлиб,
Күндәсин јапыб кәлиб,
Чадды чаванды,
Касыба һајанды.
Сары буғда кәһрәба,
Долду фургон, араба,
Чадды чаванды,
Гонаг гованды,
Кәлин боғанды.
Чадды чаванды,
Касыба һајанды.

ДӘРДИМ АЛМА ГАЛМАДЫ...

33. Әкин јерим алмады,
Дәрдим алма, галмады,
Дәрин алманы, дәрин,
Сәрин алманы, сәрин.
Алмам гызыл бачыды,
Алмам алты гычыды.
Вурдум алманы шүшәјә,⁴
Нишан гојдум күчәјә.
Дәрин алманы, дәрин,
Сәрин алманы, сәрин...

Ш ү ш ә — алма бағдырьлан хәндәк

ЧОБАН НӘФМЭЛЭРИ

САҖАЧЫ СӨЗЛӘРИ

1. Салам әлејк, сај бәјләр,
Бир-бириндән јеј бәјләр!
Саја кәлди кәрдүнүз,
Салам верди алдыныз,
Алны тәпәл гоч-гузу
Сајачыја вердиниз.
2. Адәм ата кәләндә,
Гызыл өкүз дуранда,
Гызыл бугда битәндә,
Дүнја биннәт оlanda,
Муса чобан оlanda,
Шишлијимиз еркәчди.
3. Сиз сајадан горхмусунуз
Сәфа јурда гонмусуз,
Сәфа олсун јурдунуз,
Уламасын гурдунуз.
Ач кетсин аваныныз,
Тох кәлсин чобаныныз.
4. Бу саја јахшы саја,
һәм чешмәјә, һәм чаја,
һәм Үлкәрә, һәм Аја,
һәм јохсула, һәм баја.
Бу саја кимдән галды?
Адәм атадан галды.
5. Онун дәрди улудур,
Ашыглығы гурудур.
Учасы гијмәтлидир
Ғабырғасы дадлыдыр.
Ғабырға ичрә пәрдә
Салмаз адамы дәрдә.
Пәрдәси ики рәнкдир,
Бөјрәк она дирәкдир.
Алтымыш аршын бағыр-
саг
Бир-биринә улғашыг.
6. Нәнә гојунун гарасы,
Гырхлығы полад парасы,
Јаз күнү дәләмәси,
Јај күнү күрәмәси,
Гыш күнү говурмасы.
7. Нәнәм о шишәк гојун,
Јуну бир дөшәк гојун,
Буламаны бол елә,
Гырылды ушаг, гојун!
8. Нәнәм о сачаг гојун,
Бинәдән гачаг гојун,
Сәнә јаман баханын
Көзүнә бычаг, гојун.
9. Әззәл атасын дејим,
Сонра анасын дејим,
Гојун вар кәрә кәзәр,
Гојун вар, күрә кәзәр.
Кедәр дағлары кәзәр,
Кәләр евләри бәзәр.
Кәрәсиди гојунун,
Күрәсиди гојунун,
Дағлары биз кәзәрик,
Јәрәсиди гојунун.
10. Нәнәм гумрал тат гојун,
Илдән-илә арт гојун.
Балалар өлмәкдәдир,
Өлмә кәл, намәрд гојун.
11. Нәнәм о кәлин гојун,
Гузуна тәлин¹ гојун
Јијән сәнин учундан
Кәтириб кәтин гојун.

¹Тәлин — мөһр салмаг, мөһрибан, сәмими олмаг — гејд, Ф. Б. Көчәрлининдә р.

12. Нәнәм о күрдү гојун,
Отлады, дурду гојун,
Ај гаранлыг кечәдә
Көрүбдү гурду гојун.
13. Нәнәм о нарыш гојун,
Јуну бир гарыш гојун.
Чобан сәндән күсүбдүр,
Сүдү вер, барыш, гојун.
4. Нәнәм боз, ала гојун,
Јолда сузала гојун
Јижән сәнин учундан
Кезәл гыз ала, гојун.
15. Нәнәм о гашга гојун,
Минмисән ешгә, гојун.
Јижән сәнин учундан
Чыхыбдыр көшкә, гојун.
16. Нәнәм о сәкил гојун,
Белиндә кәкил гојун,
Ај гаранлыг кечәдә
Архача чәкил гојун.
17. Нәнәм гојунун кәлини,
Авшара кәлмәз јелини.
Ону саған кәлинин
Хыналајым әлини.
18. Чобан гојуну көтүрәси,
Ону дәрәјә јетирәси,
Ағ биләкли кәлинләр
Сығым-сығым дејәси.
Ағбирчәкли гарылар
Булужум-булужум дејәси.
19. Нәнәм о көјчә гојун,
Кедәрсән өјчә гојун.
Јижән сәнин учундан
Доланар бөјчә, гојун.
20. Нәнәм о гәмәр гојун,
Гузусу әмәр гојун.
Јижән сәнин учундан
Бағлајыб кәмәр, гојун.
21. Нәнәм о гызыл гојун,
Јоллара дүзүл, гојун.
Әлмәмисән, галмысан,
Баласан јүз ил, гојун.
22. Нәнәм гојунун узуну,
Дөшдә бәсләр гузуну,
Сағына јатар көзләр
Солуна јатар бозлар.
Әли чанаглы гызлар,
Гојунун јолуну көзләр.
23. Нәнәм гарагаш гојун,
Гарлы дағлар аш, гојун.
Ај гаранлыг кечәдә,
Чобана јолдаш, гојун.
24. Учу јаныг көсөв илә,
Боз көпәји дејәси.
Гарабашлы боз көпәк
Јери гојуна дејәси.
25. Хырдача-хырдача гызлар
Әли хыналы гызлар.
Әлләриндә чанаглар,
Бәрәнин јолун көзләр.
26. Гојунун өзү кәлди
Доланды дүзү кәлди.
Чобанын гучағында
Бирчә чүт гузу кәлди.
27. Де бајрама нә галды?
Нә галды, нә галмады?
Бир әлличә күн галды.
Әлли күнү сәј өтүр,
Гармала гузу көтүр!

Су з а л а м а г -јорулмаг, әлдән
дүшмәк — гөјд Ф. Көчәрлиндиндир.

Бизә дә кәтирин онун,
Говурмасындан, јағын-
дан.

Бәнәк һа, а бәнәк һа.
Һарајлады кәлмәдин,
Бәнәк һа, а бәнәк һа,
Чобан јајлагда галды,
Бәнәк һа, а бәнәк һа,
Бәнәк һа, а бәнәк һа...

БӘНӘК ҺА, А БӘНӘК ҺА...

38. Һарамы кәлди,
Бәнәк, а бәнәк.
Гојуну басды,
Бәнәк, а бәнәк,
Бәнәк һа, а бәнәк һа,
Бәнәк һа, а бәнәк һа.
Сәһәр ертә јел әсди,
Әсди сәбрими кәсди,
Бәнәк һа, бәнәк һа,
Бәнәк һа, а бәнәк һа,
Бәнәк һа, а бәнәк һа.
Сујун булагда галды,
Бәнәк һа, а бәнәк һа.
Јалын јалагда галды,
Бәнәк һа, а бәнәк һа.
Бәнәк һа, а бәнәк һа.
Елләр арана кәчдү,

САЛГАЧ НӘҒМӘСИ

39. Ала кәрә тајын кәрдүм,
Сары күрә тајын кәрмәк
кәрәк.

Гара кәрә тајын кәрдүм,
Гумрал шимшәк, тајын
кәрмәк кәрәк.

Гара күрә тајын кәрдүм,
Өзүнү кәрмәк кәрәк.
Сары кәрә тајын кәрдүм,
Гумрал кәрә, тајын
кәрмәк кәрәк...

3. САҒЫН НӘҒМӘЛӘРИ

НӘНӘМ, НӘНӘМ...

1. Нәнәм, нәнәм
Сәни саған
Мәнәм, мәнәм.
Күл мунчуғум
Бојнундадыр.
Мәмәләрин
Гојнундадыр.
Гујруғуну
Фарағат гој.
Ајағыны
Ираһат гој.

ДУТУМ, НӘНӘМ...

2. Дутум, дутум,
Нәнәм, дутум,
әмчәјиндән
Гајмаг тутум.
Бујнузунда
Үзәријим.
Ев-ешијим,
Базәријим.
Гызым, нәнәм,
Нәнәм, нәнәм,
Сәни саған

Мәнәм, мәнәм...
Дутум-дутум,
Анам, дутум,
Сүбһ сүдүндән
Пендир тутум.
Дутум, дутум,
Бачым, тутум,
Күпөләрим
Долсун јағла.
Балаларымы
Бу јаз сахла.

ДУТУМ, ДУТУМ...

3. Дутум, дутум,
Нәнәм, дутум,
Сәни саған
Дутум, дутум,
Мәнәм дутум
Дутум, дутум
Бачым, дутум.

ЧЫХАР МӘНИ ГЫЗЫМ ЈАЗА...

4. Дутум, дутум,
Халам, дутум.
Күл үстүндә
Гонча кәлиб
Дутум, дутум.
Күлпәријә
Хонча кәлиб.
Нәнәм, дутум,
Дутум, дутум,

Анам, дутум.
Дутум, дутум.
Гоншулара,
Јағ борчлујам,
Орман, бостан,
Бағ борчлујам.
Чыхар мәни
Гызым јаза.
Тој тојлујағ
Кор Нијаза...

5. Сүзүл ах кәһриз инәк,
Көвдәси дәһлиз инәк,
Сүд сағым, гајмағ тутум
Олмајым сәнсиз инәк.
6. Гырмызы зоғал инәк,
Сағына дағал инәк,
Имкан вер сүдүн сағым,
Биширим гоғал инәк.
7. Өтирли ларчын инәк,
Јелини гырчын инәк.
Өнбәрли јағын олур,
Дурушу хырчын инәк.
8. Учабој марал инәк,
Гарны бир харал инәк.
Дојмурсан тајалардан
Сүдү бир арал¹ инәк.
9. Кәл гачма Чејран инәк,
Мән сәнә һејран инәк.
Чивөндән јағ чалхајым,
Бол олсун ајран, инәк.

ОВЧУ НӘГМӘЛӘРИ

1. Әкил-Бәкил гуш иди
Ағача гонмуш иди.
Кетдим ону тутмаға
О мәни тутмуш иди.

Мејдана салмыш иди,
Мејданын ағачлары
Дән кәтирир гушлары.

¹ Арал - сәрнич-мә'насында

Чәпәр чәкдим, јол ачдым
Гызылкүлә долашдым,
Бир дәстә күл дәрмәмиш
Нәнәм кәлди, мән гач-
дым.

ӘКИЛ-БӘКИЛ

2. Әкил-Бәкил гуш иди,
Чардаға гонмуш иди.
Галхдым ону тутмаға
О мәни тутмуш иди.
Мејдана салмыш иди,
Дөврәјә алмыш иди,
Чардағын ағачлары,
Дәнлә долу учлары.
Һарајладым гушлары,
Ганады сынмышлары...
Мејдана салды мәни,
Дөврәјә алды мәни.
Мәни сојуб кәздиләр
Тәпикләјиб әздиләр.
Гызыл гана булашдым,
Әлдән чыхдым, долаш-
дым,
Чәпәр чәкдим, јол ач-
дым
Бачадан евә ашдым.
Гызылкүлә долашдым.
Бир дәстә күл
Дәрмәмиш,
Нәнәси кәлди
Мән гачдым.

3. Ова кедән
Овун туш.
Овун олсун
Марал, гуш.
Ову вуран
Каманын
Батсын көзүнә

Жаманын.
Дағ-дәрәдә
Гурд-гушу,
Сәһәр-ахшам
Ләрзә-лүрзә
Салан кәл.
Бәдһә;бәтдән,
Бәдасилдән,
Бәднәзәрдән,
Доған кәл...

КӘЛӘР АВЧЫМ

4. Кәләр авчым
Күләр авчум.
Бизим сирри
Биләр авчум,
Көтүрдүм дивардан
Әләји...
Бағладым
Једди боғчаны
Једди бәләји.
Доғдум оғланы
Асдым дивардан
Дивләр јыхан
Каманы.
Кәләр авчум,
Биләр авчум
Бизим сирри,
Биләр авчым.
Кәләр авчым,
Кәләр авчым...

ДҮШӘСӘН ТОРА АҺУМ

5. Ај аһум,
Кәзә аһум
Дағлары
Бәзә аһум.
Ај аһум.
Ала аһум:
Ох атым

Һара овум.
Ај аһум,
Бала аһум,
Дырмашыб
Јала аһум.
Каманда
Охум јохдур
Дүшәсән
Тора аһум...

Һара кедирсән.
Бу јары кечә?

7. Сәјјада бах, сәјјада
Торун гуруб гајада
Торуна тәрлан дүшүб
Кимсәси јох ојада.
8. һилим-һилим кәһәр ат,
һилим мәрчан кәһәр ат.
Ағзында гыллы сичим.
Башында тир кәһәр ат.

6. һинд-һиндичә,
Диши әјричә,

НАНА НӘГМӘЛӘРИ

1. ДҮЗҮЛ ХАНАМА

Асма күл,
Басма күл
Күлүм хыналы
Дөшү миналы
Әзәл бармагдан
Көзәл бармагдан
Үзүл һанама
Дүзүл һанама...

Үзүл бојағым,
Дүзүл бојағым,
Кәтан ичиндән,
Сүзүл бојағым.
Кәндирип зәрхарадыр,
Бојағым гапгарадыр.
Әзилди,
Үзүлдү,
Гырх тахчадан,
Сүзүлдү...

Бојағым зәрхарадыр,
Бојағым гапгарадыр.
Гара шаллар,
Дүзәрәм.
Сијаһ телләр,
Бәзәрәм.

Кәндалашы дәрмишәм,
Дәриб јерә сәрмишәм.
Үзүл бојағым,
Дүзүл бојағым,
Кәтан ичиндән,
Сүзүл бојағым...

2. ХАН ГЫЗЫМ, ХАНАМ

Евин дирәји,
Кәлин кәрәји,
Күлүн гончасы,
Евин хончасы.
Күллү көзәлим,
Гырмызы кәлим,
Гемим, мә'лалым,
Сәбрим, гәрарым,
Ала көз сонам.
Хан гызы, ханам...

ОХУ, НАНАМ...

3. СҮЗҮЛ БОЈАҒЫМ

Кәндалашы дәрмишәм,
Дәриб јерә сәрмишәм.

4. Оху һанам,
Оху һанам,
Хонча күлләр,

Гончә күлләр,
Тоһу һанам,
Тоһу һанам.
Ағ күлләрин,
Ағ баһт олсун
«Гызылкүл»үн;
Хошбәһт олсун...
«Пирәмсән»ин,
Ағ күн көрсүн,
Үз-үз илләр
Өмүр сүрсүн.
Илмәләрим
Ајагдадыр
«Сары күл»үм
Бојагдадыр.

«Үч гыз»
«Сонам»
Бојагдадыр.
Гој үнүмә
Балам кәлсин,
Сонам кәлсин,
Анам кәлсин.
Оһу һанам,
Оһу һанам,
Гончә күлләр,
Хонча күлләр
Тоһу һанам,
Тоһу һанам.

ИПӘКЧИ НӘҒМӘЛӘРИ

ЈАРПАҒЫ АЗ-АЗ ОЛСУН

1. Чыхды гызым
Тәрәчәјә
Бүкүб гојдум
Бәләчәјә.
Јорғаны
Наз-наз олсун.
Јарпағы
Аз-аз олсун.
Наздымы
Көздән гору.
Дејинти
Сөздән гору.
Чыхды гызым
Тәрәчәјә.
Бүкүб гојдум
Бәләчәјә...

ЈАД КӨЗӘ ТҮСТҮ ОЛСУН

2. «Гара јуху»
Јатаным.
Јухума
Шәкәр гатаным.
Јорғанын
Исти олсун.
Јад көзә
Түстү олсун.
Һәр барамам
Бечәли.
Ары кими
Вечәли
Тут јарпағым
Бағдады,
Арандады,
Дағдады,
Тәләс, ај гыз.

Нәркизә,
Чох вермәјин
Сәс-сәсә
Ишләрим
Аваз олур,
Гурдларым
«Чүмсәз» олур...

ҮЗӘРИКИ ЛАНДЫРДЫМ

3. Барамамы
«Кичик јуху»,
Апарды.
Һәсир,
Нәнәм
Һәшир гопарды.
Атлас јығдым
Тут ағачы
Бојунча.
Гурда вердим,
Гурд јемәди
Дојунча.
Тез басдырдым,
Пәнчәрәни,
Бучағы
Һарајлајыб
Ода салдым
Очағы.
Од үстүндә
Үзәрики
Јандырдым.
Бәднәзәри
Лә'нәтләдим,
Сындырдым.
4. Атасы јасма хоча,
Анасы јәјма хатын.
5. Биз-биз идик,
Јүз гыз идик,
Бизи үздүләр,
Ипә дүздүләр.
6. Нәдәнди, һа нәдәнди,
Бағрым башы зәдәнди.
От отлар гојун кими,
Су ичмәз, бу нәдәнди?
7. Пүстәди, һа пүстәди,
Тахтырәван үстәди.
Чамыш кими от отлар,
Су ичмәјә хәстәди.
8. Араба кедәр, изи јох,
Оду јанар, кезү јох.
9. Атасы бир ајлыгды
Оғлу базара кедир.
10. Гырғынкәлдигырылдыг

Шүкүр аллаһа дирил-
дик.
11. Бир гушум вар алача,
Кедәр гонар ағача.
Өзүнә бир ев тикәр,
Нә гапы гојар, нә бача.
12. О тајдан кәлир фил,
Јүкү зәнчәфил.
Өлүдән төрәмиш
Билмирсәнсә, бил.
13. Һансынын оху дүздү,
Сана көр нечә јүздү,
Оғлу падшаһлыг ејләр,
Анасы һәлә гызды.
14. Һәлмә, һәлмә һәлмәси,
Һилмәхатун дүјмәси.
Һәр кәс ону тапмаса,
Бир өпүшдү чәримәси.

БАЛЫГЧЫ НӘҒМЭЛӘРИ

ҮЗҮМӘ КҮЛДҮ ЈАҺУ

1. Јаһу,
һу, һу...
һу, һу
Јаһу.
Рәјјамә кирди, јаһу,
Сирримә билди, јаду,
Дәрјалара тор атдым,
Үзүмә күлдү, јаһу...
Јаһу, һу, һу,
һу, һу, јаһу...
Јаһу, һу, һу,
һу, һу, јаһу...

ГАРА ЈЕЛ ӘСДИ ЈАҺУ

2. Гара јел әсди, јаһу,
Сәбримә кәсди, јаһу,
Једди новчаваным удду
Ган етдин бәсди, јаһу
Јаһу, һу, һу,
һу, һу, јаһу...

КӘТАН ҮЗҮЛДҮ, ЈАҺУ...

3. Кәтан үзүлдү, јаһу,
Суја дүзүлдү јаһу,
Ғајығым јелә дүшдү,
Бурулду јелә дүшдү.
Сал кәтир, сала кәлсин,
Сал үстә бала кәлсин.
Кәтан үзүлдү јаһу,
Суја дүзүлдү јаһу.
Јаһу, һу, һу,
һу, һу, јаһу...

БАЛЫГЧЫ НӘҒМӘСИ

4. Јаһу, һу, һу,
һу, һу, јаһу.
Кечәдән јола дүш кәл,
Сүбһ үстү,
Сала дүш кәл...
Ај чыхсын
Тора бахсын,
Аварчым,
Дора бахсын.
Јел бабам нәннидәдир,
Кириш вер киришләјәк,
Бабамы нәнни үстә,
Јелпик вер
Јелпикләјәк.
Зибалы, пуллу гыз һеј,
Зорбача, һуллу гыз һеј,
Бафталы, пуллу
башмағын
Илишиб һарда галыб?
Күл үзлү күллү
башмағын
Илишиб торда галыб?
Тор долду
Тарым олду.
Ғајығым
Јарым олду.
Тору атан,
Тору чәк,
Дору ачан
Дору чәк.
Салы салан
Салы тут,
Тор салан
Тору тут.
һу, һу, јаһу.

Jahy, hy, hy.

Тор долду

Тарым олду

Гажыгым

Жарым олду.

Jahy, hy, hy,

hy, hy, jahy...

**МӨВСҮМ ВӘ МӘРАСИМ
НӘҒМӘЛӘРИ**

МӨВСҮМ НӘФМӨЛӘРИ

КҮН ЧЫХ, КҮН ЧЫХ

1. Күн чых, күн чых,
Кәһәр аты мин, чых.
Оғлун гајадан учду,
Гызын тәндирә дүшдү.
Кечәл гызы гој евдә
Сачлы гызы көтүр чых.
Күн кетди су ичмәјә
Гырмызы дон бичмәјә.
Күн өзүнү јетирәчәк
Гары јердән көтүрәчәк.
Кечәл гызы апарачаг
Сачлы гызы кәтирәчәк.

А ЈЕЛ БАБА, ЈЕЛ БАБА

2. А Јел баба, Јел баба,
Гурбан сәнә, кәл, баба.
Ғахылымыз јердә галды
Јахамыз әлдә галды.
А Јел баба, Јел баба,
Гурбан сәнә, кәл баба.

СӘМ-СӘМИМ

3. Дағларда чичәк,
А сәм-сәм, сәним.
Өзәји көјрәк
А сәм-сәм, сәним.
Ләчәји көјчәк
А сәм-сәм, сәним.
Тохуму чичәк,
А сәм-сәм, сәним.
Дәрдәр дәрманы,
Елләр лоғманы.

Бәјаз чичәјим,
Илк јаз чичәјим.

КӘЛДИ ЈАЗ

4. Ачды чичәк,
Кәлди јаз,
Ејләди
Дағлар аواز.
Гар үзәри
Сәм олду.
Һәр тәрәф
Сәм-сәм олду,
Дағда чичәк,
Сәм-сәним.
Бағда чичәк,
Сәм-сәним
Бәјаз күлүм,
Наз күлүм,
Дәрдә дәрман,
Јаз күлүм.

ИЛДӘ КӨЈӘРДӘРӘМ СӘНИ

5. Сәмәни сахла мәни
Илдә көјәрдәрәм сәни.
Гара јел
Әсди кечди.
Сәбрими
Кәсди кечди.
Сәмәни чазана кәлми-
шәм,
Дәрдләрдән сузана кәл-
мишәм.
-Буғдамы
Јел вурду.
Арпамы

Сел вурду.
Човдары чәјирткә
апарды.
Чәлтији гарасу апарды.
Сәмәни сахла мәни,
Илдә көјәрдәрәм сәни.

сәмәни

6. Сәмәни,
Ал мәни.
Һәр јазда
Сән јада
Сал мәни.
Сәмәни сахла мәни,
Илдә көјәрдәрәм сәни.
Сәмәни сазана кәлми-
шәм.
Узана-узана кәлмишәм.

ДУМАН ГАЧ, ГАЧ...

7. Думан гач, гач, гач,
Пәрдәни ач, ач, ач.
Сәни гајадан асарам.
Будуна дамға басарам.

сәмәни

8. Сәмәнијә салдым ба-
дам,
Гојмазлар бир бармаг
дадам,
Дөрд тәрәфин алыб
адам,
Сәмәни бизана кәлми-
шәм,
Узана-узана кәлмишәм.

ДУМАН ГАЧ...

9. Думан гач, гач,
Рүбәнди́ни ач, ач.
Күрәјини дағларам,
Гајсағына
Јағ чәкәрәм,
Јағларам.
Думан гач, гач,

Рүбәнди́ни ач, ач...
Јараларыны
Бағларам,
Сәни јолдан
Сахларам.
Думан гач, гач,
Рүбәнди́ни ач, ач...
Күн бабам
Од алтында,
Од булуд
Ганадында
Јел бабам,
Јел атында,
Јелпизин ганадында
Сәсләсәм
Дағдан кәләр.
Бағчадан, бағдан
Кәләр...
Думан гач, гач,
Рүвәндиви ач, ач...

КҮДҮ-КҮДҮ

10. Күдү-күдү һа, күдү-
күдү¹

Күдү-күдүнү көрдүнүз-
мү?
Күдүјә салам вердиниз-
ми?
Күдү бурдан өтәндә
Гырмызы күнү көрдү-
нүзмү?

11. Күдү палчыға батмыш-
ды,
Гармаладым көтүрдүм.
Гызыл гаја дибиндән
Гырмызы күн көтүрдүм

¹ — — — — —
Азәрбајҹанын бә'зи јерләриндә «Күдү-
күдү» әвәзинә «Году-году», «Дүдү-дү-
дү» дө дејилир. Гејд, Ф. Көчәрлинин-
дир

12. Гара тојуг ганады,
Ким вурду, ким санады?
Көјчәлијә кетмишдим,
Ит балдырымы далады.

13. Јағ верин јағламаға,
Ип верин бағламаға.
Верәнин оғлу олсун,
Вермәјәнин гызы олсун,
Бир көзү дә кор олсун.
Тәндирә дүшсүн,
Гырмызы бишсин!

14. Кетмишди Көјчәлијә,
Јолдан енди гәмләјә.
Балдырын ит далады,
һөнкүр-һөнкүр ағлады.
Јағ верин јағламаға
Бал верин балламаға,
Году күлмәк истәјир
Гојмајын ағламаға.

15. Году-году дурсана,
Чөмчәни долдурсана,
Годуну јола салсана,
Годуја пәј версәнә.
Јағ верин јағламаға,
Бал верин балламаға,
Году күлмәк истәјир,
Гојмајын ағламаға.

году-году

16. Году-годуну көрдүнмү?
Годуја салам вердинми?
Году бурдан өтәндә
Гырмызы күн көрдүнмү?
Јағ верин јағламаға,
Бал верин балламаға,
Году күлмәк истәјир,
Гојмајын ағламаға.

17. Годуја гајмаг кәрәк,
Габлара јајмаг кәрәк.
Году күн чыхармаса,
Көзләрин ојмаг кәрәк.
Јағ верин јағламаға,
Бал верин балламаға,
Году күлмәк истәјир,
Гојмајын ағламаға.

18. Году палчыға батмышды,
Гамарладым чыхартдым.
Гызыл гаја дибиндән,
Гырмызы күн чыхартдым
Јағ верин јағламаға,
Бал верин балламаға,
Году күлмәк истәјир,
Гојмајын ағламаға.

хыдыр нәби

19. Хыдыр, Хыдыр, хыд
кәтир,
Вар дәрәдән од кәтир.
Мән Хыдырын нәјижәл,
Бирчә белә дајыјам
Ајағынын налыјам,
Башынын торбасыјам.

Хыдыра чыраг гојарлар,
Хыдырчын пәј јығмаға
Хыдырчын һәј јығмаға
Биз кәлмишик һәјынан,
Хыдыр палчыға батды.
Чыхартдылар вајынан.

Хыдыр кетди һәјынан,
Бир гуланча дајынан.
Дајча палчыға батды,
Хыдыр јәһнында јатды.
Хыдыр, Хыдыр, хыд
кәтир,
Вар дәрәдән од кәтир.

Мән Хыдырын гулујам,
Боз атынын чулујам.
Ајағынын налыјам,
Чох дәрдләрден һалыјам
Хыдыр Нәби, Хыдыр Ил-
јас.
Ачды чичәк, олду јаз.

ЧАТМАЈА

20. Ханым, ајаға дурсана,
Јүк дибинә варсана.
Бош габы долдурсана,
Хыдыры јола салсана.

Чатма-чатма, чатмаја,
Чатма јерә батмаја.
Хыдыр пайын кәсәнин,
Ајағы јерә чатмаја.
Кечә евиндә јатмаја.

КОСА-КОСА

21. А коса-коса, кәлсәнә,
Кәлиб салам версәнә.
Коса бир азы нејләр,
Өрдәји, газы нејләр.
Ај хала-хала, дурсана,
Торбаны долдурсана.
Ај ујруғу-ујруғу,
Саггалы ит гујруғу,
Косам бир ојун ејләр,
Гузуну гојун ејләр.
Јығар бајрам хончасын,
һәр јердә дүјүн ејләр.

ҺӘЧӘЛӘР, ҺҮЧӘЛӘР...

22. һәчәләр, һүчәләр,
Узанар күндүзләр,
Ғысалар кечәләр.

Дүјүн — шәнлик мә'насында

Салланар торбалар
Бачадан
Ушағлар пәј истәр.
Учадан:
-Ханым бачы дурсана,
Торбаны долдурсана,
Ғонағы јола салсана,
А салсана, салсана.
Торбаја пәјы салсана.
Верәнин оғлу олсун,
Вермәјәнин кор ғызы.
һәччәләр, һүччәләр,
Узанар күндүзләр,
Ғысалар кечәләр...

МАРТ НӘҒМӘЛӘРИ

23. Март чыхды
Дәрд чыхды
һамы јаза
Март чыхды.
24. Көрдүн чыхмады март,
Тут гујруғундан дәрт.

25. Март көзүнә бармағым,
Чыхды јаза оғлағым.

МАРТ ЧЫХДЫ

26. Март чыхды, март
чыхды.
Јаман гарт чыхды,
гарт чыхды.
Ғырды нечә оғлағымы,
Гузуну, чәпиши, бала-
ғымы.
«Алакөз» инәјим өлдү,
дәрд олду,
«Көвһәр» саман једи,
мәрд олду.
Март чыхды, март чыхды
Јаман гарт чыхды,
гарт чыхды...

27. ГАРЫ:

Ај оғлағым,
Оғлағым,
Чыхды јаза
Оғлағым.
Пајыз үстү
Беш олду.
Јаз кәлди
Он беш
Олду.
Бујнузу беш-беш
Олду.
Гыллары
Шеш-шеш
Олду.
Март көзүнә
Бармағым,
Чыхды јаза
Оғлағым.
Кәлди, кечди
Заманын.
Өтдү өмрү
Саманын.
Март көзүнә
Бармағым,
Чыхды јаза
Оғлағым.

Март:

Бујнузу
Бешди-бешди.
Гыллары
Шешди-шешди.
Дүнән
Он бешди
Бу күн
Бешди-бешди.
Апрелдән
Борч алмышам,
Нәнәмә гонаг
Галмышам.

Бығларымды
Буз-бузу,
Чәкдим
Јер үстү
Бузу.
Гырдым ондан
Чох гузу...
Бујнузум
Бешди-бешди,
Нәнәмә чорму
Кечди.

ГАРЫ:

Әлдән алдын
Јорғаным,
Дәрдә дүшдү
Оғлағым.
Борча кетдим
Самана.
Пислик галды
Јамана.
Март көзүнә
Бармағым,
Чыхды јаза
Оғлағым.
Пајыз үстү
Беш олду,
Јаз кәлди
Он беш олду.
Гујруғу
Беш-беш олду.
Гыллары
Шеш-шеш олду
Март көзүнә
Бармағым,
Чыхды јаза
Оғлағым.

БОЛДУ ЈАҒЫШ

28. Әсди күләк,
Кәлди јағыш:
Гуллаларла

Долду жағыш.
Болду жағыш
Болду жағыш...

кәл, кәл жағышым

29. Кәл, кәл
Жағышым кәл...
Паызым кәл,
Ғышым кәл,
Ғарлар үстү
Жол олсун,
Арпам, бұғдам
Бол олун...

Әс, еј килавар, килавар...

30. Әс, еј килавар, килавар,
Сәндән нарын ији кәлир.
Әс еј килавар, килавар,
Жүлдән харын ији кәлир.
Әс, еј килавар, килавар,
Сәндән жарын ији кәлир.
Әс, еј килавар, килавар.
Ај хош килавар, килавар.
Мејхош килавар, килавар
Әс, еј килавар, килавар,
Сәндән жағыш ији кәлир,
Әс, еј килавар, һәлә сән-
дән,
Сојуғ ғышын ији кәлир

31. Килавар јат, хәзри кәл
Оғлум кәлсим сәфәрдин

32. Әс Хәзри, мән дә верим
нәзири,
Әс килавар, әс гадасын
алдығым.
Хәзри јат, килавар кәл.

33. Жағышы кәндәрәјдин,
Одлары сәндүрәјдин.
Солухмуш жүлүстаны,
Чәннәтә дөндәрәјдин.

34. Шимшәкләр чахар кәләр
Булудлар ахар кәләр.
Наһидә нијаз дедим
Жағышлар жағар, кәләр.

ЖАҒЫШ КӘЛИР

35. Көј курулдајыр, шимшәк
чахыр,
Жағыш кәлир, жағыш
кәлир.
Чајларымдан селләр
ахыр.
Жағыш кәлир, жағыш
кәлир.
Жағыш кәлир јелинән,
Шимшәк чахыр селинән.
Бәнд бәрәни бағлајын
Шана илә, белинән,
Сел ахсын јолларынан,
Ајрылан голларынан
Сүзүлсүн зәмијә, хыра
Гобулар, дағларынан.

ЈАС НӘҒМӘЛӘРИ

АҒЫЛАР

ОҒУЛ ҺЕЈ...

1. Сел кәлди белдән олду.
Ган гусду јелдән олду.
Вај дүшдү сарајыма,
Ел кәлди һарајыма.
Дирсәкли, дирәклијдин,
Сән аслан биләклијдин.
Һәј веркил һарајыма,
Вај дүшдү сарајыма
Оғул һеј,
Оғул һеј,
Оғул һеј,
Оғул һеј,

ЗҮЛФҮ ГЫЗЫЛЫ ГЫЗЫМ

2. Күн батды, һана галды,
Ај доғду, дана галды.
Зүлфү гызылы гызым.
Гәбри газылы гызым.
Күл үзүн наз көрмәди.
Кипријин јаз көрмәди.
Күн батды һана галды,
Ај доғду дона галды,
Зүлфү гызылы гызым.
Гәбри газылы гызым...

САРЫ КҮЛ

3. Сары гөнчә, сарыкүл,
Билирдин соласысан,
Ачмајајдын бары күл.
4. Ај доғду бизә дүшдү,
Күн доғду дүзә дүшдү.
Сән тәк икид чаванлар,
Тезликнән көзә дүшдү.

5. Ағачда хәзәл ағлар,
Дибиндә көзәл ағлар.
Белә оғлу өләнләр
Сәркәрдан көзәр ағлар.

6. Ашығам елләр ајрысы
Бүлбүләм күлләр ајрысы
Бир күнүнә дөзмәздим,
Олдум илләр ајрысы!

7. Үстәди
Гушдан ганад истәди,
Элин сынсын јад оғлу,
Икид мурад үстәдир.

8. Мән өлдүм ағламагдан,
Баға су бағламагдан.
Бағда јарпаг галмады,
Јарәма бағламагдан.

9. Мән ашиг, ағламаздым,
Күләрдим, ағламаздым.
Билсәјдим вәфан буду,
Сәнә бел бағламаздым.

10. Ахшам олду усандым,
Сәһәр олду ојандым.
Даш олсајдым әрирдим,
Торпағыдым дәјандым.

11. Гызылкүл һәшәм олду,
Дәрмәдим һәшәм олду.
Мән сәндән ајрылалы
Ағламаг пешәм олду!

12. Гызылкүл олмајајды,
Саралыб солмајајды,
Бир ајрылыг, бир өлүм,
Һеч бири олмајајды!

13. Өзизижәм, һәр ајлар,
Һәр улдузлар, һәр ајлар,
Оғлу өлмүш аналар,
Оғул дејиб һарајлар!
14. Бу дағлар улу дағлар,
Чешмәли, сулу дағлар.
Бурда бир гәриб өлүб,
Көј кишнәр, булуд ағлар!
15. Хоруз бан верәндә кәл,
Синәм ган верәндә кәл,
Сағлығымда кәлмәдин,
Бары чан верәндә кәл!
16. Мән ашығам бәхти кәм,
Бағбаным јох бағ тикәм,
Мән фәләјә нејләдим,
Фәләк мәнә бахды кәм!
17. Аман, аман олду, кәл,
Һалым јаман олду, кәл,
Бир дә сәни көрәјдим,
Ахыр заман олду кәл!
18. Еләми өсди фәләк,
Сәбрими кәсди фәләк,
Кирди бүлбүллү бағыма,
Шүмалымы кәсди фәләк
19. Дағларын чискиниди,
Думанлы чискиниди,
Диндирмә, ган ағларам,
Һалымын пис күнүдү!
20. Бир ат миндим башы јох,
Бир чај кечдим дашы јох,
Бурда бир гәриб өлүб,
Јанында гардашы јох!
21. Гушум гачды түләкдән,
Голум дүшдү биләкдән,
Көр башыма нә кәлди,
Чәрхи дөнмүш фәләкдән
22. Мән ашиг, лала дағы,
Бүрүјүб лала дағы,
Һәр нә јара сағалса,
Сағалмаз бала дағы!
23. Мән ашиг, көзәл ағлар,
Көзләрим көзәл ағлар.
Мәни јетир анама,
Көр нечә көзәл ағлар!
24. Еләми дүшән јери,
Атланыб дүшән јери,
Көз јашы ода дөнүб
Јандырыр дүшән јери.
25. Овчулар ов тутмасын,
Овласын, ов тутмасын.
Сәни вуран овчунуң,
Голлары сов тутмасын.
26. Аналар јанар ағлар,
Күнләрин санар ағлар,
Дөнәр көј көјәрчинә,
Јоллара гонар ағлар.
27. Гызылкүл ахчаланды,
Дәрмәдим ахчаланды,
Сәнә кимләр гарғады,
Палтарын бухчаланды.
28. Өзизим, назик сары,
Кејмәјә назик сары,
Сачларын кәфән ејлә,
Чәназәм назик сары.
29. Өзизим, тикә тикә,
Кәс бағрым тикә-тикә,
Гој мәни јар ағласын,
Кәфәним тикә-тикә.
30. һарај нашы әлиндән,
Атмаз дашы әлиндән
Јастыг шикајәт ејләр.
Көзүм јашы әлиндән.

31. Мән ашиг, гоша дағлар,
Чатыб баш-баша дағлар,
Сиздә оғул итирдим
Дөнәсиз даша дағлар!
32. Маралын көзү ганлы,
Топуғу, дизи ганлы,
Баламы вермәсәниз
Тутарам сизи ганлы.
33. Мән ашиг, бала дағы,
Долан кәл бала, дағы.
Сағалса һәр јаралар
Сағалмаз бала дағы.
34. Алтымда килим јанды,
Од дүшдү, килим јанды.
Әзиз бала демәкдән,
Ағзымда дилим јанды.

ШАХСЕЈ-ВАХСЕЈЛӘР

1. Кәлән балам олајды,
Шахсеј-вахсеј.
Јурдум талан олајды,
Вахсеј-шахсеј.
Өлүмүн јалан олајды
Шахсеј-вахсеј...
2. Ағачда хәзәл ағлар,
Шахсеј-вахсеј.
Дибиндә көзәл ағлар,
Вахсеј-шахсеј.
Чаван оғлу өләнләр,
Шахсеј-вахсеј.
Сәркәрдан кәзәр ағлар,
Вахсеј-шахсеј.
3. Јаман күнүм далдадыр,
Вахсеј-шахсеј.
Карван кәлди јолдадыр,
Шахсеј-вахсеј.
Кәһәр атын јолдадыр,
Вахсеј-шахсеј.
4. Аман-аман олду кәл,
Шахсеј-вахсеј.
Һалым јаман олду кәл,
Вахсеј-шахсеј.
Бир дә сәни көрмәрәм,
Шахсеј-вахсеј.
Ахыр-заман олду кәл,
Вахсеј-шахсеј.

ВӘСФИ-ҺАЛЛАР

1. Бүлбүл охур јувада,
Чан күлүм, чан, чан.
Ганад чалыр һавада,
Чан күлүм, чан, чан.
Әмим оғлу сағ олсун,
Чан күлүм, чан, чан.
Мән нијә кедим јада,
Чан күлүм, чан, чан.
2. Отурмушдум сәкидә,
Чан күлүм, чан, чан.
Үрәјим сәксәкидә,
Чан күлүм, чан, чан.
Үч гызыл алма кәлди,
Чан күлүм, чан, чан.
Бир күмүш нәлбәкидә,
Чан күлүм, чан, чан.

3. Атым кәлир енишдән,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Синәбәнди күмүшдән,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Бизә дә нәсиб олсун,
 Чан күлүм, чан, чан.
 һејбәдәки жемишдән,
 Чан күлүм, чан, чан.
4. Кәһәр ат налы нејләр,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Көзәл гыз халы нејләр,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Јары көјчәк оланлар,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Дөвләтү-малу нејләр,
 Чан күлүм, чан, чан.
5. Гапыдан бири кәлди,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Көзүмүн нуру кәлди,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Бу архы ким арытды,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Су белә дуру кәлди,
 Чан күлүм, чан, чан.
6. Ај сүзүлдү ојмагдан
 Чан күлүм, чан, чан.
 Өлдүм хына гојмагдан,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Бармагларым јаныбды,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Чубуға од гојмагдан,
 Чан күлүм, чан, чан.
7. Мән ашигәм ај мәләр,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Булуд алтдан ај мәләр,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Дәрјада бир күл битиб,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Су дејибән ај мәләр,
 Чан күлүм, чан, чан.
8. Доғду күнәш гырмызы
 Чан күлүм, чан, чан.
 Сәсләди оған, гызы,
 Чан күлүм, чан, чан.
 һәр биримиз бир чичәк,
 Чан күлүм, чан, чан.
 Бир бахчанын улдузу,
 Чан күлүм, чан, чан.

ТОҢ НӘҒМӘЛӘРИ

А Д А Х Л Ы О Х Ш А М А Л А Р Ы

АДАХЛЫНЫН АДЫНЫ ДЕ!

1. —А, јелләнә-јелләнә,
 Адахлынын адыны де...
 —Јајлыгы јелләнән гыз,
 Адахлынын адыны де...
 —Бура гонаг кәлән гыз,
 Адахлынын адыны де...

- Сачлары чәһрајы гыз,
 Адахлынын адыны де.
 —Көзләри хурмајы гыз,
 Адахлынын адыны де.
 —Гашлары сүрмәли гыз,
 Адахлынын адыны де.
 —Үзүнү көрмәли гыз,
 Адахлынын адыны де.

JAR-JAP

2. һа јајлығы јелләнән,
                        јаp-јаp.
Ширин-ширин дилләнән,
                        јаp-јаp.
Шагга чәкиб күләјдин,
                        јаp-јаp.
Бизә гонаг күләјдин,
                        јаp-јаp.
Телләри чәһрајы, јаp
Көзләри хурмајы јаp
һа, јајлығы јелләнән,
                        јаp-јаp,
Ширин-ширин дилләнән,
                        јаp-јаp.

КӘЛДИ ОҒЛАН АДАМЫ...

3. һәјәтимиз нанадыp,
                        јаp-јаp,
Үстү балаханадыp,
                        јаp-јаp.
Јарымын әјниндәки,
                        јаp-јаp.
Атлас илә харадыp,
                        јаp-јаp.
Кәлди оғлан адамы,
                        јаp-јаp.
Оғлан сындыp бадамы,
                        јаp-јаp.
Сындыp гој далы гатда,
                        јаp-јаp.
Көрмәсин гыз адамы,
                        јаp-јаp.
- Сирәм-сирәм сөјүдләp,
Сирәм дуруб сөјүдләp.
Јүз икидин ичиндә,
Јенә бизим икидләp.
- Ләмә чыхма, дамчыдыp,
Көјнәјим нарынчыдыp,

Оғлан гызын дәрдиндән,
Өлмәсә зарынчыдыp.
Кәлди оғлан адамы,
                        јаp-јаp.
Ағам, сындыp бадамы,
                        јаp-јаp.

ГЫЗЫЛКҮЛҮН ДӘСТӘСИЈӘМ, ЈАР-ЈАР

4. Гызылкүлүн дәстәсијәм,
                        јаp-јаp.
Бачыларын бәстәсијәм,
                        јаp-јаp.
Гоншу мәни хәбәр алса,
                        јаp-јаp.
Дејин јарын хәстәсијәм,
                        јаp-јаp.
Анамын бирчәсијәм,
                        јаp-јаp.
Инчиләрин инчисијәм,
                        јаp-јаp.
Гызылкүлүн гөнчәсијәм,
                        јаp-јаp.
- Кипријимдә јаш килә,
Мех дүшдү гызылкүлө.
Ај јар, аты јәһәрлә,
Дур кедәк, гәјным килә.
Бачыларын бәстәсијәм,
                        јаp-јаp.
Гызылкүлүн дәстәсијәм,
                        јаp-јаp.

АЈ КЕДИРСӘН МӘНИ АПАР

5. Ај кедирсән, мәни апар,
                        јаp-јаp.
Ај кетмә гијамәт гопар,
                        јаp-јаp.
Ај көзәлләр бахчасындан,
                        јаp-јаp
һәр кәс өз јарын тапар,
                        јаp-јаp.

Гызылкүлү дәрмәрәм,
                        jar-jar,
Дәриб јерә сәрмәрәм,
                        ja-jar.
Јарым евдә олмаса,
                        jar-jar.
Мән јатаға кирмәрәм,
                        jar-jar.

Сандыг үстә мафара,
                        jar-jar.
Кедин дејин јавәрә,
                        jar-jar.
Мәним јарым ушагдыр,
                        jar-jar.
Јолламасын сәфәрә,
                        jar-jar.

ДУРУН КЕДӘК ЈАРКИЛӘ

6. Кедирдим јолум илә,
Ојнурдум күлүм илә.
Јары јолдан ејләдим,
Лал олмуш дилим илә.
Нар, нар, наркилә
Дурун кедәк јаркилә.

Хәбәр јетди бүлбүлә
Меһ дүшдү гызылкүлә.
Оғлан атлары кәтир
Дур кедәк гајнымкилә
Нар, нар, наркилә
Дурун кедәк јаркилә.

Кедирдим гыраг илә,
Белимдә јараг илә
Итирдим көзәл јары,
Ахтардым сораг илә
Нар-нар, наркилә,
Дурун кедәк јаркилә.

Ағ алма дилим-дилим,
Ачыбды гызылкүлүм.

Әкәр хәтринә дәјсәм
Дәнмәсин бир дә дилим.
Нар-нар, наркилә
Дурун кедәк јаркилә.

HEJ KҮLҮM MAШALLAH

7. Бу бағы бағ ејләрәм
hej күлүм машаллаһ.
Һәр јаны чардаг ејләрәм,
hej күлүм машаллаһ.
Бир финчан пүррәнк чаја

hej күлүм машаллаһ.
Јары гонаг ејләрәм
hej күлүм машаллаһ.
Јар јаман алдатды мәни
                        jar-jar.
Алдадыб ојнатды мәни,
                        jar-jar.

Гызылкүлү үзәрәм,
hej күлүм машаллаһ.
Јолуна күл дүзәрәм,
hej күлүм машаллаһ.
Кедирсән тез гајыт кәл,

hej күлүм машаллаһ.
Һәсрәтинә дөзмәрәм,
hej күлүм машаллаһ.
Јар јаман алдатды мәни,
                        jar-jar,
Алдадыб ојнатды мәни,
                        jar-jar.

MӘN ӨLҮM SӘN ГАЛ ОҒЛАН

8. Оғлаһ сән јарыјыбсан
Телини дарыјыбсан.
Сифәтин бир шеј дејил,
Көнлүмә јарыјыбсан.
hej күлү мангал оғлан
Мән өлүм сән гал оғлан

Һеј күлү вараг-вараг
Телинә салма дараг,
Әкәр мәни севирсән

Елләрә јайма сораг
Һеј күлү мангал оғлан
Мән өлүм, сән гал оғлан.

ШИРНИ, ХОНЧА ВӘ НИШАНТАХМА НӘҒМӘЛӘРИ

ГАРДАШ, ШИРНИН МҮБАРӘК

9. Сујун бәндинә гурбан
Гардаш кәндинә гурбан.
Һәјәтдә ат јәһәрли
Синәбәндинә гурбан.
Мүбарәк, ај мүбарәк
Гардаш ширнин мүбарәк

Назик чәкин иплији,
Кәсмәјин көјнәклији.
Гардашым бир гыз севиб
Көзәлләрин кәклији...
Мүбарәк, ај мүбарәк,
Гардаш ширнин мүбарәк

АЛ АЛМА, ГЫЗЫЛ АЛМА

10. Кәтан кәтана гурбан,
Кәтан сатана гурбан.
Евдә јерин сәрмишәм,
Јалгыз јатана гурбан.
Ал алма, гызыл алма,
Сүфрәјә дүзүл, алма.

Ал алма, гызыл алма,
Хончаја дүзүл алма.
Билсәјдим јәр кендәриб,
Сахлардым јүз ил, алма.
Ал алма, гызыл алма,
Сүфрәјә дүзүл алма,

Гардаш овуна кедәр,
Бахар бојуна кедәр.
Бу бајрамын хончасы,
Адахлын өјүнә кедәр.

Ал алма, гызыл алма,
Сүфрәјә дүзүл, алма.

Гардаш, адына гурбан,
Алма дадына гурбан.
Сәни тәкчә демәрәм,
Күл адахлына гурбан
Ал алма, гызыл алма,
Сүфрәјә дүзүл алма...

САМАВАРЫ ГАЈНАДАН ЈАР

11. Гызыл үзүк лахлады,
Вердим анам сахлады.
Анама гурбан олум,
Мәни тез адахлады.
Самавары гајнадан јар,
Гызыл үзүк ојнадан јар.

Мәхмәрдән башмағым
вар.

Дағ-дәрә ашмағым вар,
Елдән икид сечмишәм,
Гошулуб гачмағым вар.
Самавары гајнадан јар,
Гызыл күл ојнадан јар,

Кәһәр аты чапмышам,
Тәндирә чәрәк јапмы-
шам.

Гынамасын ел мәни,
Јары өзүм тапмышам.
Самавары гајнадан јар,
Гызыл үзүк ојнадан, јар!..

ШАЛЫ-ШАЛА БАҒЛАР КЕДӘР

12. Башда шалым күллүдүр,
Ортасы бүлбүллүдүр.

Дүнән жарыны көрдүм,
Эчәб ширин диллидир.
Шалы шала бағлар кедәр
Нишана бағлар кедәр.

Күлү шала бағлар кедәр,
Шалы шала бағлар кедәр
Оғланын бачылары,
Нишана бағлар кедәр,
Шалы шала бағлар кедәр

Бағымда һејва сары,
Дәрмишәм ширин нары,
һамыдан ширин олар,
Кичик гардашын жары,
Шалы шала бағлар кедәр
Нишана бағлар кедәр.

АЈ ГЫЗ НИШАНЫН КӘЛИР

13. Мән ашигәм күн кәләр,
Ај доланар, күн кәләр.
Көзләрин ајдын олсун,
Нишанын бу күн кәләр.
Ај гыз нишанын кәлир,
Гырмызы шалын кәлир.

Оғлан адын Јағубдур,
Күн дағлара доғубдур.
Сәнин вердијин үзүк,
Бармағымы боғубдур.
Ај гыз нишанын кәлир,
Гырмызы шалын кәлир.

Кедин дејин Чәмилә
Пулу вермәсин јелә.
Пулу версин шал алсын,
Бағласын инчә белә.

Ај гыз нишанын кәлир,
Гырмызы шалын кәлир.

ТӘР БӘНӨВШӘ ДӘРМӘЈӘ КӘЛМИШӘМ

14. Кәлин кедәк, нар дәрмәјә кәлмишәм,
Һарын будағын әјмәјә кәлмишәм.
Тәр бәнөвшә дәрмәјә кәлмишәм,
Јарын чамалын көрмәјә кәлмишәм.

Телинә күлләр дүзмәјә кәлмишәм
Нишанында гол ачыб сүзмәјә кәлмишәм.
Үзүндә халын көрмәјә кәлмишәм
Јусиф чамалын көрмәјә кәлмишәм.

Тәр бәнөвшә дәрмәјә кәлмишәм,
Јарын чамалын көрмәјә кәлмишәм.

МУБАРӘК ОЛСУН КӘЛИНИН ГӘДӘМИ 17. Бу дәрә узун дәрә,

15. Ај бурдан узагдыр Кәнчә
Ај ат јорулар кединчә.
Јоллара хонча дүзәрәм.
Хан гардашым кәлинчә
Хончаја дүздүк, ноғулу,
бадамы
Мубарәк олсун кәлинин
гәдәми...

Гурбан кәсим сәсинә,
Күлүнә, бәнөвшәсинә,
Гардашын јары кәлир,
Чыхын тамашасына.
Хончаја дүздүк ноғулу,
бадамы,
Мубарәк олсун кәлинин
гәдәми.

Ај күлү хончададыр,
Атлары јончададыр,
Гурбан олум гардаша
Күзкүсү хончададыр
Хончаја дүздүк ноғулу,
бадамы,
Мубарәк олсун кәлинин
гәдәми.

КӘЛИН ТАХТЫН МУБАРӘК¹

16. Гызын бахты ағ олсун,
Әзизләри сағ олсун.
Кәлин, кетдијин јоллар,
Јаныб чылчыраг олсун.

Дәрәја кәләр бәрә
Бурда бир бағ салмышам
Јар кәлә үзүм дәрә.
Кәлин, бахтын мубарәк,
Кәлин, тахтын мубарәк!

Булағын башы илә,
Дибинин дашы илә
Кәлин тахта чыхыбдыр,
Сағдышы, солдышилә
Кәлин, тахтын мубарәк
Кәлин, бахтын мубарәк!

Дур ајаға, гыз кәлин,
Телләрини дүз кәлин.
Тојхана сәни көзләр,
Дүш ортада сүз кәлин,
Кәлин, бахтын мубарәк,
Кәлин, тахтын мубарәк.

ГАЈНАНАН ГУРБАН БОЈУНА,

АЈ ОҒЛАН

Тој елә, кәлим тојуна,
ај оғлан,
Гајнанан гурбан бојуна,
ај оғлан.

Голбағым голундадыр,
Көзүм јар јолундадыр.
Сағдышын сағ јанында,
Солдышын солундадыр.
Тој елә кәлим тојуна,

ај оғлан,
Гајнанан гурбан бојуна,
ај оғлан.

Гәриб елләр барысан,
Әчәб көјчәк сарысан.
Дүшсә гызлар үстүнә,
Сөјлә кимин јарысан.

1. Бу маһны хына кечәси кәлин тахта чыхарыларкән Губа шәһәриндә охунарды. Бах: Р. Бабајева. «Губа шәһәринин тој адәтләри» 1946 сәһ. 22—23. «Тој вә һалај маһнылары»ндакы мәтн лент јазысы әсасында дөгигләшдирилмишдир.

Тој елә кәлим тојуна,
 ај оғлан,
 Гајннан гурбан бојуна,
 ај оғлан!

Гара ат налы нејләр,
 Көзәл гыз халы нејләр,
 Адахлысы көзәл олан
 Дөвләти, малы нејләр.

КИНӘЛИМ-КИНӘЛ

18. Бәсләмишәм тәр күлүмү,
 Кинәлим.
 Фирузәнин тој күнүдүр,
 Кинәлим.
 Чаным сәнә гурбан олсун
 Кинәлим.
 Кинәлим еј, чан
 Кинәлим, кинәлим.
 Бир кечәнин гонағысан
 Кинәлим.

Кинәлими
 Хошбәхт ејлә јарадан.
 Кинәлимә
 Бохча тикин харадан
 Кинәлим еј, чан
 Кинәлим, кинәлим

АЈ ҮЗҮ ХАЛЛЫ ЧЕЈРАН

19. Дағларын о үзүндә,
 Чејран отлар дүзүндә.
 Мәним јарым көзәлдир,
 Гоша хал вар үзүндә.
 Ај гоша халлы чејран,
 Ләбләри баллы чејран,
 Вермәрәм өз халымы,
 Кәлсә јүз әлли чејран.

КӘМӘР КӘСДИ БЕЛИМИ

20. Мән ашиг тар чалана,
 Тары вер тар чалана.
 Мәни јардан едәнин,
 Үрәји парчалана.
 Кәмәр кәсди белими,
 јар-јар,
 Апарды јар һилими,
 јар-јар.

Дәсмалын күлү јансын,
 Од дүшсүн күнү јансын.
 Мәни јардан едәнин
 Ағзында дили јансын.
 Кәмәр кәсди белими,
 јар-јар.
 Апарды јар һилими,
 јар-јар.

Кәлине бах, кәлине,
 Кәмәр тахыб белине.
 Кәлинин инчә бели.
 Дүшдү намәрд әлине.
 Кәмәр кәсди белими,
 јар-јар,
 Апарды јар һилими,
 јар-јар.

ХЫНА ВӘ КӘЛИНА ПАРМА НӘҒМӘЛӘРИ

БУ ЕВИН ГОНАГ ГЫЗЫ, ҺӨРМӘТ ЕДӘРИК СӘНӘ

21. I дәстә:

Ај кечә узун, ај батмаз,
Һөрмәт едәрик сәнә.

II дәстә:

Һөрмәт едәрик сәнә,
Ај нишанлы гызлар јатмаз;
Ај сән кими кезәли,
Ај танры бир дә јаратмаз.
Һөрмәт едәрик сәнә.

Бирлик дә:

Ај бу евин гонаг гызы, Һөрмәт едәрик сәнә,
Ај бу евин бөјүк гызы, хидмәт едәрик сәнә,
Ај бу евин гонаг гызы һәдијјә вәрәрик сәнә.
Учадыр бојун сәнин,
Нә хошдур тојун сәнин.
Бир оғлана кетмисән,
Чамалда тајын сәнин.

ЕРТӘДӘН ЈОЛА САЛЫН, ЈОЛУ УЗАГДЫР!

22. I дәстә:

Алма атдым нишана
Бу кечә ханым бачы бизә гонагдыр.

II дәстә:

Ертәдән јола салын јолу ирагдыр.

I дәстә:

Евләри күн дүшәнә.

II дәстә:

Јолу ирагдыр.

I дәстә:

Белә, јазығым кәлир,
Бу кечә ханым бачы бизә гонагдыр.

II дәстә:

Ертәдән јола салын јолу ирагдыр.

I дәстә:

Гәриб јерә дүшәним, бизә гонагдыр,
Бу кечә ханым бачы бизә гонагдыр,
Ертәдән јола салын јолу ирагдыр.

Нарынчы дөшәк үзү,
Биз нә танырдыг сизи.
О гәдәр кедиб-кәлдиз
Тамаһа салдыз бизи.

Кетдијин таныш олсун,
Јара сифариш олсун.
Јара јәјлыг демишәм
Зәри беш гарыш олсун.

ӘЛЛӘРӘ ХЫНА ЈАХАРЛАР

23. I дәстә:

Бу евләрин узуну
Әлләрә хына јахарлар.

II дәстә:

Чобан гајтар, гузуну
Телләрә хына јахарлар.

I дәстә:

Кедин дејин әмимә,
Әлләрә хына јахарлар.

II дәстә:

Версин мәнә гызыны
Телләрә хына јахарлар.

I дәстә:

Чәкил бурдан һарамзада,
Пәнчәрәдән бахарлар.

Кәлмишәм дәрим сәни,
Гәлбимә һөрүм сәни.
Гапы, пәнчәрә бағлы
Бәс нечә көрүм сәни.

ХЫНАНЫ ЈАХЫН ДӘСТИНӘ-ДӘСТИНӘ

24. Әл ејләдим кәләсән
Данышыбан, күләсән
Азарымы аласан
Дүшмәнинә верәсән
Ај хынаны јахын дәстинә-дәстинә
Хәбәр кетсин дүшмәнинә, достуна.
Су кәлир бу архынан,
Долдур вер бардағынан.

Ярын јахасын ачдым,
Хыналы бармагынан.
Ај хынаны јахын дәстинә-дәстинә
Хәбәр кетсин дүшмәнинә, достуна.

Дәсмалымыз уч-уча,
Кәнчәдә һалын нечә?
Икимизин сөһбәтин
Едәрик кәлән кечә.
Ај хынаны јахын дәстинә-дәстинә
Хәбәр кетсин дүшмәнинә, достуна.

Кәмәр багла белинә
Ширни верин элинә
Кәл бизим әзиз кәлин
Хына гојум телинә.
Ај хынаны јахын дәстинә-дәстинә
Хәбәр кетсин дүшмәнинә, достуна.

КӘЛИНИ ҺАМАМА КӨНДӘРИН!

25. Назбалышы үзүл гој,
Үстә бир чүт гызыл гој
Яры һамама кедир,
Һамам пулун һазыр гој.
Көндәрин, һамама көндәрин!
Кәлини һамама көндәрин!
Јаваш јери тоз олар,
Гара костјум боз олар.
Әјил дәсмалы көтүр,
Мән көтүрсәм, сөз олар.
Көндәрин, һамама көндәрин,
Кәлини һамама көндәрин!

Бир өзүнә бах нәсән,
Мәни бәјәнмәјәсән.
Елә оғлана кетдим
Чиловдарым кәләсән.
Көндәрин, һамама көндәрин!
Кәлини һамама, көндәрин!

БАШЫН БАҒЛЫ ГЫРМЫЗЫ

26. Жәлин кедәк габаға
Сәбрим јохдур сабаһа
Чаным олсун садаға.
Һамамдан чыхды һачы гызы
Башы бағлы гырмызы.

Учадыр бојун көзәл,
Көзәлдир сојун көзәл
Олачаг тојун көзәл,
Һамамдан чыхды һачы гызы
Башы бағлы гырмызы.

Додағы јемәлидир,
Јахасы дүјмәлидир.
Таза һамамдан чыхыб
Гојнуна кирмәлидир.
Һамамдан чыхды һачы гызы
Башы бағлы гырмызы.

ОҒЛАНЫ ҺАМАМА КӨНДӘРИН

Ај дәјирман бош доланар,
Ај сују сәрхош доланар
Ај гурбан олум гардаша
Ај әлиндә гуш доланар
Дөндәрин рәвана, дөндәрин,
Оғланы һамама көндәрин.

Ај ашыг ајдын олсун,
Ај доғуб ајдын олсун.
Ешитдим јарын кәлиб
Көзләрин ајдын олсун.
Дөндәрин рәвана дөндәрин,
Оғланы һамама көндәрин

Әлин тамашасы вар,
Тутубдур, машасы вар.
Бурда бир тој гурулуб,
Әчәб тамашасы вар.
Дөндәрин рәвана дөндәрин
Оғланы һамама көндәрин

Бурда бир тој гурулуб,
Эчәб тамашасы вар.
Дөндәрин рәвана дөндәрин,
Оғланы һамама көндәрин.

АЈ ЛАЧЫН ОҒЛАН КӘЛИР

28. Ај гардаш, аға гардашым,
Ај дәстә жығыб јолдашын,
Ај гардаш отаға кәлир,
Ај чәкилин, тез јол ачын.

БИРЛИК ДӘ :

Ај лачын оғлан кәлир,
Көјәрчин оғлан кәлир,
Аға гардашым кәлир,
Гој гачым оғлан кәлир.

Хорузун дан сәсинә
Ојандым бан сәсинә
Јарым мәни көзләјир
Олум гурбан сәсинә.

ГОРХУРАМ ЈОЛДА ГАЛА ДӘЛЛӘК ОҒЛАН

29. Ај јар кәлир күлә-күлә,
Ај хејли шән әһвал илә,
Ај әлиндә ипәк дәсмал,
Ај тәрини силә-силә.
Һамамдан кәлди бала дәлләк оғлан
Горхурам јолда гала дәлләк оғлан.

Гардаш кедән гојуна,
Мән гурбанам бојуна.
Гардашын газанчыны
Әввәл веррәм тојуна.
Һамамдан кәлди бала дәлләк оғлан,
Горхурам јолда гала дәлләк оғлан.

Жәл еј обададан оғлан,
Еви абадан оғлан
Жүлүн јарпыза дөнсүн

Яры јубадан оғлан
Һамамдан кәлди бала дәлләк оғлан
Горхурам јолда гала дәлләк оғлан.

АЛ АЛМАҒА КӘЛМИШӘМ

30. Ал алмаға кәлмишәм
Шал алмаға кәлмишәм,
Оғланын бачысыјам
Апармаға кәлмишәм.

Бу күн баға кәлмишәм,
Генчә күлү дәрмишәм.
Сиздә бир гыз көрмүшәм, —
Апармаға кәлмишәм.

Бу күн баға кәлмишәм,
Баха-баһа кәлмишәм
Аға гардаш тојунда
Ојнамаға кәлмишәм.

ТУНГАЈ МӘЛЕЈК

31. Бу евләр һүндүр евләр,
                  Тунгај Мәлејк
Ичиндә олсун тојлар,
                  Тунгај Мәлејк.
Чалсынлар-чағырсынлар
Ојнасын бәстә бојлар,
                  Тунгај Мәлејк.
Евләри јан јухары,
Јандырмајын бухары
Жирдик дост мәһләсинә
Демәди кеч јухары.

«Тој вә һаләј мәһнылары»нда охшар варианты верилмишдир.

32. Ај бу јолун ики гаты,
Аста сүрэрләр аты,
Бәдәлән чамаһаты,
Верин бизим әманәти.
Говма бизи гапыдан
Әл чәкмәрик јахандан.

О тај, бу тај бизимдир,
Аралығы гызылдыр.
Ики дүнја бир олса
Назлы ханым бизимдир.
Говма бизи гапыдан
Әл чәкмәрик јахандан.

О тај, бу тај бир олсун,
Аралығы кур олсун
О тајын гыз-кәлини
Бу таја дилбир олсун
Говма бизи гапыдан
Әл чәкмәрик јахандан.

33. Јерисин ај јерисин,
Ај топуғу күл бүрүсүн.
Ај аға гардаш тојунда
Ај он беш гавал чалынсын.
Верин бизим кәлини
Гајны бағлар белини.

Евинин јаны чичәк
Јарпағы ләчәк-ләчәк.
Гардашын адахлысы,
Бәстәбој, өзү көјчәк.
Верин бизим кәлини
Гајны бағлар белини.

Бағ күлүнү јар сулар,
Көнүл көзәл арзулар
Чых кәстәр чамалыны
Гој бахсын тамарзылар.
Верин бизим кәлини
Гајны бағлар белини.

Х Ы Р Д А М И Р В А Р И Д Ә Н

ДҮЗҮН ТЕЛИНӘ-ТЕЛИНӘ

34. Ај Сәлимә, гәм ејләмә,
Бу шадлығы кәм ејләмә.
Ширин-ширин күлүб даныш,
Көзләрини нәм ејләмә.
Јахшы бәзәк вурун, бизим кәлинә, кәлинә
Хырда мирваридән дүзүн телинә, телинә.

Дәрја бир балыг верди
Балығы халиг верди.
Сән тикансыз балыгсан.
Сәни ким сораг верди.
Јахшы бәзәк вурун, бизим кәлинә, кәлинә
Хырда мирваридән дүзүн телинә, телинә.
Кәлағажыны јел атды,

Санчаг башыма батды.
Сағ олсун әмим оғлу,
Кәлди тојума чатды.
Јахшы бәзәк вурун, бизим кәлинә, кәлинә
Хырда мирваридән дүзүң телинә, телинә.

Мәним јарым бәстәдир,
Билдирчин гәфәсдәдир.
Јарымы көзләјирәм
Үрәјим дә сәсдәдир.
Јахшы бәзәк вурун, бизим кәлинә, кәлинә
Хырда мирваридән дүзүн телинә. телинә.

УЧАР КЕДӘР ЈАР ҲЕЛӘ..

35. Ај араба кәлир Ағдашдан,
Ај јүкүн вуруб гамышдан.
Ај бачы бивәфа чыхар,
Ај тез ајрылар гардашдан.

Ағдашдан кәл, Ағдашдан
Кәнчә сүрүшдү башдан.
Бачынын гәјдасыдыр
Тез ајрылар гардашдан.

Бәдәлән бәндә дәјәр
Көнүл кәмәндә дәјәр.
Гардаш бир гыз севибдир
Бүтүн бу кәндә дәјәр.
Учар кедәр јар-јар,
Кечән кедәр јар-јар,
Ај бу евин әзиз гызы
Инди көчәр јар-јар.

НАЛЧА ВЕРӘРЛӘР КӘЛИНӘ

36. Ағдыр биләјин ај кәлин,
Жениш үрәјин ај кәлин.
Биз кәлмишик апармаға
һаны диләјин, ај кәлин?

Налча верэрләр кәлинә,
Долча верэрләр кәлинә.
Бизим јерин адәтидир
Халча верэрләр кәлинә.

Истил үстә ат кедәр,
Ат кедәр полад кедәр.
Јахшы гызын чеһизи,
Бәјләрә хәләт кедәр.

БАЧЫМ КЕДИР ЧИЛОВДАРЫ КИМ ОЛСУН!

37. Евимизин јанына нечә кәлибсән,
Жүндүзү гојубсан кечә кәлибсән.
Һәвәс ејләјибсән, бечә кәлибсән.
Хара туман гыраглары сим олсун,
Бачым кедир, чиловдары ким олсун?

Балача балдызы вермишәм әрә,
Бојнуна дүзмүшәм нарынчы, хара,
Мән сәнә нә дедим, әј үзүгара.
Хара туман гыраглары сим олсун,
Бачым кедир, чиловдары ким олсун?

Кејин дејин мәним аға дајыма,
Сејрә кәлсин чәмәнимә, чајыма.
Јығын ашыглары кәлсин тојума,
Хара туман гыраглары сим олсун,
Бачым кедир, чиловдары ким олсун?

ЕЛИНДӘН АЈРЫЛЫБ ЧОХ ЗАМАН АҒЛАР

38. Әмимин баласы кәл евимизә,
Самавар гојмушам чај верим сизә,
Вә'дини алмышам, гонаг ол бизә,
Бизим кәлин јахшы бинарә бағлар,
Елиндән ајрылыб чох заман ағлар.

Әмимин һәјәти инчир ағачы,
Инчири јемәрәм данәси ачы,
Сәнә нә демишәм, әј Ағабачы?
Бизим кәлин јахшы бинарә бағлар,
Елиндән ајрылыб чох заман ағлар.

Әмимә декинән бир бәри дурсун,
Арасы бизимлә сәрин олмасын,
Һеч кафир әмијә кәлин олмасын.
Бизим кәлин јахшы бинарә бағлар
Елиндән ајрылыб чох заман ағлар.

Дүкәндә әлләшиб—чај габағында,
Чубуг түстүләнир күл дамағында.
Кејиниб кезәјдим јар габағында...
Бизим кәлин јахшы бинарә бағлар
Елиндән ајрылыб чох заман ағлар.

ИНДИ КЕДӘР ГОНАГЛАРЫН, АЈ БАЧЫ

39. Ај кедәрәм, отурмарәм,
Ај тә'нә сөз кәтүрмәрәм
Ај јарын ширин сөзүнү
Ај һеч кәсә өтүрмәрәм
Нә төкмүсән гашгабағын, ај бачы,
Инди кедәр гонагларын. ај бачы.

Бачылар бачысыјам
Ширинин ачысыјам.
Ким меһрибан бачыдыр?
Мән онун бачысыјам.
Нә төкмүсән гашгабағын, ај бачы,
Инди кедәр гонагларын. ај бачы.

Бу бағлар күллү бағлар,
Күллү-бүлбүллү бағлар.
Бачынын сыныг көнлүн
Бағласа бачы бағлар.
Нә төкмүсән гашгабағын, ај бачы,
Инди кедәр гонагларын, ај бачы.

МӘН КЕДӘРКИ БИР ГОНАҒАМ, КӘЛ ИНДИ

40. Ај мәним анам галајды, ај нәнә,
Ај дәрд, јанымы алајды, кәл инди,
Ај мән дәрдим дејәндә, ај нәнә,
Ај анам абдал олајды, кәл инди.

Нә төкәрсән гашгабағын, ај нәнә?!
Мән кедәрки бир гонағам, кәл инди.

Гыз кедәр кәлин олар, ај нәнә,
Јел дәјәр сәрин олар, кәл инди.
Гызын дүшән јерләри, ај нәнә,
Бој вермәз дәрин олар, кәл инди.
Нә төкәрсән гашгабағын, ај нәнә?!
Мән кедәрки бир гонағам, кәл инди.

Учадыр бојун сәнин,
Нә хошдур тојун сәнин,
Хејир-дуана кәлиб
Нәнәнлә дајын сәнин.
Нә төкәрсән гашгабағын, ај нәнә?!
Мән кедәрки бир гонағам, кәл инди.

КЕДӘР КӨЗЛӘРИН ГАРАСЫ АҒЛАМА

41. Чорабын нишан-нишан
Һалын нијә пәришан?
Гардашын адәхлысы
Чох билән, аз данышан.

Б и р л и к д ә :

Ағлама чејран баласы, ағлама,
Кедәр көзләринин гарасы, ағлама.
(3 д ә ф ә)

Сән мәним Фатма нәнәм,
Гаш-көзүн атма, нәнәм.
Истәји истәјә вер,
Күнаһа батма, нәнәм.
Ағлама чејран баласы, ағлама,
Кедәр көзләрин гарасы, ағлама.

Көјнәк тикдим јахасыз,
Демәдим ки, сатасыз
Фәләјин бојну сынсын,
Гојду мәни атасыз.
Ағлама чејран баласы, ағлама
Кедәр көзләрин гарасы, ағлама.

Чаја кирдим дашы јох,
Илан көрдүм башы јох.

Дүшмүшәм гәриб јерә
Јанымда гардашым јох.
Ағлама чејран баласы, ағлама,
Кедәр жөзләрин гарасы, ағлама.

Баға кирдим тас илә,
Јар севдим һөвәс илә.
Истәјинә кедәнин
Кечмәз күнү јас илә.
Ағлама чејран баласы, ағлама,
Кедәр көзүнүн гарасы, ағлама.

БАЧЫЛАРЫН АҒЛАР, АЈ БАЧЫ ҺАРА КЕДИРСӘН!

42. Галанын дибиндә һил-михәк әкдим,
Һәсәдим-һөвсәдим чибимә төкдүм.
Балача балдызын үзүндән өпдүм.
Алчалы дағлар, ај бачы јара кедирсән?
Бачыларын ағлар, ај бачы, һара кедирсән?

Галанын дибиндә биширдим ашы,
Чағырдым аллаһы, төкдүм көз јашы.
Аллаһдан истәрәм бир чүт гардашы.
Алчалы дағлар, ај бачы, һара кедирсән,
Бачыларын ағлар, ај бачы, һара кедирсән?

Галанын дибиндә алаг едәрәм,
Кедәнә кәләнә сораг едәрәм,
Балача балдызы гонаг едәрәм.
Алчалы дағлар, ај бачы, һара кедирсән,
Бачыларын ағлар, ај бачы, һара кедирсән.

ШАЛЫ, ШАЛЫ

43. Кедәнә ағларам,
Шалы, шалы, шалы.
Кәләндә күлләм,
Шалы, шалы, шалы.
Јар, сәнин гөдрини
Шалы, шалы, шалы.
Мән инди билләм
Шалы, шалы, шалы.

Үч күн дә көрмәсәм,
Шалы, шалы, шалы.
Чәрләжиб өлләм,
Шалы, шалы, шалы.

Шалы, шалы, шалы, јел атды шалы,
Нијә гојдун кетдин, алакөз јары.

Евләринин јаны һүндүр мәсчидди,
Оғлан архальғын нә күллү читди.
Мәжәр мән өлмүшәм, рәнжин гачыбды?
Шалы, шалы, шалы, јел атды шалы
Чаны өлмүш гары, гој бизи бары.

Параход кәләндә ичи гәнд олар,
Гајыдыб кедәндә иши фәнд олар,
Гајда будур: оғлан гыза бәнд олар.
Шалы, шалы, шалы, јел атды шалы
Чаны өлмүш гары, гој бизи бары.

Шалы, шалы, шалы,
Шалы, шалы, шалы.

СӘНИ ГАЈНЫНА ТАПШЫРЫМ

44. Евләриндә мән ишләрәм,
Хәнчәрини күмүшләрәм,
Каһ динчәләр, каһ дишләрәм
Бачым кетмә, аш биширим,
Сәни гајнына тапшырым.

Көјнәјинин күлү јашыл,
Сүсән сүнбүлә долашыр.
Жезәллик сәнә јарашыр.
Бачым кетмә, аш биширим,
Сәни гајнына тапшырым.

О КҮЛЛҮ ЈЕРДӘН СУ КӘЛИР

45. Ај евләри јанымызда.
Ај дәрди чох чанымызда.

Ај дасмал кәтир, күл апар,
Гој галсын јанымызда.

Б И Р Л И К Д Ә :

О күллү јердән су кәлир
Ону тутун јар-јар.

(3 д ә ф ә)

Биздән сизә кәлин кәлир,
Әзиз тутун јар һееј...

(3 д ә ф ә)

Јолун чајлардан кечди,
Әјилдин сујун ичдин.
Белиндән гызыл тәкбәнд,
Ахар сулара дүшдү.

Сәлјандан кәми кәлди,
Ичиндә әмим кәлди.
Кәл бир гол-бојун олаг,
Ајрылыг дәми кәлди.

А Ј А Н А

46. Мән сәнин гызын дејиләм, ај ана,
Торбада дузун дејиләм, ај ана.
Мән сәнин балан дејиләм, ај ана,
Кедәнәм, галан дејиләм, ај ана.
Учдум ана, јар-јар,
Сүдүнү һалал ејлә.
Көчдүм ана, јар-јар,
Дашлары ашдым, ај ана.
Хәбәрин олсун, ај ана...

Гәриб јерә дүшдүм, ај ана,
Нәзәрин олсун, ај ана...
Учдум ана, јар-јар,
Сүдүнү һалал ејлә...
Көчдүм ана, јар-јар,
Анам мәнә сандыг алсын,
Чеһизләри вериб сајсын.
Чатыбдыр ајрылыг дәми,
Баласыјам јола салсын.

БОЈНУНУ НӘ БУРМУСАН ГЫЗЫН АНАСЫ

47. Елләри бурда јохдур, оғлан анасы,
Көчүбдүр, бурда јохдур, гызын анасы...
Чаным нечә чан версин, оғлан анасы,
Чан алан бурда јохдур, гызын анасы,
Гапыда нә дурмусан оғлан анасы,
Бојнуну нә бурмусан гызын анасы.
Сәбр елә, сана сәбри,
Мәрд кәрәк гана сәбри.
Һәр бир сәбр түкәнсә
Түкәнмәз ана сәбри
Гапыда нә дурмусан оғлан анасы
Бојнуну нә бурмусан гызын анасы.
Архалығы гола сал,
Сағдан кетүр, сола сал.
Мән ки, кетмәли олдум,
Инди мәни јола сал.
Гапыда нә дурмусан оғлан анасы,
Бојнуну нә бурмусан гызын анасы.

ГЫЗЫН АНАСЫ ДАЛДАН БАХАР АҒЛАР

48. Ачыг гој пәнчәрәни
Көзүм көрсүн кәләни.
Кәлиб оғлан адамы
Јола салын кәлини.
Оғлан анасы күллү чарғат бағлар,
Гызын анасы далдан бахар ағлар.
- Сәһәнки суја көндәрдим,
Сәрин суја көндәрдим.
Өзүм кәлә билмәдим
Салам-дуа көндәрдим.
Оғлан анасы күллү чарғат бағлар,
Гызын анасы далдан бахар ағлар.
- Дағ башы гала јери,
Кәз долан гала јери.
Јүз чандан јанан олса,
Һеч вермәз ана јери!
Оғлан анасы күллү чарғат бағлар,
Гызын анасы далдан бахар ағлар.

Апардылар кәлини,
Бағладылар белини,
Башында ипәк ләчәк
Бәзәдиләр теллини.
Оғлан анасы күллү чарғат бағлар,
Гызын анасы далдан бахар ағлар.

ЈОЛ АЧЫН, КӘЛИН КӘЛИР

49. Ај бу јол јоллуға кедир,
Ај јол ачын, кәлин кәлир.
Ај учу коллуға кедир,
Ај гурбан олум гардаша,
Ај тоју боллуға кедир.
Ај јол ачын кәлин кәлир,

Ај шаһи дилбәрим кәлир.
Чеһизи он беш түмән,
Бу елин гәшәнк гызы,
Алакәз кәлин кәлир.

Истәканын ағ олсун,
Ичи долу јағ олсун.
Өзкәсини нејнирсән?
Елин оғлу сағ олсун.

Чибимдәки панабад,
Кеч јоллары саламат.
Гәдәмин әзиз олсун,
Кедишин хош әламәт.

АЈ ТОЈ ЈИЈӘСИ, ТОЈУН МҮБАРӘК ОЛСУН!

50. Бурдан кетдим елләринә,
Хына јахдым телләринә.
Мән гурбанам дилләринә.
Ај гыз верән евин абадан олсун!
Өзүндә бәј, тојун мүбарәк олсун!

Бурдан кетдим һәмәдана,
Инчир једим дәнә-дәнә,
Сизи гојдум јана-јана.
Ај гыз верән, евин абадан олсун!
Ај тој јијәси, тојун мүбарәк олсун!

Кәлин кедәк, ханлар, бизә
Дүмәләри дүзә-дүзә,
Мән кәлмирәм, сән кәл бизә.
Ај гыз верән, евин абадан олсун!
Ај тој јижәси, тојун мүбарәк олсун!

ГУРТАРДЫ ИНТИЗАРДАН. АЈ ЛАЛӘ

51. Ирәванын ағча гушу
Кедәр јажы, кәләр гышы.
Јахшы олар јар көрүшү.
Кәлин чыхды һасардан, ај лалә,
Гуртарды интизардан, ај лалә.

Ләнкәранын ханы үчүн,
Шәрәфдә солтаны үчүн,
Икимизин чаны үчүн.
Кәлин чыхды һасардан, ај лалә,

Гуртарды интизардан, ај лалә.

Ләнкәранда хан галмады,
Шәрәфдә солтан галмады.
Даһа биздә чан галмады,
Кәлин чыхды һасардан, ај лалә
Гуртарды интизардан, ај лалә

КӘЛИНИН ТӘ'РИФИ

БОЈУНА ҺЕЈРАН КӘЛИН

52. Сөзүм сөзүн гурбаны,
Јахшы бојун гурбаны.
Сән јери бир мән бахым,
Олум бојун гурбаны.
Балача чејран кәлин,
Бојуна һејран кәлин.

Учдум һавада, учдум,
Ғанадым сынды дүшдү.
Ағыр елин гызыјам

Гәриб јерә мән дүшдүм.
Балача чејран кәлин,
Бојуна һејран кәлин!

Зәр башмағым сүрүшдү,
Ҷәннәт бағына дүшдү,
Әјилдим көтүрмәјә
Гардаш јадыма дүшдү.
Балача чејран кәлин,
Бојуна һејран кәлин!

БИЗ АПАРДЫГ ҺУРИ-ПӘРИ, ЈАР-ЈАР

53. I д ә с т ә :

Ај истәканын сарысы, јар-јар,

II д ә с т ә :

Ај ичдим галды јырысы, јар-һеееј...

I д ә с т ә :

Ај арвадларын әри вар, јар-јар,

II д ә с т ә :

Ај гызларын адахлысы, јар-һеееј...

Б и р л и к д ә :

Биз апардыг һури-пәри, јар-јар,

Сизә галды дәрди сәри, јар-һеееј...

Сабаһ, бир күн јаз кәләр,

Өрдәк кедәр, газ кәләр.

Торчулар торун гулар,

Белә тәрлан аз кәләр.

Әл чалмајанын әли гурусун,

Суја дәндә бели гурусун.

Биз апардыг һури-пәри,

Сизә галды дәрди-сәри.

Кәндләриндән гыз алмышыг,

Онлар вериб тез алмышыг.

Оғланлары әфәл чыхыб,

Гызларыны биз алмышыг.

ДАҒЛАР АРАСЫНДАН КӘЛИР

54. Дағдан кәлин кәләсән,
Дувағы јелләдәсән.
Ханым-хатын оласан,
Бизим доғма елә сән.
Һеј, дағ арасындан кәлир,
Дағлар арасындан кәлир.

Ај бу дағы ашарам мән,
Жүлә булашарам мән
Вәфалы јардан өтрү
Әрзи долашарам мән.
Һеј, дағ арасындан кәлир
Дағлар арасындан кәлир.

Бу кәлән бизә кәләр,
Һүндүрдән дүзә кәләр.
Аллаһ сән өзүн сахла,
Чавандыр көзә кәләр.
Һеј, дағ арасындан кәлир,
Дағлар арасындан кәлир.

ПАМБЫГДАН АҒДЫ ГОЛЛАРЫН, АЈ КӘЛИН!

55. Евләринин јаны мәним олајды,
Архалығын бүзмә дары олајды,
Бу кәлән кәмидә јарым олајды.
Су кәлди бүрүдү јоллары, ај кәлин,
Памбыгдан ағды голларын, ај кәлин!

Сән кәләндә сәнә нәләр демишдим,
Сән кәлинчә үрәјими јемишдим,
Үч бачымы сәнә гурбан демишдим.
Су кәлди бүрүдү јоллары, ај кәлин,
Памбыгдан ағды голларын, ај кәлин!

Евләринин јаны шамама, пүстә,
Башмағы кејәрәм дабаным үстә.
Мән јарымы истәрәм көзләрим үстә.
Су кәлди бүрүдү јоллары, ај кәлин,
Памбыгдан ағды голларын, ај кәлин!

А Р А З - А Р А З Х А Н П А Ј Ы Н А

БӘЈ ОҒЛАНЫН САҒЛЫҒЫНА, ҺҮРЕ-ҺҮРЕЕ!

56. Ирлијинә, бирлијинә
Кәлин гызын дирлијинә,
Араз-Араз хан пајына,
Бәј оғланын сағлығына,
hure-huree!

Ил јеринә, дур јеринә,
Әтир сәпин дирлијинә.
Араз-Араз хан пајына,
Бәј оғланын сағлығына,
hure-huree!

О бағына, бу бағына,
Бәј оғланын сағлығына,
haj-haraj; haraj!
hure-huree!

Араз-Араз хан пајына,
Бәј оғланын сағлығына,
Кәлин-гызын сағлығына,
hure, hure, hure!!!

ЈАЛВАРЫБ, АЛДАДЫБ БАҒА САЛМЫСАН

57. Евләринин јаны сүнбүл тајасы,
Сағарлар чамышы, ојнар баласы.
Бир гыз севмишәм чејран баласы.
Гардаш, бу чејраны һардан алмысан,
Јалварыб, алдадыб баға салмысан!

Ләнкәран јоллары вараг-варагдыр,
Күчәләр һамысы шүшә дарагдыр.
Бир көзәл севмишәм мәнән ирагдыр.
Гардаш, бу чејраны һардан алмысан,
Јалварыб алдадыб баға салмысан!

Сонадан-сонаја сораг ејләрәм,
Јар алан јәјлығы дувағ ејләрәм,

Јар өзү кәлмәсә гонаг ејләрәм.
Гардаш, бу чејраны һардан алмысан,
Јалварыб алдадыб баға салмысан!

Бир шырмајы хәнчәр алмышам,
Јарын көмәринә өзүм салмышам.
Јарым ова кедиб јалгыз галмышам.
Гардаш, бу чејраны һардан алмысан,
Јалварыб алдадыб баға салмысан!

НЕЈ ЈАРА, ХОШ КӘЛДИН ДЕЈИН!

58. Кәлирсән һај нејним сәнә,
Һај, дүшүбдүр мејлим сәнә,
Ај, мејлим мејлинә гурбан,
Һај, даһа мән нејним сәнә,
Һеј, јара хош кәлдин дејин.

Б и р л и к д ә :

Дилдара хош кәлдин, дејин,
Интизарын чәкмишәм,
Кәлинә хош кәлдин дејин.

Ај дәрјадан кечдим кәлдим,
Ај сујундан ичдим кәлдим.
Ај икидләрин ичиндән
Ај мән сәни сечдим кәлдим.

Ај кәлин, көзүм кәлин,
Ишләрәм өзүм кәлин.
Севинсин гајнаһасы,
Көјчәкдир бизим кәлин.

кәлин, хош кәлдин, кәлин

59. Ај достун вәфасын көрдүм,
Ај сечиб көнлүмү вердим.
Кәлин, хош кәлдин, кәлин.
Тәзәләнди көһнә дәрдим.
Дәрдимә чарә хош кәлдин,
Кәлин, хош кәлдин, кәлин.

Евләринә јахын кечдим,
Өјилдим суларын ичдим

Мән бу јерә гәриб дүшдүм,
Кәлин хош кәлдин, кәлин.

Евләринин јаны јонча,
Күлү олуб пәнчә-пәнчә
Талыш гызы олур инчә,
Кәлин, хош кәлдин, кәлин.

ХОШ КӘЛДИН, ХАНЫМ, ХОШ КӘЛДИН

60. Кәлин дејәр: «—Һаны анам?
Су үзүндә галды сонам».
Туту ханым сәнин анан.
Хош кәлдин күл үстә ханым,
Хош кәлдин, ханым, хош кәлдин

Кәлин дејәр: «—Һаны атам?
Гојуну гузуја гатам».
Гајнатандыр сәнин атан.
Кәлин дејәр: «Һаны гардаш?»
Ахыдар көзләриндән јаш
Гајынындыр сәнә гардаш.

Кәлин дејәр: «—Һаны бачым?
Су үзүндә галды сачым».
Балдызынды сәнин бачын.
Кәлин дејәр: «—Һаны халам?»
Јахылмамыш галды хынам.
Евиндир дәрдинә галан,
Кәлин, хош кәлдин, хош кәлдин
Бизим бу евә хош кәлдин,
Хош кәлдин, күл үстә ханым,
Хош кәлдин, ханым хош кәлдин

ГАҢЫНЛАРЫ ЧЫХСЫН ГОША

61. Сән мәним ағам гајным,
Саллан кәл баға, гајным.
Күлүм алма чичәји,
Сәнә садаға, гајным.
Кәлин кәлди, халы дөшә,
Гајынлары чыхсын гоша.

Кәлинсән, тут јашмағыны,
Тәрkit чошуб-дашмағыны.
Елимизин адәтидир,
Гој гајнынын башмағыны.
Кәлин кәлди, халы дөшә,
Гајынлары чыхсын гоша.
Кәлин кәлир, чәм кәлир,
Ев-ешијә тәм кәлир.

Гајнанаја, балдыза
Гајына һәмдәм кәлир.
Кәлин кәлди, халы дөшә,
Гајынлары чыхсын гоша.

ЛӘБЛӘРИ ГАЈМАГ КӘЛИНИН

62. Ај үзүнү өртмә кәлин,
Ај көзүнү өртмә кәлин.
Ај о көзәл чамалыны,
Ај биздән кизләтмә кәлин.
Ај ләби гајмаг кәлинин,
Ләбләри гајмаг кәлинин.

Ај кәлин-кәлин олајды,
Ај ал-јашыла гонајды.
Ај истәјинә чатајды,
Ај гәлби сакит олајды.
Ај ләби гајмаг кәлинин,
Ләбләри гајмаг кәлинин.

Гајмаг додағы бүзмә,
Јардан инчијиб күсмә.
Гаданы мән аларам,
Кәлин, чанымы үзмә, кәлин.
Ај ләби гајмаг кәлинин,
Ләбләри гајмаг кәлинин.

АЈ БОЈУ БӘСТӘ КӘЛИНИН

63. Бу мејвә колланыбдыр,
Ај армуду болланыбдыр.
Ај кедин дејин јарыма,
Ај Тәкбәнди салланыбдыр.

Ај боју бәстә кәлинин,
Сачлары дөстә кәлинин,
Везири шамлар јанар
Чијни үстә кәлинин.

Бахын, мән керәндими?
Зүлфүн мән һерәндими?
Ач үзүнүн пәрдәсин,
Көрүм мән керәндими?

Сән мәним һилли јарым,
Дәсмалы күллү јарым.
Әјләшиб кәчавәдә
Әчәб шәкилли јарым.

БУ ТОЈ КИМИН ТОЈДУР

64. Бу тој кимин тојдур,
Тојуна гурбан олум.
Бу тојда ојнајанын
Бојуна гурбан олум...

Гызыл ијнәнин сапы,
Көрүкүр бизим гапы.
Севкилимә көз дикән,
Диләнсин гапы-гапы.

Гардашымын аты вар,
Голунда сааты вар.
Гардаш һајана кетсә,
О јердә һөрмәти вар.

ТОЈУН МҮБАРӘК ОЛСУН

65. Гардашын күрән аты,
Мејдана кирән аты.
Һеч кәс ојнада билмәз,
Гардашым сүрән аты.

Дејин мүбарәк олсун,
Чағырын оғлан бачысын,
Десин мүбарәк олсун.

Улдуз кәлин, ај кәлин,
Олмаз сәнә тај кәлин.
Бу күн сәнин тојундур,
Назик јуха јәј кәлин.

Бу кәлән беш атлыдыр.
Беши кәһәр атлыдыр.

Гардашымы таныјырам
Габагда боз атлыдыр.

ҮСТҮНӘ ӘТИР СӘПИЛӘР, АЈ БАЧЫ

66. Балача нар ағачы,
Нарын нә көјчәкдир.
Гардаш, јарыны көрдүм
Јарын нә көјчәкдир.
Ләмә чыхма, ләм титрәр, ај бачы,
Үстүнә әтир сәпиләр, ај бачы.

Дәстә-дәстә бағларам,
Күлү дәстә бағларам.
Бирини гардаш үчүн,
Бирини доста бағларам.
Ләмә чыхма, ләм титрәр, ај бачы,
Үстүнә әтир сәпиләр, ај бачы.

Сүпүр евин јаныны,
Оғлан көрсүн јарыны.
Оғлан јары көрәндә
Версин ширин чаныны.
Ләмә чыхма, ләм титрәр, ај бачы,
Үстүнә әтир сәпиләр, ај бачы.

Ағ алманын ачысы
Јајлығын гыјгачысы,
Дурсун башына дөнсүн
Севкилинин бачысы.
Ләмә чыхма, ләм титрәр, ај бачы,
Үстүнә әтир сәпиләр, ај бачы.

Көјдән учан көјәрчин
Көр нә дејирәм сәнә.
Әзиз гонағым бачы,
Һөрмәт едәрлик сәнә.
Ләмә чыхма, ләм титрәр, ај бачы,
Үстүнә әтир сәпиләр, ај бачы.

НӨР КҮНҮМҮН НӨВРАҒЫ ВАР

67. Мән ашигәм ал мөндөн,
Лашыл сөндөн, ал мөндөн.
Ла ешгимә шәрик ол,
Ла бу чаны ал мөндөн.
Һәр ашығын дөвраны вар,
Һәр күнүмүн нөврағы вар.

Нал ашыг, бир күн дүшәр,
Лағыш јағар, үн дүшәр.
Сәнлә өтөн күнләрим
Ладыма һәр күн дүшәр.
Һәр ашығын дөвраны вар,
Һәр күнүмүн нөврағы вар.

Өзизим һара бахдым?
Әжилдим јага бахдым.
Бир көзәл јаг алмышам,
Ачылыб гага бахтым.
Һәр ашығын өз дөвраны вар,
Һәр күнүмүн нөврағы вар.

КЕДӨР БУ ДӨВРАН, ДАҢА КӘЛМӘЗ ӘЛӘ

68. Чал ашыг, чыраг јанар,
Кетдикчә узаг јанар.
Севки елә шәрбәтдир,
Ичдикчә додаг јанар.
Чал белә гурбанын олум, чал белә,
Кедәр бу дөвран, даҗа кәлмәз әлә.

Ај ашыг, ширин-ширин,
Нар једим ширин-ширин,
Јарым евә кәләндә
Данышым ширин-ширин.
Чал белә гурбанын олум, чал белә,
Кедәр бу дөвран, даҗа кәлмәз әлә.

Ај ашыг далда јери,
Меҗ вурар, далда јери .

Ики көнүл бир олса,
Тез тапар далда јери.
Чал белә гурбанын олум, чал белә,
Кедәр бу дөвран, даһа кәлмәз әлә.

АЈ КҮЛҮ ХАШХАШДЫ КӘЛИН

69. Ај мәним јарым Нурәли,
Ағ дағда салар хәрмәни,
Ај арпасын атлар јејәр,
Ај буғдасы чан дәрманы,

Ај күлү хашхашды кәлин,
Әсли гызылбашды кәлин.
Евлисән, ев һалы бил,
Ев сәнә пешкәшди кәлин.

Кедирәм, јолум дашдыр,
Көрүкән гызылбашдыр.
Мәним јарым көзәлдир.
Учабој, гарагашдыр.

ӘРӘН КӘЛИН, ӨРӘН КӘЛИН

70. Ај, бу күн ајын үчүдүр,
Өрән кәлин, өрән еее...
Ај кирмә бостан ичидир,
Ај додагларын гәнд-шәкәр,
Ај дилин бадам ичидир,
Әјлән кәлин, әјлән кәлин!
Дилим Азәрбајчан дили,
Өрән кәлин, өрән кәлин!

Ај кәлин, бизим бу дили,
Ај гушлар охур бу дили,
Ај јарымы севдијимдән;
Ај өјрәнмишәм бу дили.

Ај кәлин, дилләр ајрыдыр,
Ај кәлин, евләр ајрыдыр,
Ај кәлин, дәбләр ајрыдыр,
Өрән кәлин, өрән кәлин!

Бизим дил — А зәрбајчан дили
Өјрән кәлин, өјрән еее...

ӘВВӘЛКИ ДИЛЛӘРИ ГОЈ ЈЕРӘ КӘЛИН

71. Сандыг үстүн бәзәрәм,
Үстүнә күл дүзәрәм,
Ағыр елин гызыјам,
Гәриб јердә кәзәрәм.
Истәканы нәлбәкијә гој кәлин,
Әввәлки дилләри јерә гој кәлин,

Самавары гырмызы,
Үстүндән силдим тозу.
Зару-зару ағлама,
Мустафаханын гызы.
Истәканы нәлбәкијә гој кәлин,
Әввәлки дилләри јерә гој кәлин.

Самаварын бәндијәм,
Ачы чајын гәндијәм,
Мәним бурда кимим вар,
Ширин дилин бәндијәм.
Истәканы нәлбәкијә гој кәлин,
Әввәлки дилләри јерә гој кәлин.

КҮЛ ҮСТӘ ХАНЫМ

72. Базарда гуту, күл үстә ханым,
Ичиндә тоту, күл үстә ханым
Бәј оғлан лоту, күл үстә ханым,
Хош кәлдин кәлин, хош кәлдин.

Базарда һәсир, күл үстә ханым,
Көјдә јел әсир, күл үстә ханым,
Оғлан тәләсир, күл үстә ханым,

Базарда нана,
Әсәр тијана.
Сәни көрәнләр,
Олар дивана.

Чалын, чағырын,
Туғјана кәлин.
Дурсун ојнасын,
Истәкли кәлин.

Чалын, чағырын,
Вурун дириккә.
Дурсун ојнасын,
Бәзәкли јенкә.

БЕЛӘ БАЛАНЫ

73. Белә баланы,
Ашыг баланы,
Чар олсун,
Сағ олсун.
Вар олсун!
Јар бизә
Гонаг олсун.
I дәстә:
    Белә баланы, базарда гојун
II дәстә:
    Белә баланы, кејмә лаланы.
I дәстә:
    Белә баланы, дәрисин сојун,
II дәстә:
    Кејмә лаланы.
I дәстә:
    начандыр тојун?
II дәстә:
    Белә баланы, ашыг баланы.
I дәстә:
    Чар олсун!
    Сағ олсун!
    Вар олсун!
    Јар бизә
    Гонаг олсун!
    Ај кедән оғлан,
    Бир ајаг сахла.
    Үмидим сәнсән,
    Пәнаһым аллаһ.

Базарда финчан,
Финчаны мәрчан.
Бир кағыз јазарсан,
Оллам хатирчәм.

Белә баланын
Бағчалар бары
Һејвасы, нары,
Адахлысы һаны?

Анам мәнә бары,
Атам мәнә бары,
Кимин нә һәдди вар,
Бахсын мәнә сары.

АЛМАНЫ АЛМА КӘЛИН

74. Алманы алма, кәлин,
Ал, јерә салма, кәлин.
Евиндә чох сөз олар
Үрәјинә салма, кәлин.

Ај ашыг алма мәни,
Ал, јерә салма мәни.
Апар сәрраф јанына
Гәлп олсам алма мәни.

Отурмушам башда мән,
Јемәрәм һәр ашдан мән.
Нә атам вар, нә анам,
Јаранмышам дашдан мән!

ОТУРУН, ГЫЗЛАР, ОТУРУН ЕЕЕ...

75. Ај о таја дүшән евләр,
Ај үстә күн дүшән евләр.
Ај әлсүн дүшмән баласы,
Ај бизә күлүшән евләр
Евдән хәбәр кәтирин еееј...
Әскиназы көтүрүн е... е...
Бели чәпәр дүјмәли

Ашыглары кәтирин еее...
Отурун гызлар, отурун, е... е...
Елдән хәбәр кәтирин е... е...
Сејрү-сәфа хәбәри
Кедин јара јетирин е... е...
Әскиназы сајарлар,
Пул габына гојарлар
Јар-јары истәсә
Ондан нечә дојарлар.

КӨР НӘ АЛАДЫР КӘЛИНИН КӨЗЛӘРИ

- 76.** Ај бу көјнәјим ики јаха,
Ај сән ашна, мән хонаха.
Ај бир баш гојум дизин үстә,
Ај чан верим баха-баха.
Көр нә аладыр, кәлинин көзләри.
Валлаһ, бәладыр, кәлинин көзләри.
Ај, нә шириндир бу бәјин сөзләри.
    Әзизим көзләринә,
    Мүштағам көзләринә,
    Дејин сојуг бахмасын,
    Јар-јарын көзләринә.

Ај ашыг, үзүм дәјди,
Үзүнә үзүм дәјди.
Узагдан әл еләдим,
Көзләрә көзүмдәјди.

АЛЧА КҮЛ АЧДЫ КӘЛИН

- 77.** Кәлин, салатын кәлин,
Кејиб хәләтин кәлин.
Чатыб оғлан евинә,
Алыб мурадын кәлин.

Ај дөнүб улдуз олсун,
Сулар дөнүб буз олсун.
Кәлин, кәлдијин евдә
Оғул олсун, гыз олсун.

Алча күл ачды, кәлин,
Сачын долашды кәлин.

Ај бу боја, бухуна
Дуваг јарашды кәлин.

МИРЗЭМХАН ОТАҒЫНДА

78. Ај гардаш кириб отаға,
Ај гырмызы бојатмаға.
Ај гыз јатыб јухудады,
Ај гыјмарам ојатмаға.
Ағам хан отағында
Мирзәм хан отағында.
- Ләнкәранын күлләри,
Охујур бүлбүлләри.
Гардаша гурбан олсун
Гошача бибиләри.
Мирзәм хан отағында,
Ағам хан отағында.
- Ағам хан отағында,
Мирзәм хан отағында.
Он ики шам јандыррам,
Гардаш хан отағында.
Ағам хан отағында.
Мирзәм хан отағында.
- Михәк әкдим ләјәндә,
Михәк бојнун әјәндә.
Он ики шам јандыррам
Әлим јара дәјәндә.
Ағам хан отағында,
Мирзәм хан отағында.

АДАХЛЫН КӘЛСИН АШИГ ОЛСУН СӘНӘ

79. Лампа, сәни јандыррам,
Дөрд јаны доландыррам,
Мүшкүл ишим дүшәндә,
Вуррам сәни сындыррам.
Лампаны јандыр, ишыг олсун сәнә,
Адахлын кәлсин ашиг олсун сәнә!

Ишығы јанар гојдум,
Үстүнә фанар гојдум.
Бир алакөз оғланын
Үрәјин јанар гојдум.
Лампаны јандыр, ишыг олсун сәнә,
Адахлын кәлсин ашиг олсун сәнә!

Башымда сары санчаг,
Санчаг олуб ојунчаг.
Мәним нә жүнаһым вар,

ДУР ЕЈВАНЫ КӨЗ ХАНЫМ

80. Бу дәрә дәрин дәрә,
Сулары сәрин дәрә.
Истәрәм бағча салым,
Јар кәлиб күлүн дәрә.
Нанај-нанај, Назханым,
Дур ејваны көз ханым!

Нөвбаһарам, кәзәрәм,
Бағлара күл дүзәрәм,
Јар јаныма кәләндә
Севинчимдән сүзәрәм.
Нанај-нанај, Назханым,
Дур ејваны көз ханым.

Нанај-нанај, Назханым,
Дур ејваны көз ханым,
Әзиз гонағын кәлир,
Пүстә ханым, Назханым.
Нанај-нанај, Назханым,
Дур ејваны көз ханым.

ҮЗҮН АҒ ОЛСУН, АЈ КӘЛИН

81. Ајранын үзлү оясун,
Дуз төкүн дузлу олсун.

Кәлин гоша гарысын,
Оғуллу, гызлы олсун.

Үзүн ағ олсун, ај кәлин,
Јенкән сағ олсун, ај кәлин.
Сәнә сүд верән ана,
Сәрфиназ олсун, ај кәлин.

Әләнсин, ај әләкләр,
Чирмәнсин ағ биләкләр.
Достлара хәбәр кетсин,
Һасил олду диләкләр.

ГЫЗ КӘЛИН

82. Анам-бачым гыз кәлин
Әл-ајағы дүз кәлин
Једди оғул истәрәм
Бирчә дәнә гыз кәлин
Гыз имиш, гыз кәлин
Бирчә дәнә гыз кәлин...
Јар-јар, гыз кәлин,
Нар-нар, гыз кәлин...

ҲАЛАЈ МАҢНЫЛАРЫ

СӨНӨ ГУРБАН ОЛУМ ЈАР

83. Һалајбашлардан бири:
Чәкин, Һалај дүзүлсүн
Хумар көзләр сүзүлсүн,
Ким Һалаја кирмәсә
Әли јардан үзүлсүн.
I дәстә:
Ај ло-лоло-ло
II дәстә:
Јар лај-ла
I дәстә:
Мәктуб јазыб јолладым,

II дэстэ:

Ај ло-ло-ло-ло-ло,

ја лээј-ле

Суја салдым јолладым.

ја леј-ле

Ај өзүм кедө билмәдим,

Ај салам-дуа јолладым.

Ај дэстэ чубуг дәрәрләр,

Ај јарпаг үстә сәрәрләр,

Ај хош о гызын һалына,

Ај истәјинә верәрләр.

Ај мәктуб јаздым гарасыз,

Ај дәрдә дүшдүм чарасыз.

Ај гушлар, мәним дилимдән,

Ај јарыма јалварасыз.

Ај күл бахчадан јолум, вар.

Анан гојмур кәлим, јар.

Демә ки, бивәфасан,

Сәнә гурбан олум, јар.

ЈАР ӘЛИ, ЈАР ДҮЈМӘЛӘРИ МӘРЧАН

84. I дэстэ:

Һа лә-ли, балача пүстә мәним,

II дэстэ:

Ја лә-ли, јар дүјмәләри мәрчан.

I дэстэ:

Ја лә-ли, пүстәни истәмәрәм,

II дэстэ:

Ја лә-ли, јар дүјмәләри мәрчан.

I дэстэ:

Ја лә-ли, һәр икид оғлан,

II дэстэ:

Ја лә-ли, јар дүјмәләри мәрчан.

I дэстэ:

Ја лә-ли, өзүмү бәсләмирәм,

II дэстэ:

Ја лә-ли, јар дүјмәләри мәрчан.

Инчидән үзүлмүшәм, яр һеј,
Мәрчана дүзүлмүшәм, яр һеј,
Ала папаг, күл оғлан, яр һеј,
Алнына язылмышам, яр һеј.

Нарынча бах, нарынча
Сахладым саралынча
Мәндә үрәк галмады
Сәндән бир сөз алынча.

Тәнәк үстүндә гара
Яр кәлди салхым гыра
Дедим, күлүб ојнағам
Билмәдим, дүшдүм тора.

НАЛАҖЫ ДӨНДӘР БӘРИ

85. I дәстә:

Һа лә-ли, јери-јери кәлирәм.

II дәстә:

Һа лә-ли, һалајы дөндәр бәри.

Һа лә-ли, голлары дүјмәләрәм.

Һа лә-ли, ач голлары мән кирим

Һа лә-ли, узаг јердән кәлирәм.

Јери-јери дүшән јар,
Јени ешгә дүшән јар,
Елчиләри күсдүрүб
Өзү елчи дүшән јар.

Ијнә санчдым дивара,
Елчи јолладым јара.
Елчијә мачал олмаз,
Өзүм елчијәм јара.

мәләк, мәләк, мәләк, һа...

86. I дәстә:

Бурдан кетдим обасына.

II дәстә:

Мәләк, мәләк, мәләк һај...

Сағы мәләк, мәләк һај...

I дәстә:

Салам вердим бабасына.

II дәстә:

Аман, мөләк, мөләк һәј,
Сағы мөләк, мөләк һәј...
Кичик гызын һөвәсинә
Сән дә чых бостана мөләк.
Мөләк, мөләк, мөләк һәј,
Сағы мөләк, мөләк һәј.

Бир еви вар, бир ејваны
Учубдур ејванын јаны...
Әввәлки вә'дәләр һаны?
Мөләк, мөләк, мөләк һәј,
Сағы мөләк, мөләк, мөләк һәј.

КӨЗӘЛ МӨЛӘК, СӨЈЛӘ КИМИН ЈАРЫСАН!

87. Евләринә кетдим, једим бадымчан,
Әлләрим хыналы, голларым мәрчан.
Бир кағыз јазарам олар хатирчам.
Көзәл мөләк, сөјлә кимин јарысан,
Кимин бахчасысан, кимин бағысан?

Јол илә кедирдим, јар көрдү мәни,
Салды диришкәни, миндирди мәни.
Көрсә әмим оғлу өлдүрәр мәни.
Көзәл мөләк сөјлә кимин јарысан,
Кимин бахчасысан, кимин бағысан?

Ики кәми кәлир фирәнк елиндән,
Јар совгат кәтирир фирәнк күлүндән.
Сифариш кәтирир јарын дилиндән.
Көзәл мөләк сөјлә кимин јарысан,
Кимин бағчасысан, кимин бағысан?

Ики кәми кәлир, атыла дүшә,
Бириндә лампадыр, бириндә шүшә,
Мән нечә данышым јар баша дүшә?
Көзәл мөләк, сөјлә кимин јарысан,
Кимин бағчасысан, кимин бағысан?

88. Евләринин јанын кечдим,
 Әжилдим суларын ичдим.
 Мән бу јерә гәриб дүшдүм,
 Дад әлиндән, јар әлиндән,
 Ара вуранлар дилиндән.

Әлимә гавал алмышам,
 Меһрими јара салмышам,
 Јарым кедиб тәк галмышам.
 Дад әлиндән, јар әлиндән,
 Аравуранлар дилиндән.

Әһдимә етдим вәфа,
 Јолунда чәкдим чәфа.
 Инди олдум бивәфа,
 Дад әлиндән, јар әлиндән,
 Аравуранлар дилиндән.

САРАЛДЫ ЈАРПАГЛАРЫ

89. Чәпәр чәкили галды,
 Бостан әкили галды.
 Севдин ала билмәдин,
 Башын сәркили галды.
 Басма, басма тағлары
 Саралды јарпағлары.

Бостанда тағым ағлар,
 Тағда јарпағым ағлар.
 Сәнсиз өтән һәр күнүм,
 һәр хошбәхт чағым ағлар.
 Басма, басма тағлары,
 Саралды јарпағлары.

Сары говун бишибди,
 Бишиб јерә дүшүбдү,
 Чох да көзәл дејилсән,
 Көзүм сәнә дүшүбдү.
 Басма, басма тағлары
 Саралды јарпағлары.

90. Јери-јери ишинә,
 Мән бахым јеришинә.
 Ипәк олум доланым
 Кәмәрин күмүшүнә.
 Ај бәнизи солан кәл,
 һәсири басма, долан кәл.

Ејван долу ишыгдыр,
 Пәнчәрәм сармашыгдыр,
 Елдә нә чох көзәлләр,
 Көнүл сәнә ашыгдыр.
 Ај бәнизи солан кәл,
 һәсири басма, долан кәл.

АЛ ГЫРМЫЗЫ НИМТӘНИ

91. Јери-јери мәстана,
 Гушлар долур бостана.
 Горхурам јағыш јаға,
 Абы донум истана.

Бир дон алдым мијана,
 Ал јашыла бојана.
 Мән галмышам бу тајда,
 Јар кедибдир о јана.

Абыдан абы кәрәк,
 Јар јарын бабы кәрәк.
 Көјчәклији, чамалы,
 Ағлы, камалы кәрәк.

А ГЫЗЛАР, КӨЗӘЛ СИЗДӘДИР

92. Үзүјүн гашы көзәл,
 Јагутдур дашы, көзәл.
 Дәстәнизин ичиндә
 Бир һалајбашы көзәл.

Ҡәғмәнин башга варианты да вар.

Ҡәғмәнин башга варианты да вар.

Гызлар, көзөл сиздәдир,
Сиздә дејил, биздәдир.

Арахчынын зәри вар,
Бутасы вар, зәри вар.
Хумар бахан көзләрин
Улдуза бәнзәри вар.
Гызлар, көзөл сиздәдир,
Сиздә дејил, биздәдир.

Бу елләрин гызыјам,
Ајыјам, улдузујам.
Бүтүн аләм билир ки,
Көзәлләр улдузујам.
Гызлар, көзөл сиздәдир,
Сиздә дејил, биздәдир.

Биздә олан көзәлләр
Бағ-бағчаны бәзәлләр.
Тој-дүјүндә, нишанда
Товуз кими сүзәлләр.
Гызлар, көзөл биздәдир.
Сиздә дејил, биздәдир.

ЧАНЫ-ЧАНЕ, HEJ ЧАНЕ

93. Тут ағачы бурулду,
Дибиндә су дурулду,
Јарым евә кеч кәлди,
Мәним бојнум бурулду.
Чаны-чане, hej чане.

Кечә-күндүз ағладым,
Үрәјими дағладым.
Дүнән кечә кәлмәдин,
Балышы гучағладым.
Чаны-чане, hej чане.

ЈАШЫЛ ЈАРПАГ ГЫЗЫЛКҮЛ

94. Гызылкүлү дәрәрәм,
Синәм үстә сәрәрәм.

Сән јадыма дүшәндә
О күлү ијләјәрәм.

Баға кирмиш олајдым,
Күлүн дәрмиш олајдым,
Бурдан кечән оғлана,
Көнүл вермиш олајдым.

Ачыл, ачыл, гызылкүл,
Дәстә-дәстә дүзүл күл,
Јара совгат көндәрим,
Јашыл јарпаг гызылкүл.

НА ЛЕЈЛИ, ЛЕЈЛИ, ЛЕЈЛИ

95. Кедирсән чарх илә кәл,
Чирмәниб арх илә кәл.
Әкәр мәним јарымсан,
Данышма халх илә, кәл.
на Лејли, Лејли, Лејли,
Кәл шалы телли-телли.

Евләри јол үстәдир,
Түфәнки гол үстәдир.
Истәјирәм суја кедәм,
Севкилим јол үстәдир.
на Лејли, Лејли, Лејли,
Кәл шалы телли-телли.

96. Ағач башы шинкилә,
Шинкиләни ким билә.
Он ики сөз гошарам,
Сәнин кими тәр күлә.
А јорду, јорду, јорду,
Керәк ким кими јорду.

Алма атдым һовуза,
Ај ноһурдан һовуза.
Ширин сөзләр гошарам
Кејнәји гановуза.
А јорду, јорду, јорду,
Керәк ким кими јорду.

Ағач башында һача,
Үстүндә күлләр ача.
Чәркәнизә бир чомаг,
Кедәрсиз гача-гача
А јорду, јорду, јорду,
Керәк ким кими јорду.

УШАГ НӘҒМӘЛӘРИ

УШАГ НӘҒМӘЛӘРИ

ДУЗКУЛӘР

ОҒЛУМ

1. Ај афәрин, күл оғлум,
Күл оғлум, сүнбүл оғлум.
Оғлум, оғлум наз оғлум,
Дәрсиндән галмаз оғлум.
Гәләмини ал әлә,
Јахшы-јахшы јаз, оғлум.
Оғлум кедәр мәктәбә,
Охур чатар мәтләбә.
Дәрсин охур, рәванлар,
Нә охујубдур, анлар.
Даш үстә чичәк газар,
Мәшгини көјчәк јазар.
Мәним оғлум чанды, чан,
Дәрсләрин охур рәван.
Күмүшдәндир дәваты,
Гәләми вар беш-алты.
Гәләмданы шәкилли,
Гәләми халлы-муллу.
Дәфтәри вар тәртәмиз,
Китабы ондан әзиз.
Кағызлары рәнкбәрәнк,
Оғлум, кәтир јаз көрәк.
Оғлум сәһәрдән дурар,
Әл-үзүн тәмиз јујар.
Үзүнә күләб вурар,
Сачын, бирчәјин дарар.
Палтарыны тәмизләр,
Мәктәбә көјчәк кедәр.
Оғлумун ады Әзиз,
Үстү-башы тәртәмиз.
Оғлум һәр кәси көрәр,
Баш әјәр, салам верәр.
Оғлум күчәдә гачмаз,
Һәр кәс илә савашмаз.

Оғлум итә даш атмаз,
Атыб күнаһа батмаз.
Гушлара етмәз азар,
Гушларын да чаны вар!
Пишикләри һеч вурмаз,
Сәрчәләрә тор гурмаз.
Ај афәрин, күл оғлум,
Күл оғлум, бүлбүл оғлум.
Дәрсин оху, рәванла
Сонра даныш, күл, оғлум!

ҮШҮДҮМ, НА ҮШҮДҮМ

2. Үшүдүм, һа үшүдүм,
Дағдан алма дашыдым.
Алмачығым алдылар,
Мәни гујуја салдылар.
Чүрүмчүләр кәлдиләр,
Мәнә чүрм вердиләр.
Мән чүрмдән безарам,
Дәрин гују газарам.
Дәрин гују беш кечи,
һаны бунун еркәчи?
Еркәч гаја башында.
Һәј еләдим кәлмәди,
Чијид вердим јемәди.
Чијид газанда гајнар,
Гәнбәр кетди одуна,
Гарғы батды будуна
Гарғы дејил гамышды,
Беш бармағым күмүшдү.
Гамчы чәкдим ағ ата,
Күмүшү вердим тата.
Тат мәнә дары верди,

Дарыны сәпдим гуша,
Гуш мәнә ганад верди.
Ганадландым учмаға,
Һагг гапысын ачмаға,
Гапычы гапы тохур,
Ичиндә бүлбүл охур.

Чәһрә демә, әсасды
Дәһрә демә, алмасды,
Телпәри јуну дарар,
Хыдырбәј одун јарар.

дәндәлән көз

БЕШДИ-БЕШДИ, ҺА БЕШДИ

3. Бешди-бешди, һа бешди,
Ағачдан алма дүшдү.
Алманын јаны зәдә,
Зәдәни јемәз кәдә.
Чобан чәлдә кәзирди,
Диварларын дүзүрдү.
Чобан гојуна кедәр,
Кәпәји адам дидәр.
Бу иш кенә нә ишди,
беш бармағым күмүшдү.
Күмүшү вердим тата,
Тат мәнә дары сата.
Дарыны сәпдим јерә,
Јердә битиб кәјәрә.
Јердән дары кәјәрди,
бичинчи кәлди, дәрди.
Бичинчи һәзрәтгулу,
Чибиндә варды пулу.
Һәзрәтгулу бәннады,
Арвадыны даннады.
Арвады Чаһан бачы —
Бунун чаршабы һаны?
Чаршабы чырылыбды,
Голбағы гырылыбды.
Чаһан кедиб һамама,
Чаршабыны јамама.
Һамамын сују исти,
Исти су да нә писди.
Телпәри онун гызы,
Палтары гыпгырмызы.
Оғлунун ады Хыдыр,
Әлиндәки дәһрәдир.
Хыдыр бәјин дәһрәси,
Телпәринин чәһрәси,

4. Бачадан бахан дәндәлән көз,
Бириси кәһәр, бириси боз.
Миндим бозун бојуна,
Сүрдүм Урум јолуна.
Урум јолу дәрбәдәр,
Ичиндә мејмун кәзәр.
Мејмуну һүркүтдүләр,
Гулағын гырпытдылар.
Дағда кәзән һачылар,
Вурду голум гырылды.
Голум газанда гајнар,
Оғлағ јанында ојнар.
Оғлағы јерә вурдум,
Јер мәнә јемлик верди.
Јемлији тата вердим,
Тат мәнә дары верди.
Дарыны гуша вердим,
Гуш мәнә ганад верди.
Ганадландым учмаға,
Һагг гапысыны ачмаға.
Һагг гапысы килидли,
Килид дәвә бојунда,
Дәвә Урум јолунда.

ТАМАР БӘЈ...

5. Тамар бәј, Тамар бәј,
Инчи дүзәр, Тамар бәј.
Гарача оғлан, ни пешә,
Кедәр-кәләр һәммәшә.
Һәммишә һәдәр-бәдәр,
Бәјләр Тифлисә кедәр.
Бәјләри өлдүрәрләр,
Ала-була кәјдирәрләр.
Кәтан кәјнәк фил-фили,

Кәл оху бизим дили.
Бизим дил алабахта,
Јувасы дал будагда.
Отуруб кәркә ишләр,
Атасыјнан отагда.

АЈЗА-АЈЗА, НӘРКИЗӘ...

6. Ајза-ајза Нәркизә,
Чеһизи көтүр, кәл бизә.
Биздән кедәк Тәбризә.
Тәбриз хәраб олуб, кәл,
Дәмир дараг олуб, кәл.
Дәмирчинин гызлары,
Јолда галды көзләри.
Күнәш көзүн ачанда,
Сүбһ шәфәгин сачанда,
Икидләр јел атында,
Севданын ганатында,
Дәмирчинин бағындан,
Гызларын отағындан,
Ајза-ајза Нәркизә,
Апардылар Тәбризә.

ӘЛДӘН ЧЫХДЫ КӘПӘНӘК

7. Әл-әл әпәләк
Әлдән чыхды кәпәнәк,
Кәпәнәјин јарысы,
Јумуртанын сарысы,
Дәрбәндин шеһ галасы,
Әмим оғлу Баласы,
Кетди фәләк јолуна
Фәләк јолу дәрбәдәр,
Ичиндә мејмун кәзәр.
Мејмунуну һүркүтдү,
Баласыны горхутду.
Јол кәнары барылар,
Жәрәнин бағры јарылар.
Јолдан кечән гарылар,
Вурду голум гырылды.
Голу газанда гајнар,

Оғлаг јанында ојнар,
Чапарымы чапдырдым
Күндәсини јапдырдым.
Әтини итә атдым,
Отуну ата атдым,
От јерини отдатдым,
Әл-голуму гатдатдым
Дүшмән бағрын чатдатдым
Әл-әл әпәләк
Әлдән чыхды кәпәнәк.

ЧӘТИН, ЧӘТИН ГОЗ

8. Чәтин гоз, чәтин гоз,
Бири кавал, бири боз,
Миндим бозун бојнуна,
Сүрдүм Уруб јолуна.
Уруб јолу дәрбәдәр,
Ичиндә мејмун кәзәр.
Мејмунун балалары,
Мәни көрчәк ағлады,
Үрәјими дағлады.
Кор мејмуну үркүтдүм,
Чыхыб миндим далына,
Сүрдүм Уруб бағына.

ҲАМАМ, ҲАМАМ ИЧИНДӘ

9. һамам, һамам ичиндә,
Хәлбир саман ичиндә.
Дәвә дәлләклик ејләр,
Көһнә һамам ичиндә.
Гарышга шыллаг атды,
Дәвәнин буду батды.
Һамамчынын тасы јох,
Балтачынын балтасы јох.
Орда бир тазы көрдүм,
Онун да халтасы јох.
Күнләрин бир күнүндә,
Мәммәднәсир тининдә,
Көјтәпәнин белиндә.
Шаһ Аббас чәннәтмәкан,

Тәрәзијә верди тәкан,
Ики гоз, бир кирдәкан.
Милчәк миндик, чај кечдик,
Јабәјнан довға ичдик.

ТҮЛКҮ, ТҮЛКҮ

10. Түлкү, түлкү, түнбәки,
Гүјруг үстә нәлбәки,
Аслан ала ағамыз,
Гаплан гара гағамыз.
Хоруз бизим мрлламыз,
Чаггал да чавушумуз,
Алагарға чарчымыз,
Сағсаған хәбәрчимиз,
Тојуг бизим чәрчимиз,
Илан бизим гамчымыз.
Сарыбабада кәзәрсән,
Бир чомаг вуррам өләрсән,
Түлкү, түлкү, түлкү, сәни,
Өлдүрәрләр бил ки сәни!

КИМӘ ДҮШӘК ГОНАГ?

11. Ајы ахмаг,
Донуз тохмаг.
Гурд улавуш,
Чаггал човуш.
Илан гамчы,
Гара гарға.
Чох јаланчы,
Чүјүр үркәк.
Түлкү кәләк.
Шир амансыз.
Кәл имансыз,
Порсуг күмүр.
Довшан шүмүр,
Кечи јалан,
Еви талан,
Тысбаға чанаг
Кимә дүшәк гонаг?

А ТЕШТИ

12. А тешти-тешти, тешти,
Вурдум Жиланы кешди.
Ики хоруз далашды,
Бири чана булашды.
Ган кетди гаја дүшдү,
Чајдан көјөрчин ушду.
Көјөрчин алапахта,
Јувасы гәлби тахта,
Жерүм ону ким вурса,
Ган гуссун лахта-лахта.

КӘСИБДИ

13. Әлими бычаг кәсибди,
Дәстә бычаг кәсибди,
Јағ кәтирин, јаглајаг,
Бал кәтирин, баллајаг,
Дәсмал верин, баглајаг,
Дәсмал дөвә бојнунда,
Дөвә Ширван јолунда.
Ширван јолу буз бағлар,
Дәстә-дәстә күл бағлар.
О күлүн бирин үзәјдим,
Телләримә дүзәјдим.
Гардашымын тојунда,
Отуруб дуруб сүзәјдим.

ӘМИМ ОҒЛУ

14. Әмим оғлу,
Үзү буғлу.
Һалдырым деди,
Һулдурум деди.
Көјә бир ағач атды,
Кәрки сапы,
Күл будағы.

АЧЫТМАЛАР

КЕЧЭЛ

- 1 Кечэл-кечэл ноузу кечэл
Тәхили гојуб, оту бичәр...
Кечэл минди атына,
Сүрдү дағын алтына.
Даг кәдији бағлыды,
Кечәлин башы јағлыды.

Һады дај кимә кәрәк...
Сичим вер сичимләјәк
Һадынын будун дағлајаг.
Әл-ајағын бағлајаг.
А Буду, һады хәстәди,
Хәстә жох, чан үстәди.
Дүмәләрини сај кәлсин.
Ач башыны јај кәлсин.

А КУСА-КУСА

2. А куса-куса, кәлсәнә,
Мәчлиси әлләтсәнә.
Кусам бир ојун ејләр,
Дәвәни гојун ејләр.
Сүздүрүб алчаг кедәр,
Голунда голчаг кедәр.
А куса-куса, кәлсәнә,
Мәчлиси әлләтсәнә.
Косам бир ојун ејләр,
Дәвәни гојун ејләр.
Сүздүрүб алчаг кедәр,
Голунда голчаг кедәр.

А ТАҒЫ ДИМ, ДИМ ДИРАЗ...

4. Ај тағы, дим, дим дираз,
Кәл бизи күлдүр бир аз.
Бојуну әј саз кими,
Бир чиккә чәк газ кими.
Гардашы комбул Тағы,
Кәлләси домбул Тағы.
Узундраз,
Бејнәваз,
Хејрә-шәрә,
Јарамаз.
А Тағы сим-сим, Тағы,
Гәдеши көр Мәсим Тағы,
А көзләри мависәр,
Бајыра чыхма јел әсәр.
Ај Тағы, дүзүм Тағы,
Тојунда сүзүм Тағы.
Бир ифтира јалан де,
Јаланчыја салам де.
Ај Тағы, наггал Тағы,
Дајысы баггал Тағы.
Көзләри көјчәк,
Дишләри сејрәк,
Сарыбаш оғлан,
Һардады көрән.
Ај Тағы дим, дим дираз,
Кәл бизи күлдүр бир аз.

А ҺАДЫ, ҺАДЫ, ҺАД БУДУ...

3. А Буду јолдан кечдинми?
Һадынын сүдүн ичдинми?
А Буду һады хәстәди,
Хәстә жох, чан үстәди.
Кусам тујда баш олар.
Једији бозбаш олар.
Кусам мејдана чыхса
Буллучаз шабаш улар.
Кусам ујнијән күнү,
Шабашым дашбаш улар.

Бојуну әј газ кими,
Бир чиккә чәк саз кими.
Ај Тағы, дим, дим дираз,
Кәл бизи күлдүр бир аз.

Шал кетир кәфән чыраг.
Өвүндә сөнүб чираг
Шам кәтир, шамдана гој,
Јағ кәтир јағдана гој...
Ај һады, һады, һад Буду,

ДУШДУ ЈАТАҒА

5. нәсәнаға
Долду јараға,
Минди улаға.
Сүрдү баға,
Бир гуш вурду,
О да гурбаға.
Гојду чанаға,
Верди гонаға.
Гонаг јемәди,
Салды јаға.
Башлады
Говурмаға
Гојду габаға
Башлады
Јемаға
Дүшдү јатаға.

КЕЧӘЛ

6. Кечәл, кечәл, даз кечәл,
Һәр јанда пәрваз кечәл.

Гыш кәлиб гуртармысан,
Буду кәлир јаз, кечәл.

Кечәл, кечәл, мәрәнди,
Голлары дүјмәләнди.
Ешитди сачлы кәлир,
Башына күл әләнди.
Кечәл-кечәл, нохуду кечәл,
Башы-көзү гохулу кечәл.

Кечәл, кечәл мәрәндә,
Арпа, буғда сәрәндә.
Бир арпаны беш ејләр,
Једди газан аш ејләр.
Кәлин јығылаг башына,
Зәһәр гатаг ашына.

Кечәл, ашын бишибди,
Нохудларын шишибди.
Он ики кечәл бир јердә,
Харта-хурта дүшүбдүр.

Кечәлин хонду башы,
Ешкәјә минди башы.
О јанда дава дүшдү,
Бу јанда сынды башы.

ГАРЫ

7. Бир гарычыг вар иди,
Туманчығы дар иди,
Чанындан безар иди.
Афтафа алды әлә,
Кетди буз үстә белә,
Буз үстүндә јорулду,
Афтафасы гырылды.
Асылана-асылана
    фәған ејләди:
Үзүн тутуб буза
    белә сөјләди:

— Нә залымсан, сән, а буз?
— Мән залым олсајдым,
Күн мәни әритмәз иди.
— Күн, сән нә залымсан?
— Мән залым олсајдым,
Булуд габағымы кәсмәз иди.
— А булуд, сән нә залымсан?
— Мән залым олсајдым,
Јағыш мәнән јағмазды.
— А јағыш, сән нә залымсан?
— Мән залым олсајдым,
Көј от мәнән битмәзди.
— Ај от, сән нә залымсан?
— Мән залым олсајдым
Гојунлар башымы үзмәзди.
— А гојунлар, сиз нә залымсыз?
— Биз залым олсајдыг,
Чанаварлар бизи јемәз иди.
— Чанавар, сән нә залымсан?
Мән залым олсајдым,
Гара көпәк мәни боғмаз иди.
— Гара көпәк, сән нә залымсан?
— Мән залым олсајдым,
Сичанлар черәјими јемәзди.
— Ај сичанлар, сиз нә залымсыныз?
— Биз залым олсајдыг,
Пишикләр бизи боғмазды.
— Ај пишикләр, сиз нә залымсыз?
— Биз залымыг, залымыг,
Јүк үстү јорғанымыз,
Күрсү үстә гышлағымыз.

Бир гарычыг вар иди,
Туманчағы дар иди.
Чанындан безар иди,
Афтафа алды әлә,
Кетди буз үстә белә.
Буз үстүндә јорулду.
Афтафасы гырылды...
Бир гарычыг вар иди,
Туманчағы дар иди...

НЕЈНИРӘМ ОНУ

8. Бизә үч ад бәллидир,
Шәкәрлиди, баллыды.
Әли, Вәли, Пирвәли,
Мәһәммәд ондан ирәли
Фындыг сатан, гоз сатан
Рәһмәтлик сәнин атан.

Фатма, Түкәзбан,
Зибейдә бир чан
Түкәзбан јејәр,
Фатма һеј дејәр,
Фатма, Түкәзбан,
Гарышды һәр јан,
Кишнәди көјләр,
Дағылды евләр.
Фатма, Зибейдә,
Икиси бир бојда.
Фатма далашды,
Зибейдә гашды.
Барыдан ашды,
Чарха долашды.
Әлләри фәтир
Истәјир фәтир
Ајағы кәндир
Нәфәси тәндир
Дили бир әршин.

Фатма ханым тәндирдә,
Әл-ајағы кәндирдә.
Фатма бичиндә,
Ган-тәр ичиндә.
Чырылды дону,
Нејнирәм ону.

Зибейдә чөлдә,
Ајағы көлдә.
Башы думанлы,
Көһнә туманлы,
Әли сүпүркәли,
Сачы сиркәли
Јағы итди,
Јахасы битди.
Фәнады сону,
Нејнирәм ону
Түкәзбан јатыр,
Гыз демә, гатыр,
Хор-хор хорулдар,
Кур-кур курулдар.
Көзләри миш-миш,
Јанағы бишмиш.
Бурну бир сажин
Өмрү ахырды,
Ахыры нахырды,
Белә сөјләрәм,
Ону нејләрәм.

САНАМАЛАР

иһә, иһә

1. Ијһә, ијһә,
Учу дүјмә,
Бал баллыча
Баллы кечи.
Шам ағачы,
Шатыр кечи.
Гоз ағачы,
Готур кечи.
һоппан;

һуппан,
Јырыл,
Јыртыл,
Су ич,
Гуртул.

МОТАЛ-МОТАЛ

2. Әмим оғлу,
Узун бығлы.

Һалдырым деди.
Һулдурум деди.
Көжө бир ағач атды.
Ғарғы сапы,
Күл будағы.
Мотал-мотал,
Тәрсә мотал.
Һил атар,
Ғајмағ гатар.
Ағ гушум — ағарчыным
Көј гушум — көјөрчиним.
Вур нағара,
Чых ғыраға.

БАРМАГЛАР

3. Баш бармағ
Башала бармағ.
Узун һачы.
Ғыл турачы
Хырдача бачы.
Бу вурду,
Бу тутду,
Бу биширди,
Бу једи,
Вај, бәбәјә галмады.
4. Бир-ики
Билдирки.
Үч-дөрд
Ғапыны өрт.
Беш-алты
Даш алты
Једди-сәккиз
Ғырх сәккиз.
Доггуз-он
Ғырмызы дон.
5. Бир-ики,
Ғырмады,
Үч-дөрд,
Вурмады.
Беш-алты,
Хурмады.

Једди-сәккиз,
Ғурмады,
Доггуз-он
Дурнады.

6. Он бир, он ики,
Басмады.
Он үч, он дөрд
Асмады.
Он беш
Дәрдә саланды.
Он алты
Чан аланды.
Он једди
Ғыз тојуду.
Он сәккиз
Чәннәт сүјуду.
Он доггуз
Јусиф дүшән гујуду.
Ијирми
Јадда галандыр.
7. Ијирми бир,
Јаландыр.
Ијирми ики
Таландыр.
Ијирми үч
Сифтәдир.
Ијирми дөрд,
Шәр үстәдир.
Ијирми беш
Рејһандыр.
Ијирми алты
Чејрандыр.
Ијирми једди
Јағудур.
Ијирми сәккиз
Ағудур.
Ијирми доггуз
Позандыр.
Отуз
Шәр үстүндә
Әзандыр.

8. Отуз бир дө,
Кәрәкдир.
Отуз ики
Мәләкдир.
Отуз үчсә
Көлкәдир.
Отуз дөрд,
Гәриб өлкәди.
Отуз беш
һәр вахт сәһәрдир.
Отуз алты,
Гәһәрдир.
Отуз једди
Шејтандыр.
Отуз сәккиз
Бөһтандыр.
Отуз доггуз
Гурандыр.
Гыrx јердә
Мөһләт сајыдыр.
9. Гыrx бир
Хызыр пајыдыр.
Гыrx ики
Тале јазанды.
Гыrx үч,
Гәјнар газанды.
Гыrx дөрд
Наһид, дәнизди.
Гыrx беш,
Көзәл көнизди.
Гыrx алты
Атды.
Гыrx једди,
Мурадды.
Гыrx сәккиз
Көјдү.
Гыrx доггуз
Сөјдү...
Әлли,
Аманды...
10. Әлли бир,
Јаманды.
- Әлли ики
Кечә.
Әлли үч,
Бичә.
Әлли дөрд,
Сөздү.
Әлли беш,
Көздү.
Әлли алты
Дағды.
Әлли једди,
Бухағды.
Әлли сәккиз,
Јолдур.
Әлли доггуз,
Кәсик голдур.
Алтмыш,
Мәлһәмдир.
11. Алтымыш бир,
Көз дәрманы.
Сәлһәнкди.
Алтымыш ики,
Нәфәсдир.
Алтымыш үч
Гәфәсдир.
Алтымыш дөрд,
Бојунду.
Алтымыш беш,
Көзбағлыча
Ојунду.
Алтымыш алты,
Дөвәдир.
Алтымыш једди,
Нәвәдир.
Алтымыш сәккиз,
Күнаһсыз Теллиди.
Алтымыш доггуз,
Күләк бабам
Јеллидир.
Јетмиш
Фәсилләрдән
Баһардыр.

12. Јетмиш бир,
Новбаһардыр.
Јетмиш ики
Сүтүл алчады.
Јетмиш үч
Учан халчады.
Јетмиш дөрд
Ғарғады.
Јетмиш беш
Дарғады.
Јетмиш алты
Нејди.
Јетмиш једди
Мејди.
Јетмиш сәккиз,
Чалмады.
Јетмиш доггуз
Алмады,
Сәксән
Жүлүшдү.

13. Сәксән бир,
Жүмүшдү.
Сәксән ики,
Инңилди.
Сәксән үч
Зәнчирди.
Сәксән дөрд,
Сарыдыр.
Сәксән беш
Күпәжирән
Ғарыды.

Сәксән алты
Ајды.
Сәксән једди
Вајды.
Сәксән сәккиз,
Нарды.
Сәксән доггуз
Барды.
Дохсан
Ғајыгда,
Аварды.

14. Дохсан бир,
Торпагдыр.
Дохсан ики,
Јарпагдыр.
Дохсан үч
Аддыр.
Дохсан дөрд,
Оддур.
Дохсан беш,
Бөлады.
Дохсан алты,
Балады.
Дохсан једди,
Дүнјады.
Дохсан сәккиз
Рө'јады.
Дохсан доггуз,
Сәсди.
Јүз
Бәсди.

АРЗУЛАМАЛАР

1. Балама гурбан килдачар,
Балам нә вахт дил ачар?

2. Балама гурбан илмәкләр,
Балам һачан имәкләр?

3. Балама гурбан иланлар,
Балам һавах дил анлар?

4. Балама гурбан калчалар,
Балам һачан дил ачар?

5. Балама гурбан мејвэләр,
Балам һачан евләнәр?
6. Балама гурбан дајлаглар,
Балам һачан ојнаглар?
7. Балама гурбан бузовлар,
Балам нә вахт гуш овлар?
8. Балама гурбан халчалар,
Балам нә вахт әл чалар?
9. Балама гурбан кијолар,
Балам нә вахт бәј олар?

ОХШАМАЛАР

1. Атын-тутун бу баланы,
Гәндә гатын бу баланы.
Атасы евә кәләндә,
Габаға тутун, бу баланы.
2. Дағда дарылар,
Сүнбүллү сарылар.
Гоча гарылар,
Бу балама гурбан.
3. Дағдакы атлар,
Гујруғун гатлар,
Көјчәк арвадлар,
Бу балама гурбан.
4. Чајдакы газлар,
Түкүн торазлар,
Нишанлы гызлар,
Бу балама гурбан.
5. Бир бөлүк атлар
Чәмәндә отлар.
Әрсиз арвадлар
Бу балама гурбан.
6. Дағын маралы,
Көзү гаралы,
Дүнјанын малы,
Бу балама гурбан.
7. А дағдағанлар,
Илан боғанлар,
- Оғлан доғдағанлар,
Бу балама гурбан.
8. Дағда мешәлик,
Күл, бөнөвшәлик,
Мән һәмешәлик,
Бу балама гурбан.
9. Дағда арылар,
Шанын јарылар.
Гоча гарылар,
Бу балама гурбан.
10. Дағда инәкләр,
Балам имәкләр.
Хончалы бәјләр,
Бу балама гурбан.
11. Көјдә улдузлар,
Шахталы бузлар,
Чеһизсиз гызлар,
Бу балама гурбан.
12. Түстүсүз дамлар,
Сары бадамлар,
Тәнбәл адамлар,
Бу балама гурбан.
13. Чајдыр, дәниздир,
Гулдур, кәниздир.

¹ күрәкән мә'насындадыр.

- Балам һәр нәдир,
Мәнә әзиздир.
14. Күзкүдә дүймә,
Тозуну силмә.
Хончада тирмә,
Кәләр гызымчүн.
15. Дурар намаздан,
Әлиндә Гур'ан.
Бир дә ки јорған,
Кәләр гызымчүн.
16. Јүк үстү бохча,
Алтында халча.
Јүз дәнә хонча,
Кәләр гызымчүн.
17. Әлиндә вар дәф,
Үстүндә сәдәф,
Бир зәрли өрпәк,
Кәләр гызымчүн.
18. Әлимин бары,
Һејвасы, нары,
Он сап мирвари,
Кәләр гызымчүн.
19. Әлиндә вар дәф,
Үстүндә сәдәф,
Бир гызыл инәк,
Кәләр гызымчүн.
20. Ағ мары әлләр,
Белиндә кәмәр.
Гызыл дүјмәләр,
Кәләр гызымчүн.
21. Мейманат бағы,
Јашыл јарпағы.
Гызыл белбағы,
Кәләр гызымчүн.
22. Күзкүдә дүймә,
Тозуну силмә.
Ики чүт чәкмә,
Кәләр гызымчүн.
23. Чәкдим чәфасын,
Көрдүм вәфасын.
Бөјүдүб буну,
Көрүм сәфасын.
24. Түкәнди аһым,
Јохдур күнаһым.
Балам бөјүсә,
Одур пәнаһым.
25. Көрдүм наласын,
Чәкдим бәласын.
Балам да истәр,
Көрпә баласын.
26. Мин түмән аздыр,
Гыздыр, о наздыр.
Верин баламы,
Һалым насаздыр.
27. Вердик бир дана,
Алдыг бир сона.
Ај әмим гызы,
Гал јана-јана.
28. Вердик бир дана,
Алдыг бир сона.
Ај гыз анасы,
Гал јана-јана.
29. Гыз кезә охдур,
Дәрд-сәри чохдур.
Көтүрүн туллајын,
Бир һејри јохдур.
30. Оғул үрәкдир,
Гызыл дирәкдир.
Көтүрүн сахлајын,
Гыза кәрәкдир.

31. Гыз бир маралдыр,
Көзләр гаралдыр.
Һәсрәт чәкәнин,
Рәнкин саралдыр.
32. Бадам бадамы,
Оглан адамы.
Гој елчи кәлсин,
Алсын гадамы
33. Ај гыз адамы,
Сындыр бадамы.
Елчијә чај вер,
Алым гаданы.
34. Мән чалым ојна,
Гурбан бојуна.
Ел-оба кәлсин,
Сәнин тојуна.
35. Ојна, балам, ојна,
Гурбан кәсим бојуна.
Ојна күлүм, ојна,
Елләр кәлсин тојуна.
36. Бала дады, бал дады,
Бала адамы алдады.
Јахшысына мән гурбан,
Писи јенә бал дады.

ЛАЈЛАЛАР

1. Лајлај дедим, чан дедим,
Јухудан ојан дедим.
Сән јухудан дурунча,
Чанымы гурбан дедим.
Балам лајлај, а лајлај,
Күлүм лајлај, а лајлај.
2. Лајлај дедим јатасан,
Гызылкүлә батасан.
Гызылкүлүн ичиндә,
Ширин јуху тапасан.
Балам лајлај, а лајлај,
Күлүм лајлај, а лајлај.
3. Лајлај бешијим, лајлај,
Евим-ешијим лајлај.
Сән кет ширин јухуја,
Чәким кешијин лајлај.
Балам лајлај, а лајлај,
Күлүм лајлај, а лајлај.
4. Лајлај дедим адына.
Һагг јетишсин дадына,
Һәр вахт лајлај дејәндә,
Балам дүшәр јадыма.
- Күлүм лајлај, а лајлај,
Балам лајлај, а лајлај.
5. Дағлара сәрин дүшәр,
Көлкәси дәрин дүшәр.
Һәр вахт лајлај дејәндә,
Јадыма пәрим дүшәр.
Күлүм лајлај, а лајлај,
Чаным лајлај, а лајлај.
6. Лајлај дедим јатынча,
Көзләрәм ај батынча.
Чаным чәзана кәлди,
Сән һасилә чатынча.
Күлүм лајлај, а лајлај,
Балам лајлај, а лајлај.
7. Лајлај дедим учадан,
Үнүм чыхды бачадан.
Танры сәни сахласын,
Чичәкдән, гызылчадан.
Балам лајлај, а лајлај,
Күлүм лајлај, а лајлај.
8. Лајлај чалдым һәмишә,
Карван енәр енишә.

- Ястығында күл битсин,
 Дөшәјиндә бәнөвшә.
 Балам лајлај, а лајлај,
 Күлүм лајлај, а лајлај.
9. Долансын ел башына,
 Санчылсын күл башына.
 Сәни истәмәјәнләр,
 Галмасын ил башына.
 Күлүм лајлај, а лајлај,
 Балам лајлај, а лајлај.
10. Бир күл әкдим бојунча,
 Ијләмәдим дојунча.
 Өмрүм, күнүм узансын,
 Бу баламын тојунча.
 Балам лајлај, а лајлај,
 Күлүм лајлај, а лајлај.
11. Лајлај дедим бојунча,
 Баш ястыға гојунча.
 Пардахлан гызылкүлүм,
 Бир ијләјим дојунча.
 Лајлај балам, а лајлај,
 Көрпә балам, а лајлај.
12. Евиндә, ешијиндә,
 Јат гузум бешијиндә.
 Дан улдузу, бир дә мән,
 Дурмушуг кешијиндә.
 Күлүм лајлај, а лајлај,
 Балам лајлај, а лајлај.
13. Анан тел дүзәр сәнә,
 Башын күл бәзәр сәнә.
 Танрыдан әһдим будур,
 Дәјмәсин нәзәр сәнә.
 Балам лајлај, а лајлај,
 Күлүм лајлај, а лајлај.
14. Нәркизи үзүм лај-лај,
 Јаҗана дүзүм лајлај.
 Сән бөјү, мән гочалым,
 Тојунда сүзүм, лај-лај.
 Лајлај балам, а лајлај,
 Көрпә балам, а лајлај.
15. Лајлај дедим, чан дедим,
 Јухудан ојан, дедим.
 Сән јухудан дурунча,
 Чанымы гурбан дедим.
 Лајлај балам, а лајлај,
 Бирчә балам, а лајлај.
16. Лајлај дедим јат дедим,
 Ястыға баш ат дедим.
 Бала, чәким назыны,
 Боја-баша чат, дедим.
 Балам лајлај, а лајлај,
 Күлүм лајлај, а лајлај.
17. Мән сәнә галам дејим,
 Күл дејим, лалам дејим.
 Јат, инчитмә ананы,
 Сағ олсун, балам, дејим.
 Күлүм лајлај, а лајлај,
 Көрпә балам, а лајлај.
18. Лајлај көзүм, бәбәјим,
 Һәр арзум, Һәр диләјим.
 Дар күндә, бәд ајагда,
 Сәнсән мәним көмәјим.
 Балам лајлај, а лајлај,
 Күлүм, лајлај, а лајлај,
19. Лајлај, күлүм, а лајлај,
 Күлүм, бүлбүлүм лајлај.
 Бөјү сәнин сәјәндә,
 Мән дә бир күлүм, лајлај.
 Күлүм лајлај, а лајлај,
 Балам лајлај, а лајлај.
20. Лајлај дедим чарчы мән,
 Һарајчы мән, чарчы мән.
 Гој күнүндә олајдым,
 Күчәләрдә чарчы мән.
 Балам лајлај, а лајлај,
 Күлүм лајлај, а лајлај.

ЧАШДЫРМАЛАР

1. Бирләрин күн бири, төк пијадә илә
јол кедирдим.
Евә мәни бир гонаг апардылар.
Ашы очаға асыб газан биширдиләр.
Ашда газан чох ләззәтли олду.
Һазыр бишиб аш олду.
Ашыма бир габ габаг кәтирдиләр, јејинчә дојдум.
Дедим сағ чох сонра олун.

* * *

мән дә, мән дә

2. — Кәл кедәк баға,	— Бағбан кәлсин,
— Мән дә, мән дә.	— Мән дә, мән дә.
— Чыхаг будаға,	— Ити гысгырсын,
— Мән дә, мән дә.	— Мән дә, мән дә.
— Шафталы жығаг,	— Ит мәнә һүрсүн,
— Мән дә, мән дә.	— Мән дә, мән дә..

МАҢНЫЛАР

ПИШИК

1. Шир әл чәкиб белимә, Ким жапышар әлимә. Архам јерә гојулмаз Јүкләр үстә јајлағым, Соба алты гышлағым.	Кәлин верир, гајмағы, Гары чалыр гујмағы, Чөлдә кәзмәк билирәм, Суда үзмәк билирәм, Мән мунчуғу көтүррәм Тез јарыма јетиррәм.

ЧҮЧӨЛӘРИМ

2. Чүчөләрим бирәр-бирәр,
Сују көрүб јахын кәләр,
Ичәр, кедәр ешәләнәр,
Јејәр, ичәр чүчөләрим,
Дојуб гачар чүчөләрим.

Чүчөлөрүм бөзөклиди,
Бөзөклиди, дүзөклиди.
Сары, чил-чил, һәр рәнклиди,
Јејәр, ичәр, чүчөлөрүм,
Дојуб гачар чүчөлөрүм.

Чүчөлөрүм чывылдашар,
Ганад чалар, пычылдашар.
Аналары гырылдашар.
Јејәр, ичәр чүчөлөрүм,
Дојуб гачар чүчөлөрүм.

ЈАНЫЛТМАЧАЛАР

1. Шап бәјин Шуппулу хатуну көндәрди мәни Шаппулу ханымын шарапшурупуну кәтирмәјә. Кетдим, көрдүм Шаппулу ханымын шарапшурупуну Шупла Шап шаппылдадыр. Шапа дедим шарапшурупу вер, деди Шупдан истә, Шупа дедим шарапшурупу вер, деди Шапдан истә. Шупу ахтардым шарапшурупу тапмадым, Шапы ахтардым шарапшурупу тапмадым, көрдүм ки, Шаппулу ханымын шарапшурупу нә Шапдадыр, нә Шупда, галдым шарапшурупда...

2. Кетдим көрдүм бир дәрәдә ики кар, кор күркү јыртыг кирпи вар. Диши кар, кор күркү јыртыг кирпи еркәк кар, кор күркү јыртыг кирпинин күркүнү јамамагданса еркәк кар, кор күркү јыртыг кирпи диши кар, кор күркү јыртыг кирпинин күркүнү јамајыр.

3. Очаг, мән сәни гығылчымландырмадым. Сәни гығылчымландыран гығылчымландырды. Сән гығылчымланмасајдын да мән сәни гығылчымландырачајдым.

4. О тајдан бир киши кедирди әлиндә габлама. Дедим, а габламалы әми, кәл габламалашаг. Деди, сән мәннән габламалашсан да габламалашачам, габламалашмасан да габламалашачам.

5. Кетдим көрдүм бир дәрәдә једди јал, гара, ала, гашга, сәкил, тәпәл чәпиш отдујур. Дедим еј једди јал, гара, ала, гашга, сәкил, тәпәл чәпиш, сән једди јал гара, ала, гашга сәкил, тәпәл чәпиш, мән једди јал, гара, ала, гашга, сәкил, тәпәл чәпишин јерин нијә отдујурсан? Деди сән једди јал, гара, ала, гашга, сәкил, тәпәл чәпиш, мән једди јал, гара, ала, гашга, сәкил, тәпәл чәпи-

шин јерини отдадығына көрә мән једди јал, гара, ала, гашга, сәкил, тәпәл чәпиш дә сән једди јал, гарз, ала, гашга, сәкил тәпәл чәпишин јерин отдујрам.

6. Нәнәм гатығы сарымсагласа да јејечәјәм, сарымсагласа да.

7. Ај гылгујруг гыргояул, кәл бу кола кир, гылгујруг гырговул.

8. Дадаш дајы дәјирманын далында дашы даша, дәмири даша дөјүрдү.

9. Ахшама аш асмышам, билмәјиб газ асмышам.

10. Еј гәфәсдәки чил билдирчин гардаш! Кәл чилбилдирчинләшәк. Сән чилбилдирчинләшсән дә, чилбилдирчинләшәчәм, чилбилдирчинләшмәсән дә чилбилдирчинләшәчәјәм.

11. Кетдим көрдүм бир тахчада бал, бир тахчада гыл, бир тахчада зил-балы уддум, гылы диддим, зили атдым.

12. Сән чүмәахшамласан да чүмәахшамлашачағам, чүмәахшамлашмасан да.

13. Еј чәршәнбә ахшамы, кәл чәршәнбәләшәк, сән чәршәнбәләшсән дә чәршәнбәләшәчәјәм, чәршәнбәләшмәсән дә.

ЭФСУНЛАР

ИТ ГАПМА

- 1 Ит үстү
Итин үстү
Итин көзүнө
Түстү.
Үфү, үфү, үфү,
Үфү, үфү, үфү...

ГОРХУ СЫНДЫРМА

2. һәччини
Налладым,
һүччүнү
Налладым.
Јол кедәндә
Јолун ајдын,
Сағын ајдын,
Солун ајдын.
Ајаг алтындан.
Торпаг алдым.
Башын үстә
Көлкә салдым
Күрәјинә
Гырмызы тахдым.
Јурд јеринә
Мыхча чахдым
һәччи жәз.
һүччү жәз.
Кар кечәл,
Кор кечәл,
Чолаг кечәл,
Сәнә хәтәр
Јетирмәз.

ГУРДАҒЗЫ БАҒЛАМА

3. Аслан ағызлы
Гурд,
Гафлан ағызлы
Гурд,
Ағ гурд,
Гара гурд,
Боз гурд,
Бозурд гурд.
Көзүнә
Пәрдә кәлсин
Дилин дәрдә
Кәлсин.
Чәнкләрин
Гурусун.
Ағзын гапансын.
Ағзына
Гара гыфыл
Вурдум,
Јолунда
Тәлә гурдум.
Тушладым
Гара күлләни,
сәнә.
Бабам кириш
Пај көндәриб
Нәнәни киришләдим
Чәнәни киришләдим.
Јараларыны
Јағладым.
Сағ јерләрини
Дағладым.
Чәнкләрини
Бағладым.

Көзүнө пәрдә
Дилин дәрдә
Кәлсин
Жағладым
Дағладым.
Гурдун ағзын
Бағладым.

ДӘМИРОВ ГАҒТАРМА

4. Кәһәр атдан дүш гызым,
Евинә сүрүш гызым.
Көкүнү газдым бах, бах,
Дөшүнү жаздым, бах, бах.
Косанын дырнағында,
Кәлмисән,
Дырнагда гајыт.
Нәнәнин бармағында
Кәлмисән,
Бармагда гајыт.
Көкүнү газдым бах, бах,
Дөшүнү жаздым бах, бах,
Дәмиров бабаны
Налладым
Кәһәр атдан салладым.

БОҒАЗ ГАҒТАРМА

5. Аллы гыз,
Шаллы гыз,
Јелпич јагаглар сәни,

Дәдән сораглар сәни.
Гајаны нечә дәлдин?
Кеңә кәлдин?
Күндүз кәлдин?
Анан дизинә дөјәр,
Нәнән додағын өјәр.
Кечә кәлмисән,
Кечә гајыт.
Күндүз кәлмисән,
Күндүз гајыт.
Гајыт, гајыт, гајыт...
Гајыт, гајыт, гајыт...
Азарын, безарын јерә
Јерин сағламлығы
сәнә...

НӘЗӘРБАҒЛАМА ӘФСУНУ

6. Голтуғунда үзәррик
Асдырмышам.
Күрәјиндә гаратикан
Басдырмышам.
Галхан сындыран
Көзүнә.
Кәл чаттадан
Сөзүнә
Тфу, тфу...
Көзүнүн оху,
Торпаға.
Аһын торпаға,
Уфун торпаға,
Тфу, тфу, тфу,
Тфу, тфу, тфу...

ЧИЛЛӘКӘСМӘ ӘФСУНУ

7. Чыхдым һичран дағына,
Чағырдым көмәк ет, ај аға.
Сорду нәди, де, гара,
Дедим ејлә дәрде чарә.
Һәзрәт Сүлејман ешгинә,

Чин гызы Мәрчан һөкмүнә.
Бәни-адәмдән, бәдасил
                  һејвандан,
Чиндән, шәјатиндән,
Ахар судан, бахар судан,
Једди јол ајрычындан...
аһдан, уфдан,
Бәни-адәм шәкли дүшән
                  ахмаз судан
Көлкәдән, рө'јадән...
                  Сонсуз кәсдән,
                  Гәфил сәсдән,
Гырхачардан,
Килдачардан.
Филдән, филодан,
Килдән, килодан,
Басмаларын дүзмәләдим,
Дүз биз илән бүзмәләдим...
Кәлән һаваны,
Дәјән гаданы,
Гары дүјән чилләни.
Кәсдим, атдым бучаға...
Үзәррик ат очаға
Үзәррикләр чыртдасын.
Јаман кезләр пыртдасын,
                  Гара чавыш,
                  Гада савыш.

ДИЛ-АҒЫЗ БАҒЛАМА

8. Ыл бизим
   Јыл бизим
   Ил бизим
   Дилбизим...
   Дилбизим,
   Дилбизим,
   Дилбизим...
   Билбизим,
   Билбизим,
   Билбизим...
   Әл бизим,
   Әл бизим,

Әлбизим,
Жол бизим,
Жол бизим,
Жолбизим.
Ил үстә, дил үстә
Ғуш дили пүстә.
Һәзрәт Сүлејман үстә
Сөз ичиндән сөз тутан дилин
Сөз сахлајан, сөз сындыран
Сөзүн кәсиб көзүн басан
Дилин кәсдим, асдырдым...
Шәрин-шүрүн,
Торпаг алтда басдырдым.
    Жол бизим,
    Жол бизим,
    Жолбизим.
    Дил бизим,
    Дил бизим,
    Дилбизим...
    Бил бизим,
    Бил бизим,
    Билбизим...

ЈАҒЫШ ЈАҒДЫРМА ӘФСУНУ

9. Чах дашы
    Чахмаг дашы,
    Аллаһ версин
    Јағышы...
    Су сәпдим,
    Сују сәпдим,
    Арана сују
    Сәпдим...
    Дағдан кәлән
    Селди һо...
    Дәрәләрдә кәлдү һо.
    Су сәпдим
    Сују сәпдим
    Арана сују
    Сәпдим...
    Чах дашы
    Чахмаг дашы,

Аллаһ версин
Җағышы...

ҖАҖЫШ ҖАҖДЫРМА

10. Даш башым,
Җаш башым,
Җаш олду,
Үст-башым.
Суда дашым,
Гуда дашым,
Баба дашым,
Җәләр
Җетмәз
Җағышым.
Даш башым,
Җаш башым,
Җаш олду
Үст-башым.

ҖАҖЫШ-КӘСМӘ

11. Году дашы,
Оду дашы,
Году кәссин
Җағышы.
Оду дашы,
Буду дашы,
Булудларын
Җуду дашы...
Биширмишәм,
Хәмир ашы.
Җонаг кәлсин
Һодубашы.
Җәтирсин
Җызыл күнү,
Апарсын
Җағышы.
Году дашы,
Оду дашы,
году кәссин
Җағышы...

НЭЗЭР ГАБАҒЫАЛМА

12. Үзәриксән, һавасан,
Һәзәр дәрдә даһасан.
Һәр жердә сән оласан,
Гада-бада совасан.
Атын дағды үзәрлик,
Донун ағды үзәрлик,
Мүшкүл ишим дүшүбдү
Һовду, һовду үзәрлик.
Дөвду, дөвду, үзәрлик,
Һәзәр ағаны
Һандырдым,
Күл үстүндә
Сындырдым.
Говду, говду
Үзәрлик...

БАШАҒРЫСЫ ӘФСУНУ

13. Һумај үстә һумаја
Давуд һөкмү һумаја
Сачын гу со...
Башын гу со...
Јатаг јаны.
Балышын гу со...
Асдым даһаны
Говдум һаваны
Гу со, гу со...
Гу со, гу со...

ДИШ АҒРЫСЫ ӘФСУНУ

12. Чин гызы Мәрчан кирди душума
Һичаг, һичаг, һичаг, һо...
Отуз ики башлы әждаһа
Гылынч вурду башыма,
Һичаг, һичаг, һичаг, һо...
Гара нәрин
Үстүндә

Һичо кәлди
Үстүмә
Һичо, һичо, һичо, һо...
Һичағын бағын алдым,
Һичонун сағын алдым.
Ағ дишин,
Сағ дишин,
Жил дишин,
Ил дишин...
Мәрчаны бағындан чағырмаз
Дишләрин ағрымаз,
Ағрымаз,
Ағрымаз.
Үфү, үфү, үфү,
Үфү, үфү, үфү...

КӨЗАҒРЫСЫ ӘФСУНУ

15. Сәйна үстә, үфү, үфү,
Айна үстә, үфү, үфү...
Саман дүшүб, саманын
Јаман дүшүб, јаманын.
Фаты вуруб јохласын,
Тутум әлдә нохтасын.
Јелдән кәлиб гадасы,
Дилдән дејиб хатасы.
Мөвлан деди тохтасын...
Гапағыны бағласын,
Гарасыны сахласын.
Һәзрә чапыр атыны...
Чәкдим тиканы, батаны.
Ағры-уғру гатаны, сатаны...
Сәйна үстә, үфү, үфү,
Айна үстә, үфү, үфү...

ИЛ ЈАРАСЫ ӘФСУНУ

16. Ил јарасы,
Ил-илә
Ил јарасы,
Фил-филә.
Апарыб вердим

Һилә
Сичан сүдү,
тысбаға өдү.
Чәкдим јарасына
Гашоладым ганы кәлди,
Уф, уф, көкү чыхды,
Саны кәлди.
Бурахдым ахар суја сүрүнү.
Һәзрәт Сүлејманын мөһрүнү
Јахасына налладым
Чәкдим јахасындаң илјарасын,
Бирдәфәлик салладым.

Илјарасы
Ил-илә.
Илјарасы
Фил-филә.
Апарыб вердим

Һилә
Һил јетирди
Кедән илә...

АЛГЫШЛАР

A

Аллаһ кисәнә бәрәкәт вер-
син-1

Аллаһ сәни мин будаг елә-
син-1

Аллаһ оғлундан севиндир-
син-1

Аллаһ сәни мин еләсин-2

Аллаһ сәни шәрдән гуртар-
сын-3

Аллаһ хејр версин-3

Аллаһ сүфрәни бол еләсин,
чибинизи долу-4

Аллаһ арзуна чатдырсын-4

Аллаһ јаман күн көстәрмә-
син-2

Аллаһ балаларыны сахла-
сын-4

Аллаһ сәни хошбәхт елә-
син-2

Аллаһ евинин чырағыны кәс-
мәсин-1

Аллаһ бәрәкәт версин-2

Аллаһ сизә бир јахшы јердән
гапы ачсын-2

Аллаһ сизи надүрүстдән узаг
еләсин-2

Аллаһ сәни һалал сүдәмми-
шә үрчаһ еләсин-2

Аллаһ сәни наумид гојма-
сын-2

Аллаһ рузуну башындан тек-
сүн-2

Аллаһ голуна гүввәт, сүфрә-
нә бәрәкәт версин-1

Аллаһ рәһмәт еләсин-1

Аллаһ сахласын-1

Аллаһ шәфа версин-1

Аллаһ сәнә јар олсун-2

Аллаһ сәни хәтадан-бәла-
дан сахласын-2

Аллаһ сәни евиндән әскик
еләмәсин-2

Аллаһ арзуну версин-2

Аллаһ имдадына чатсын-1

Аллаһ үрәјинчә версин-1

Ајағын даша дәјмәсин-1

Аллаһ иззәти, әзәмәти, мүр-
вәти сәндән узаг еләмәсин-3

Аллаһ өмрүнү узун еләсин-3

Аллаһ дадына јетсин-3

Аллаһ сәни көјәртсин-4

Аллаһ сәни нагәфил гәзадан,
гуру шәрдән сахласын-4

Аллаһ сәнин чөрәјини исти,
сујуну сәрин еләсин-4

Аллаһ вер дедикчә версин-4

Аллаһ башындан төксүн-4

Аллаһ сәни намәрд гапысы-
на көндәрмәсин-2

Аллаһ сәнә тој-нишан гисмәт
еләсин-2

Аллаһ сәни бизә (мәнә) чох
көрмәсин-2

Аллаһ сәни пис нәзәрдән
сахласын-3

Аллаһ башындан бир түк
әскик еләмәсин-2

Аллаһ көмәјин олсун-2

Аллаһ әмәјини итирмәсин-2

Аллаһ әвезини версин-2
Аллаһ-таала сәни күлдүр-
сүн-4
Аллаһ ишинә фәрәч вер-
син-4
Аллаһ сәнә чансағлығы вер-
син-4
Аллаһ сәни атандан, атаны
сәндән еләмәсин-4
Аллаһ о дүнјаны версин-2
Аллаһ бүтүн гызларын бах-
тыны ачсын, бизимкиләр дә
ичиндә-4
Аллаһ көзүнә ишыг версин-2
Аллаһ сәни бизим үстүмүз-
дән әскик еләмәсин-4
Аллаһ сәни бүтүн бәлалар-
дан һифз еләсин-4
Аллаһ сәни хошкүн еләсин-4
Аллаһ мәтләбини версин-4
Аллаһ сәбәб салсын-1
Аллаһ өзү башына әл чәк-
син-2
Аллаһ көнлүнү шад еләсин-5
Аллаһ шәфа версин-5
Аллаһ сәни јаддан чыхарма-
сын-5
Аллаһ чанына сағлыг вер-
син-5
Аллаһ сәни ата-анана чох
көрмәсин-4
Аллаһ сәнә гыјмасын-4
Аллаһ нијјәтини версин-4
Аллаһ мүбарәк еләсин-4
Аллаһ-таала башачан вер-
син-4
Аллаһ ганадыны үстүнә кәр-
син-5
Аллаһ көлкәни галын елә-
син-5
Аллаһ-таала кисәни һәмишә
долу-еләсин-4
Аллаһ үзүнү ағ еләсин-2

Аллаһ-таала башынын үстүн-
дән әскик олмасын-4
Аллаһ сәнә көмәк олсун-2
Аллаһ иманыны версин-4
Аллаһ башынын үстүндә дур-
сун-4
Аллаһ балаларыны сахла-
сын-4
Аллаһ сәни чаванлығына ба-
ғышласын-2
Аллаһ гардашыны сахла-
сын-4
Аллаһ сәнә хејирли өмүр
версин-5
Аллаһ сәни дүшмәнә күл-
дүрмәсин, дүшмәнә мөһтач
еләмәсин-5
Аллаһ әлини бәрәкәтли елә-
син-5
Аллаһ башындан төксүн-2
Аллаһ аманында-2
Аллаһ јох јердән гапы ач-
сын-2
Ағ күнлү ағ чөрәкли ола-
сан-2
Адына гурбан олум-1
Адын дилләрдә әзбәр ол-
сун-1
Адыјнан јашасын-1
Ајағын јүнкүл олсун-2
Ағзын ширин олсун-2
Атан чәннәтлик олсун 2
Ананын сүдү һалалын ол-
сун-2
Аллаһ көзү долусу версин-5
Аллаһ сәндән разы галсын-2
Аллаһ үрәјинә көрә вер-
син-2
Анам-бачым олсун-2
Аллаһ атана рәһмәт елә-
син-2
Ананын сүдү, атанын чөрәји
сәнә һалал олсун-2

Ајдынлыға чыхасан-2
Ағбәхт оласан-3
Ајағын дүшәрри олсун-2
Ағ күн ичиндә оласан-2
Аллаһ шәфа версин-2

Б

Балаларыјын барыны јејәсән
(көрәсән)-3
Балаларыјын хош күнүнү кө-
рәсән-3
Башын һәмишә уча олсун-3
Башындан бир түк әскик ол-
масын-4
Балаларыјын хејрини көрә-
сән-5
Бағын бәһрәли олсун-2
Башын сағ олсун-2
Балаларындан јарыјасан-3
Бајрағымыз уча олсун-2
Балан көзүнә чыраг олсун-5
Башын уча олсун-5
Бәднәзәрдән узаг оласан-2
Бәхтин гарангуш бәхти кими
олсун-5
Бала, сәни хошхәбәр ола-
сан-5
Бирин мин олсун-5
Бағлы гапылар үзүнә ачыг
олсун-5
Бәнөвшә әтирли оласан-5
Бахтлы-јығваллы оласан-4
Бојун чинар кими уча олсун-4
Балаларынын тојун көрәк-4
Бир әллә газанасан, мин әллә
јејәсән-1
Бир әлин јағда олсун, бир
әлин балда-4
Бәхтин јејин олсун-4
Бәхт улдузун парласын-4
Бәхтәвәр оласыныз-4

Балаларындан көрәсән-4
Бала дәрди чәкмәјәсән-4

В

Валидејнә рәһмәт олсун-1
Вар оласан-1
Вар күнлү оласан-1
Вар-дөвләтин башындан аш-
сын-1

Габағына һалал сүдәммиш
чыхсын-4
Гада-баладан узаг оласан-4
Гоша гарыјасыз-4
Газандығыны һалаллыгла је-
јәсән-5
Гара күн, гара бајрам көр-
мәјәсән-4
Гәбри нурла долсун-4
Гапыныз гонағлы-гаралы ол-
сун-4
Гәм нәди билмәјәсән-4
Гара күн көрмәјәсән-4
Голларына гуат кәлсин-4
Гапыныздан шадлыг әскик
олмасын-3
Гапылар һәмишә үзүнә ачыг
олсун-5
Габағындан ахар су ахсын-4
Голларын күчдән дүшмә-
син-4
Гәшәнк күнүн олсун-4
Гисмәтин сәадәт олсун-4

Гапынызы һәмишә хобәхт-
лик дөјсүн-4
Гәдәмин уғурлу олсун-4
Газанчын артыг олсун-4
Газанчын гаршына кәлсин-4
Гырмызы дувағлы оласан-4

Д

Дүшмән габағында һеч вахт
 әжилмәјесән-2
 Дөвләт саһиби оласан-5
 Дүнја дурдугча дурасан-5
 Дур дедикчә бәрәкәт ба-
 шындан јағсын-5
 Дүнја дурдугча јашајасан-5
 Дүнјамыз һәмишә әмин-
 аманлығда олсун-5
 Дүшмән көзү чыхарданлар-
 дан оласан-2
 Дүнјада аһ чәкиб чәрәк је-
 мәјесән-2
 Дүшмән јанында хар олма-
 јасан-2
 Дәрјачан өмрүн олсун-2
 Дағдан уча, балдан ширин
 оласан-2
 Дағ кими учаласан-4
 Дүшмәнин пуч олсун-4
 Дүнјада нејним демәјесән-4
 Дилин ширин олсун-4

Е

Ел ичиндә башын уча олсун-2
 Евиндән һәмишә шадлығ сә-
 си кәлсин-5
 Евин нурлу, сүфрән чәрәкли
 олсун-5
 Евин абад олсун-1
 Ев-ешик саһиби оласан-1
 Евин гонағлы-ғаралы олсун-1
 Евин рузулу олсун-5
 Ев-ешијин шән олсун-4
 Евинизә шадлыға кәләк-4

Ә

Әлин һәмишә бәрәкәтли ол-
 сун-2

Әлиндә, овчунда ғалсын-2
 Әкдијин, бичдијин бирә мин
 олсун-5

Әлин, голун вар олсун-5
 Әмәјин итмәсин-2
 Әкдијиндән хејир көрәсән-2
 Әлин рузулу олсун-2
 Әзијјәт нә олдуғуну билмәјә-
 сән-3
 Әлин узун олсун-3

Әмдијин сүд һаланын ол-
 сун-3
 Әлләрин күчдән дүшмәсин-4
 Әзрајылын јадындан чыха-
 сан-4

З

Залыма раст олмајасан-1
 Зәһмәтинин барыны көрә-
 сән-1
 Зијана дүшмәјесән-2
 Зүлм көрмәјесән-2

И

Истәдијинә јетәсән (ғисмәт
 оласан)-2
 Имарәтин уча олсун-5
 Ишин аванд олсун-5
 Иман јијәси оласан-5
 Ишығлыға чыхасан-5
 Истәдијинә говушасан-5
 Ишин хејирли-бәрәкәтли ол-
 сун-4
 Имам кәмәрини ғырмасын-4
 Ишини Әли дүзәлтсин-4
 Иманын камил олсун-4
 Исмәтли оласан-2
 Ишиндән јарыјасан

J

Јолун памбыг олсун-5
 Јолун јахын олсун-5
 Једди огулла бир сүфрәјә
 әл узадасан-5
 Јолун су кими ајдын олсун-5
 Јолун һәмишә уғурлу олсун-5
 Јүз достун ичиндә бир дүш-
 мәнин олмасын-5
 Јасдығын јүнкүл олсун-5
 Јусифи гујудан чыхардан да-
 дына јетсин-5
 Јерин беһиштлик олсун-5
 Јары мәнзилдә галмајасан-5
 Јарыјыб ағ дуваг оласан-5
 Јараданын јар олсун-5
 Јолун ишыглы олсун-4
 Јансын чырағын, кәлсин со-
 рағын-4
 Једди мурадынын једдисини
 дә аласан-3
 Јаман күн көрмәјәсэн-3
 Једијин гајмаг олсун, кәзди-
 јин јәјлаг-3
 Јүз јејәнин олсун, бир јаман
 дејәнин олмасын-3

к

Көлкән үстүмүздән әскик
 олмасын-2
 Көлкәнә гурбан-2
 Камаллы оласан-1
 Камын көзүндә галмасын-1
 Кам аласан дојунча-1
 Коман абад олсун-2
 Кал адама раст олмајасан-4
 Көнлү тох оласан-3
 Көнлүн ачылсын-4
 Көнлүн истәјинчә олсун-4
 Көнлүнә һеч вахт зор елә-
 мәјәсэн-2

Көнлүн истәјәнә әлин јет-
син-2

Көрпүн јыхылмасын-2
 Китабын һеч вахт бағланма-
 сын-1

к

Көзләрин ајдын олсун-4
 Кетдијиндән јарыјасан-4
 Көрүм аһ-уф көрмәјәсэн-4
 Күнүн ағ олсун-4
 Көзүн нурлу олсун-4
 Күнүн ағ, күзаранын хош ол-
 сун-1
 Көзү долусу көрәсэн-1
 Көзүн тох, алнын (әлин) ачыг
 олсун-1
 Күл кими ачыласан-1
 Көзүкөлкәли олмајасан-1
 Кетдијин јоллар чилчыраг
 олсун-1
 Көрүм ки, әлин чөрәјә чат-
 сын-2
 Көрүм сәни ағ күнләр көрә-
 сән-2
 Көрүм гышда дағларыныз
 гарлы, әлиниз јарлы олсун-5
 Күн о күн олсун бура шад-
 лыға кәләк-5
 Кедишин уғурлу, кәлишин
 сајалы олсун-4
 Кетдијин јердән јарыјасан-2
 Кетдијин евә хошбәхтлик
 апар-2
 Кетдијин јердән бош гајыт-
 мајасан-2

л

Лампан сөнмәз олсун-1
 Лов көрмәјәсэн-1
 Ловдан узаг оласан-2

М

Мурадына жетесен-2
 Мәрди-намәрдә мөһтач
 көрмәжәсэн-5
 Мурадын көзүндә галма-
 сын-5
 Мин јашајасан-5
 Малың дәвләтин башыңдан
 ашсын-5

Н

Намәрдә раст кәлмәжә-
 сән-1
 Намәрдә мөһтач олмаја-
 сан-1
Нәвә-нәтичә јијәси
 оласан-1
 Нечә белә нүбарлара чыха-
 сан-1
 Нечә белә нәбаһара чата-
 сан-1
 Нечә-нечә бајрамлара чата-
 сан-1
 Нәвәли-нәтичәли
 оласан-2
 Нәвә-нәтичә тојунда гол
 ачыб ојнајасан-2
 Нә нијјәт еләмисән, она
 чатасан-2
 Нијјәтин һасил олсун-2
 Нуш олсун-3

О

Оғул тоју көрәсән, гыз көчү-
 рәсән-4
 Очағын одлу олсун, газаның
 гајнар-2
 Оғул-ушаг саһиби оласан-2
 О бир оғлун мин оба ол-
 сун-2

Очағының башы нурлу ол-
 сун-2
 О күн олсун тојуна кәлим-4
 Обан абад олсун-2
 Очағын одлу олсун-4

Ө

Өмүр боју хошбәхт оласан-1
 Өмрүн узун олсун-1
 Өвлад дағы көрмәжәсэн-2
 Өмрүнә күн доғсун-2
 Өвладларының хөјрини кө-
 рәсән-2
 Өмрүн күл-чичәк ичиндә
 кечсин-2
 Өмрүн тојлу-бајрамлы ол-
 сун-3
 Өмрүм-күнүм сәнин олсун-3
 Өмрүн Гаф дағына дөнсүн-3
 Өмрүн узун, күнүн ағ олсун-3

П

Пајын артыг олсун-4
 Пај-пүрүшлү оласан-4
 Пис күн көрмәжәсэн-4
 Пис күнүн тојда-дүјүндә
 кечсин-4

Р

Рузун бол олсун-1
 Рузун һалал олсун-1
 Раһат күн көрәсән-3
 Растына иман јијәси чыхсың-2
 Рәнкин ачыг, кефин көк
 олсун-4

С

- Сәни көрүм мурадына
жетәсэн-1
Сәни һеч нејним демәјә
сән-1
Сәни тәзә бајрамлыға,
тәзә нубара чыхасан-1
Су кими дуру оласан-3
Сучан өмрүн олсун-3
Сәни көрүм мин будаг
оласан-5
Сәни көрүм мин јашајасан-4
Сәни өмрүндә «уф» демәјә
сән-5
Сәни јарыјаннардан оласан-5
Сәни көрүм мин јашајыб,
мин будаг оласан-5
Сәни көрүм һәмишә булаг
кими тәрәвәтли оласан-5
Сүфрән ачыг олсун,
үрәјин кениш-4
Сүфрәниз бәрәкәтли олсун-4
Сәни көрүм дуз дағына
дөнәсэн-4
Сәадәтин гоша кәлсин-4
Сәни көрүм гәбрин
нурла долсун-4
Сәни көрүм бала дағы
көрмәјәсэн-4
Сәни көрүм јад көздән
узаг оласан-4
Сәни көрүм саггалын ағар
сын-4
Сәни бәхтәвәр оласан-4
Сәни көрүм кәклик кими
севиләсэн кәкоту кими
дәмләнәсэн-1
Сәни көрүм гуш тәк
ганад чаласан-4
Сәнә кәлән ағры-ачы
мәнә кәлсин-2
Сәни көрүм дүнја
дурдугча дурасан-5
Сәни көрүм бир гојуб
мин көтүрәсэн-5
Сәни көрүм әкдијинин
барын јејәсэн-5
Сүдүм һалалын олсун-5
Сағ кедиб, саламат гајыда
сан-5
Сизи гоша гарыјасыныз-5
Саггалын ағарсын-5
Сәни көрүм пир оласан-5
Сәни көрүм Тур дағы кими
дурасан-5
Сәни көрүм хејир-бәрәкәт
тапасан-5
Сәһәрин хејирә ачылсын-5
Сәсинизә сәс гарышсын-5
Саламат гал-5
Сәни хејир хәбәр оласан-5
Сәни көрүм көјдән јағыб,
јердән јығасан-2
Сүфрән шадлыға ачылсын-2
Сујун сәрин, рузун бол
олсун-2
Сәни көрүм мурадына
чатасан-2
Сәни көрүм үзүнә бағлы
гапылар ачылсын-2
Саваб јијәси оласан-2
Т
Торпағыныз бәрәкәтли
олсун-4
Тој пловуну јејим-4
Торпағы саны јашајасан-4

Тој ширнини јејәк-5
Танры сәни шәрдән
сахласын-5

Табағын долу олсун,
сујун сәрин-5
Тојуна кәлим-4

У

Ушагларындан јарыјасан-1
Уғур олсун-2
Уғурун хејирли олсун-2
Улдузунуз барышсын-2
Улдузун һүндүрдә
парласын-4
Уғурлу күнүн олсун-3
Уғурлу илин олсун-3
Уғурун кәлсин-3
Унун бол олсун-4
Устадына рәһмәт-5
Устадына бәрәкалла-4

Ү

Үрәјиндән кечәни
көзүндән
көрәсән-4
Үзүн ағ олсун-4
Үзүнә күн доғсун-4
Үзүнә гапылар ачылсын-4
Үстүнүздән гара јелләр
әсмәсин-2

Үстүнә гызылкүлләр
төкүлсун-2

Үзүн гәм көрмәсин-2
Үлкәрин доғсун-2
Үлкәрин ишығлы олсун-2

Ф

Фатимә көмәјин олсун-1
Фәһмин ити олсун-1

Фәһмин ишығлы олсун-1
Фикирли олмајасан-1
Фикрин ишығлы олсун-1

Х

Халыг көмәјин олсун-1
Хата көрмәјесән-4
Хәта-бәладан узаг оласан-2
Хош сорағын кәлсин-2
Хошкүнлү оласан-4
Хошсәфәрли оласан-4
Хошбәхтлик кәлиб сәни
тапсын-4 _

Хош хәбәрин кәлсин-4
Хош күнүн олсун-3
Хошбәхт оласан-1
Хошбәхт олун, гоша гарыјын,
оғучлу, гызлы олун,

ушагларыныздән јарыјын-1

Хончан кәлсин-3
Хончанын ширнисини јејим-4
Хејир апарасан-4
Хејир хәбәрин кәлсин-4
Хејир апарасан-4
Хејир хәбәр оласан-10
Худа дадына чатсын-4
Худавәнди аләм көмәјин олсун-2

Һаггы наһагга вермәјесән-11
Һаггы наһагга мөһтач еләмә-11
Һамы бахсын бојуна,
елләр кәлсин тојуна-17
Һәр ачылан сәһәр сәнә
хошбәхтлик кәтирсин-1
Һеч вахт көмәксиз
галмајасан-2
Һалал җошун олсун-3

Һәҗатда һәмишә хош күн
кәрәсэн-3
һуриләр, пәриләр
јолдашын олсун-5
Һәмишә тој-бајрам
ичиндә оласан-6
Һәмишә шадлыг ичиндә оласан-8
Һәмишә сән кәләсэн-16
Һәмишә үмид јери оласан-16
Һәмишә тәмизликдә-16
Һәмишә башын уча,
дилин узун олсун-16
Һәмишә башын уча,
үзүн ағ олсун-16
Һөрмәтин артыг олсун-8
Һәмишә әзиз оласан-10
Һеч вахт чырағын сәнмәсин-3
Һәмишә гапыныза шадлыға кәләк-15
Һәмишә күләрүз оласан-15
Һәмишә тојда-бајрамда оласан-15

Ч

Черәјин бишмиш, сујун
кәлмиш олсун-5
Черәјин бол олсун-5
Черәјин исти олсун,
сујун сәрин-5
Чырағын кур јансын-5

Ҷ

Ҷанын сағ олсун-2
Ҷанын дәрәд кәрмәсин-2
Ҷанына сағлыг-2
Ҷомәрдә раст кәләсэн-2
Ҷәфа кәрмәјәсәк-3

Ш

Шад оласан-1

Шабашына келәк-3

Шад хәбәр оласан-4

Шадлығыныза келәк-5

Шадлыгла галын-4

Шадлыгда көрүшәк-4

ГАРҒЫШЛАР

А

- Ал кәрдәнин гана бојансын-1
 Аллаһ баландан чәкдирсин-1
 Аллаһ башын олан јердә,
     ајағына даш салмасын-1
 Аллаһ синәнә дағ чәксин-1
 Аллаһ үрәјини үзсүн-1
 Аллаһ вуруб сәни-1
 Аллаһ белиндән вурсун-1
 Аллаһ сәнә гәним олсун-1
 Аллаһ сәнин евинә
     бәла кәтирсин-2
 Аллаһ-таала баисин
     евини јыхсын-1
 Аллаһ сәни ортадан
     көтүрсүн-2
 Адыны адлара гојум-2
 Адын гара дашлара
     јазылсын-1
 Адын адларын ичиндә
     батсын-2
 Аллаһ өмрүнү кәссин-3
 Аллаһ сәни дилбилмәзә
     раст еләсин-1
 Аллаһ сәни сәндән
     әскикләрә күлдүрсүн-1
 Аллаһ сәни корда да
     раһат гојмасын-1
 Аллаһдан истәмишәм сағ көзүн
 төкүлсүн, сол көзүјүн
     үмидинә галасан-2
 Аллаһ сәнә зүлм еләсин-2
 Аллаһ өмрүнү кәссин-2
 Аллаһ сәнә готур версин,
     дырнаг вермәсин-2
 Аллаһ кәндирини кәссин-2
 Аллаһ сәни пешман еләсин-3
 Аллаһ тәпәнә даш төксүн-1
 Аллаһын бәласына кәләсән-1
 Аллаһа аллаһ демәрәм
 сәни көрк еләмәсә-1
 Арзун көзүндә галсын-1
 Арзун үрәјиндә,
     мәтләбин дөшүндә галсын-2
 Ај үзүнү мүрдәшир јусун-3
 Ајыбыны гара торпаг өртсүн-3
 Ајагларын гырылсын-1
 Анан-бачын мәләр галсын-2
 Анан јасына отурсун-3
 Анадан әмдијин сүд
     бурнундан кәлсин-2
 Аһым сәни тутсун-2
 Атынын далынча гулун,
     өз далынча оғлун
     јүјүрмәсин-2
 Азар дәјсин сәнә-2
 Ананын сүдү бурнундан
     ирин-ган олуб
     төкүлсүн-2
 Ахшама галмајасан-1
 Ахыр күнүн суја дөнсүн-1
 Ахыр јемәјин олсун-1
 Архан јердә галсын-1
 Адын гара дашлара
     јазылсын-1
 Ағ күнүн гара даш кими
     олсун-1
 Ағ хончан гара бојансын-3
 Ағ күн көрмәјәсән-2
 Ағ күнүн, ағ јайлығын
     олмасын-2
 Ағзын зәһәр дадсын-2

Ағрым үрәжинә-2
 Аллах јаланчынын евини
                                 јыхсын-2
 Азара дүшәсэн-3
 Алышыб јанасан-2
 Аллах сәни әлимдән алсын-2
 Аллах әһдини кәссин-2
 Ај үзү гара-2
 Ај еви јыхылмыш-2
 Ај гарачуха Мәммәдһәсэн-2
 Анасы ағлар галсын-2
 Ал ганын хырман олсун-2
 Атын күждән дүшсүн-1
 Ај башына илдырым
                                 чахсын-1
 Аллах өлдүрсүн сәни-1
 Аллах габағына чыхарсын-1
 Аллах ишығыны сөндүрсүн-1
 Аллах сәни оғулдан
                                 јандырсын-1
 Аллах өмрүндән кәссин-2
 Аллахдан истәмишәм
 јорған-дөшәкләрә
                                 дүшәсэн-2
 Аллах сәни чөрәјә
                                 дустаг еләсин-2
 Аллах көзүнүн нуруну
                                 алсын-2
 Аллаһын бәласына кәләсэн-2

Б
 Балаларын јетим галсын-3
 Бала дејәндә бурнунун
                                 учу көјнәсин-1
 Башына од әләнсин-1
 Башын долашыг сачлы,
                                 көзүн думурчуг
                                 јашлы галсын-5
 Башына күл әләнсин-1
 Башына гара ләчәк
                                 бағлансын-1
 Башына даш дүшсүн-8

Баласы дидәржин дүшсүн
                                 онун-4
 Бачандан түстү чыхмасын-5

 Бешатылана туш кәләсэн-5
 Белинин иплији гырылсын-4
 Бәбәјин өвчуна төкүлсүн-2
 Бәхтин сәнә јар олмасын-4
 Бәхтин гара кәлсин-1
 Бәхтәвәри мәндә көр,
                                 аһ-вајы чанында-1
 Бәзәкли ев көрмәјәсэн-3
 Бәбәкләрин охлансын-2
 Бизә кәлән јердә
                                 ајағын сынсын-3
 Балаларын мәләр галсын-4
 Бојнун сынсын-1
 Бөјүјүб ана олмајасан-1
 Бојуну јерә сохум-3
 Бојнун алтында галсын-5
 Бала үзүнә һәсрәт галасан-1
 Билдијин дәрдә дүшәсэн-1
 Бабалым бојнуна-4
 Боғазына боғма чыхсын-1
 Боја-баша чатмајасан-2
 Бојнун буруг галсын-1
 Бојун јерә кирсин-3
 Бојуна боз ип өлчүм-3
 Бојуна гамыш өлчүм-3
 Башын батсын-2
 Башына илдырым дүшсүн-2
 Базарын бағлансын-2
 Бајрамын гара кәлсин-2
 Бармағларына јејилмә
                                 дарансын-2

В
 Вәтән үзүнә һәсрәт галасан-1
 Вурғун вурсун сәни-8
 Вурғунун күчлү кәлсин-8

Г

Габағын гылынч, далын
     гаја олсун-3
 Ганлы көјнәјин үстүмә
     кәлсин-3
 Ганын дашлара дағылсын-3
 Ганын готура мөлһәм
     олсун-4
 Ганына гәлтан оласан-1
 Ганына бәләнәсэн-2
 Ганына гаратикан басылсын-2
 Гапын бағлы галсын-3
 Гапылар ачмајасан-2
 Гајнанандан чәкәсэн-1
 Газанчыны итләр јесин,
     јаханы битләр-3
 Гара гыздырма тутсун сәни-4
 Гарға-гузғунлара јем
     оласан-2

 Гара азар тутсун сәни-2
 Гара јерә кирәсэн-2
 Гара јол кедәсэн-5
 Гочан галсын, чаванын
     өлсүн-3
 Гара јер чәксин сәни-5
 Гәфил күлләјә кәләсэн-3
 Гәләмин әлиндән дүшсүн-3
 Гәмин дағдан ағыр олсун-5
 Гашгабағын һеч
     ачылмасын-5

 Гәрәнфиләм әбир ичиндә
 Өлүрәм сәбр ичиндә
 Мәнә едән зүлүмү
 Чәкәсэн гәбр ичиндә-3

 Гызыл ијнәнин сапы,
 Көрүнүр сизин гапы.
 Көрүм сәни, ај намәрд,
 Диләнәсэн гапы-гапы-3

Гыр газанына дүшәсэн-3
 Гулағын Гур'ан сәси
     ешитмәсин-4
 Ган гусасан-4
 Гара хәбәрин кәлсин-4
 Гарадуваг оласан-4
 Гарабәхт оласан-4
 Гарнына гара јаталаг
     дүшсүн-4
 Гарнына кирки кирсин-5
 Гара кејин, гара өрт-2
 Гаражүн оласан-4
 Гара дашлар алтында
     өләсэн-2
 Гапы үстүндә кедәсэн-4
 Гырмызы күлләјә раст
     кәләсэн-4
 Гәбирдә дә јерин дар
     олсун-4
 Гапы ачыб кирмәјәсэн-4
 Гарыјыб ун чувалына
     тај оласан-4
 Голун гурусун-2
 Газанчын гар кими әријиб
     јох олсун-3
 Газандығыны ағыз ачылығы
     илә јејәсэн-3
 Гарнына шиш кирсин-3

Д
 Далынчан бир гара даш-1
 Дилин сөз тутмасын-2
 Дилини әгрәб чалсын-2
 Дилинә ниччә чыхсын-1
 Диләдијин дилиндә галсын-1
 Дири көзлү өлү чәмдәјинә
     тамашачы оласан-1
 Дилин гурусун, дилин мүч
     олсун-4
 Дилин тутулсун-1
 Дилинә јаман јарасы
     чыхсын-4
 Дилин лаилләллаһа
     кәлмәсин-5

Дилин довға газанында
бишсин-1
Дилин лал олсун, гулағын
кар-3
Дилин ағзында гурусун-4
Доғдуғун гыз, кејдијин
без олсун-5
Дәрдинә дәрман
тапылмасын-1
Дәјмишин галсын
калын төкүлсүн-1
Дәли олуб чөлләрә дүшә-
сән-5
Дәрдли үрәјимдән су ичә-
сән-1
Дәрдинә дәрман
тапылмасын-1
Дөрд дивар арасында
улаја-улаја галасан-5
Дүнја үзүндә һеч күн
көрмәјәсән-3
Дүнән өләјдин, бу күн
үч күнүн олајды-4
Дуз кими әријәсән-2
Дуз чувалына тәј оласан-3
Дул галасан-3
Дустаг олуб күнчләрдә
галасан-3

Е

Елә дәрдә дүшәсән ки,
дәрдинә дәрман
тапылмасын-2
Евин јыхылсын, тирин сынсын
комән гаралсын-1
Евиндә бајгуш уласын-3
Евин хараба галсын,
јурдунда бајгуш
уласын-4
Ејбини торпаг өртсүн-3
Еһсаныны гурд бассын-1

Ә

Әмәл биләни билдији гәдәр
чәксин-2
Әмәјими итирән дизин-
дизин сүрүнсүн-1
Әмәјим бурнундан кәлсин-1
Әлләрин гојнунда галсын-2
Әлин аллаһда галсын-1
Әлин гурујуб јанына
дүшсүн-1
Әлин хәмирли олсун,
гарнын ач-1
Әлини долуја атасан,
бош кәлсин-1

Әлиннән јемәјәсән,
көзүннән көрмәјәсән-1
Әмәл билән әмәлә дүшсүн-1
Әлләриндәки тој хынасыны
көзләринин јашы јујуб
апарсын-2
Әлим аллаһдадыр-1
Әзабын артыг олсун-4
Әзрајыл гапындан әсик
олмасын-1
Әкдијин ағачдан бәһәр
јемәјәсән-1
Әлин хына көрмәсин-2
Әтин төкүлсүн-2
Әлин гурда-гуша јем олсун-2
Әндамын јансын-1

З

Зәлил оласан-3
Зәһмәтим ган олуб,
бурнундан кәлсин-3

И

Ики көздән, ики диздән
оласан-1
Инчәлиб ипә, саралыб сапа
дөнәсән-2

Илләр хәстәси олуб дил
    зарынчы оласан-2
Ишыг үзүнә һәсрәт галасан-2
Ишыглы дүнјаја кор көзнән
    бахасан-1
Иманына тула бағлајым-3
Иманын атды олсун, сән
    пијада-3
Истәдијин үрәјиндә галсын-5
Имансыз кора кедәсән-1

Ј

Јаман дәрдә, јаман бәлаја
    дүшәсән-1
Јарымајасан сәни-2
Јарсыз галасан сәни-2
Јахшылығым көзүндән
    кәлсин-1
Јахшымы гојуб писимә
данышанын еви ағлар
    галсын-1
Јәһәрин ганла долсун-1
Једијин гарныны, кејдијин
    әјнини јандырсын-4
Јетим галасан-3
Јерлә јексан оласан-4
Јерә кирәсән-4
Јығдығына јијә дурмајасан-4
Јығдығын јасында
    ишләнсин-4
Јүз ијирми дөрд мин
пејғәмбәр сәнә гәним
    олсун-5
Јарымчыг јолда галасан-2
Јоллар јорғуну оласан-2
Јолуна гара илан чыхсын-4
Јурдсуз-јувасыз галасан-4
Јурдун бош галсын-4
Јујучуја верим палтарыны-4
Јөнүн ојана, үзүн бәри-4
Јери-јери мән дә сәни
    гарғарам-4

Јериниздә турп әкилсин-5
Једикләрин ган олуб
бурнундан төкүлсүн-4
Јүкүн дағдан ағыр олсун-5
Јүкүн дуз јүкү олсун-5

К

Кабаби-бүрјан оласан-4
Ким-кимин әмәјини итирсә,
    көзүндән кәлсин-2
Көчүн итсин-2
Кәфәнин јарымчыг галсын-2
Кәрәм кими јанасан-3
Көкүн үстә очаг галансын-4
Көкүнүзә котан дүшсүн-5
Көкүнүз чыхсын јер
    үзүндән-5
Кәндириң көјдә гырылсын-2
Күлү гојум башына-4
Күлүн көјә сөврүлсүн-5
Күрәјинә гара јара
    чыхарасан-4

К

Кәлин мөһтачы оласан-5
Кәлин өләсән-1
Кәлинлик кәрдәјинә
    кирмәјәсән-1
Кедәсән һеч кәлмәјәсән-3
Көјдән башына даш јағсын-1
Көрүм сәнин күлүн, көмүрүн
    чыхсын-1
Кедәр-кәлмәз јола
    кедәсән-1
Кет, далынча да бир
    гара даш-1
Кетдијин јоллар
    бағлы олсун-1
Кетдијин јердән
    јарымајасан-4

Кедишин олсун,
кәлишин олмасын-1
Көзүн ојуғуна дүшсүн-1
Көзүнә ат јағы дамсын-3
Көзүнә тикан батсын-5
Көзүн јерә төкүлсүн-3
Көзүнүн јашы јаванлығын
олсун-2
Көзүнә итдирсәји чыхсын-3
Жорбакор оласан-3
Күллә көзүнә дәјсин-3
Күнүн гара олсун-2
Көрүм сәни ган гусасан-2
Көрүм сәнин дәрдинә
дәрман тапылмасын-7
Күвәндијин јердән сынасан-2
Күнүн гара кәлсин-2
Күнүн көј әскијә дөнсүн-2
Күн көрмәјәсэн-3
Көзүн тутулсун-4
Көзүн кор, дилин
лал олсун-4
Көј түрбә сәнә гәним олсун-2
Көрүм елин итләр
ағзында кәтсин-2
Көрүм сәнин дилин
ағзында кәлмүрә
дөнсүн-2
Көрүм сәнин дилин кәтмеји-
шәһадәтә кәл әсин-2
Көрүм онун баласы ағлар
галсын-2
Көрүм башына мән
ағырлығда даш
дүшсүн һеч
алтындан чыха билмәјәсэн-3
Көрүм сәни исти очаг үзүнә
һәсрәт галасан-2
Көрдүјүн күн елә
мәннән олсун-3
Көрүм ки, ики көзүн
бир дешикдән
чыхсын-3

Көрүм сәни черәк үзүнә
һәсрәт галасан-2
Көрүм једијин-ичдијин
зәһримара
дөнсүн-2
Көзүн тутулсун, әлимнән
көздирим сәни-2
Көзүнә күллә дәјсин-3
Көзүн чијидә дөнсүн-3
Көзүндән кәлсин әмәјим
килдир-килдир-2
Көзүнә ағ кәлсин-2
Көрүм сәни сабаһа
чыхмајасан-3
Күн ишығына һәсрәт галасан,
биләсэн гарынды
нечә олур-1.
Күнүн гара олсун,
черәјин пағ ғ-2
Көзүнүн ишығындан
оласан-2
Көзләринә бычаг батсын 2
Көзүнә гара су кәлсин-2
Көрүм сәни гапылар ачыб
ичәри кирмәјәсэн-2
Көзүн чыхсын дүшсүн
ајағынын алтына-2
Көзүнә ох батсын-2
Жорун дағылсын-3
Жордән-кора дашынасан-2
Кен дүнјада јә син
дағ олсун-2
Күнүн аһ-вајла кечсин-2
Көрүм сәни көрән
көзүндән с пасан-3
Көрүм сәнин дилин
ағзында шишсин-3
Көрүм гара јара чыхарасан-3
Көрүм сәни гара јастыгдан
баш галдырмајасан-2
Көрүм үстүнә од әләнсин-2
Көрүм јығдығын өзүнә
гисмәт олмасын-2

л

Лахта-лахта ган гусасан-4
 Ләкә дәјсин сәнә-2
 Лә'нәтә кәләсэн-2
 Лачын јуван дағылс-1-2

м

Мурадын көзүндә галсын-1
 Мин бир бәләја кәләсэн-2
 Мејидин әлләрдә галсын-2
 Мејидин үстүндә су
     тапылмасын-2
 Мејидинә ағлајым сәнин-2
 Мејидини јерә салыб үстүндә
     вахсеј кедим-2
 Мәнә нә арзулајырсанса, өз
     башына кәлсин-3
 Мәрдимазарын башынын
     үстүндән әксик
     олмасын-4

Мүстәр оласан-2
 Мүрдәшир үзүнү јусун-2
 Мүбарәк олмајан үзләр
 көрүб, мүлајим олмајан
     сөзләр ешидәсэн-2

н

Набәләд өләсэн-4
 Наләнә ел јығылсын-5
 Налән әршә чыхсын-3
 Наләнә јетишән олмасын-3
 Нә өләсэн, нә итәсэн, ики
     көзүндән кор оласан-3
 Намуссуз өләсэн-4
 Нијјәтин гара кәлсин-4
 Надүрүстә раст кәләсэн-3
 Надүрүст чәрәји јејәсэн-3
 Намәрдә мөһтач оласан-4
 Намәрд әлиндә өләсэн-5

о

О дүнјаны бу дүнјада
     чәкәсэн-1
 Оғул-ушагдан јарымајасан-2
 Оғул-ушаг үзүнә һәсрәт
     галасан-2
 Оғул олуб оғланлара
     гошулмајан-2
 Оғул өләсэн-2
 Ону көрүм күнү аһ-вәјла
     кечсин-2
 Ону көрүм әзизи гань а
     булашсын-1
 Оғул тојуна һәсрәт галәсэн-1
 Она-буна јојунчу оласан-1
 Оғулсуз гәбрә кедәсэн-1
 Од-алова дүшәсэн-2

ө

Өвлад дејәндә додағын
     једди јериндән
     парчалансын-2
 Өвладларын дүздә галсын-2
 Өләсэн вајына отурум-4
 Өлмүјәсэн, зарынч оласан-1
 Өмүр боју чәрәк
     тапмајасан-1
 Өмүр боју хошбәхт
     олмајасан-1
 Өмрүн узун, күнүн гара
     олсун-1
 Өмрүн боју оғул пајы
     көрмәјәсэн-3
 Өмрүн көдәк олсун-4
 Өмрүн боју гарғыш јијәси
     оласан-4
 Өлмүјәсэн, итмәјәсэн, гурда,
     гуша гисмәт оласан-2
 Өләндә торпаг сәнә ағыз
     вермәсин-3

п

Партдамаја дүшәсэн-2
 Пајын палчыға дәнсүн-2
 Палтарын тәзә галсын-1
 Пис күндән көзүн
     ачылмасын-2
 Пис дәррдән өләсэн-2
 Папағын бош галсын-2

р

Раһат јерин гәбир еви
     олсун-2
 Раһат евинә од дүшсүн-2
 Раһат күн көрмәјәсэн-4
 Раһат күнүн, раһат јерин
     олмасын-4
 Растына хәјир чыхмасын-5
 Разы кедәсэн, наразы
     гајыдасан-3

с

Сәни дизин-дизин сүрүнәсэн
     ган гусасан-4
 Сәни көрүм бачандан түстү
     чыхмасын-4
 Сәни көрүм бүрјан оласан-2
 Сәни көрүм чаван өләсэн-2
 Сәни көрүм үрәјинин
     башындан охланасан-4
 Сабаһа сағ чыхмајасан-1
 Сағ кедиб саламат
     гајыт мајасан-1
 Сән кәлән күнә гара даш
     дүшәјди-1
 Суларда гәрг оласан-2
 Сәни өз завалына кәләсэн-5
 Сәни парча-парча оласан-3
 Сәни вәтән үзүнә һәсрәт
     галасан-3

Сәни көрүм «оххај»
     демәјәсэн-1
 Сәни көрүм даш оласан-
 Сәни көрүм сабаһа сағ
     чыхмајасан-1
 Сәни көрүм илан чалсын-1
 Сәни көрүм ган гусасан-1
 Сәни көрүм билдијин гәдәр
     чәкәсэн-1
 Сәнә өл демирәм, амма
 једди ил дилин тутулсун-3
 Сәни көрүм вурғун вурсун-3
 Сәни көрүм мән ичдијим
     судан ичәсэн-4
 Синән намәрд күлләсинә
     туш олсун-3
 Сәни көрүм ло хәбәрин
     кәлсин-4
 Сәни көрүм јаман бәлаја
     дүшәсэн-4
 Сәни көрүм ганлы көјнәјин
     кәлсин-4
 Сәни көрүм Мәккәји-
 Мәдинә јаман дәрде
     салсын-2
 Сәни көрүм әлин гурусун-1
 Сәни көрүм ахыр јемәјин
     олсун-1
 Сәни көрүм чаван өләсэн-1
 Сәни һәмишә көзүјашлы
     оласан-1
 Сәни көрүм зәлил оласан-1
 Сәни көрүм ағлар галасан-1
 Сәни көрүм булуд кими
     доласан-1
 Сәни од апарасан-1
 Сәни јарымајасан-1
 Сәни көрүм мән дәрде
     дүшәсэн-1
 Сәни көрүм һеч вәтәндә
     өлмәјәсэн-1
 Сәни көрүм күн
     көрмәјәсэн-1

- Сәни көрүм гәбрин үстә
от көјәрсин-1
- Сәни көрүм иман
тапмајасан-1
- Сәни көрүм өләндә үстүндә
молла тапылмасын-1
- Сәни көрүм илан кими
чөлләрдә мәләр
галасан-2
- Сонсуз галасан-2
- Саламат јемәјәсэн-3
- Саман кими саралыб
ијнәләрә сапланасан-3
- Синәнә дағ чәкилсин-2
- Сел апарсын сәни-2
- Сабаһын гара кәлсин-3
- Сәни көрүм күн ишығына
һәсрәт галасан-4
- Сәни көрүм үрәјин парча-
парча олуб, ағзына кәлсин-4
- Сәни көрүм арзун көзүндә
галсын, дүнјадан
накам кедәсэн-2
- Сәни көрүм оғул дағы
көрәсэн-2
- Сәни көрүм гыз гарыјасан-2
- Сәни көрүм илан дилиндән
чалсын-2
- Сәни көрүм тикә-тикә оласан
чәсәдин әлә кәлмәсин-2
- Сәни көрүм һеч боја-баша
чатмајасан-2
- Сәни гара вурғун вурсун-1
- Сәни су ашағы итирим, су
јухары ахтарым-2
- Сәннән әзрајыл бачарсын-1
- Сәни көрүм пилтим-пилтим
оласан-1
- Сәни гара дуваг оласан-1
- Сәнә еләдијим јахшылыглар
бурнунун ики дешијиндән
кәлсин-1
- Сүјсүјүн үзүлсүн, шах
дамарын гырылсын-2
- Сујун булашыг кәлсин-2
- Сәни көрүм једди ил бир
үзүнүн үстүндә јатасан, једди
ил дә о бири үзүн үстә-2
- Сәни көрүм шан-шан
оласан-1
- Сәни көрүм елә јердә
өләсэн ки, әлин бир јана
чатмасын-1
- Сәни көрүм једди
мурадындан биринә
чатмајасан-1
- Сәни көрүм күнүн гара
олсун, чөрәјин
пара-3
- Сәни көрүм дәрдинә дәрман
тапылмасын-3
- Сәни бедава дәрдә
дүшәсэн-3
- Су истәјәсэн, верәнин
олмасын-5
- Сүдүм дустағы оласан-1
- Сәни јаталаг тутсун-5
- Сәни көрүм икид өлүб, ган
әндәрәсэн-5
- Сәни көрүм ики көзүндән
оласан-5
- Сәни көрүм башына гаја
бојда даш дүшсүн-5
- Сәни көрүм һеч өвлад тоју
көрмәјәсэн-5
- Сәни көрүм одда јаныб күл
оласан-4
- Сәни көрүм алдығын шејдән
һеч хејир көрмәјәсэн-4
- Сәни көрүм дилин ағзында
гурусун-4
- Сәни көрүм ики әлдән, ики
көздән оласан-4
- Сәни көрүм гијмә-гијмә
оласан-4

Сәни көрүм дамында бајгуш
уласын-4
Сәни көрүм од апарсын-4
Сәни көрүм икид өлөсөн-4
Сәни көрүм јох оласан-4
Сәни бир јердә отуруб, мин
јердә иј саласан-4
Сәни көрүм боја-баша
чыхмајасан-4
Сәни көрүм көјдән башына
даш јағсын-2
Сәни көрүм һеч уғруна хејир
кәлмәсин-3
Сәни көрүм халча арасында
кәләсән-3
Сәни көрүм күлләјә туш
оласан-3
Сәни көрүм гапылар ачыб
кирмәјәсән, гарабахт, гара-
тахт оласан-3
Сәни көрүм иман-иман
дејәсән-3
Сәни көрүм језнә үмидинә
галасан-5
Сәни көрүм күн көрәсән,
ишыг көрмәјәсән-5
Сәни көрүм ода дүшәсән-5
Сән олан күнә даш
дүшәјди-5
Сәсин кил ағачынын¹
дибиндән кәлсин-5
Сәни көрүм евиндән
дидәркин дүшәсән-5
Сәни көрүм үнүн көјә
галхсын-5
Сәни көрүм һеч элин чөрәјә
чатмасын-5
Сәни көрүм ики көзүндән
оласан-5
Сәни түнбәтүн оласан-5

Сәни көрүм һеч
јарымајасан-5
Сәни ағ күн көрмәјәсән-5
Синән дағлы галсын-5

т

Табутунун алтына кирән
олмасын-5
Танры белини гырсын-5
Тикән дырнагларында
галсын-1
Тикә-тикә доғранасан-1
Тикән боғазында галсын-5
Тикән әлә кәлмәсин-2
Тикә-тикә оласан-3
Тојун јаса дөнсүн-4
Тој палтарын кәфәнинә
чеврилсин-2
Тојун гара кәлсин-1
Тој хөрәјин хејрата
пајлансын-1
Тәпәндән вурулсан-1
Тар саванд ојнајасан-5
Тифағын дағылсын-2

у

Умудун кәсилсин-3
Улаја-улаја галасан-3
Улуғун дағылсын-3
Улусундан дидәркин
дүшәсән-4

ү

Үрәјин партласын, үрәјими
партладан јердә-1
Үрәјинин башы јансын-1
Үрәјинә ох батсын-1
Үрәјин парчалансын,
бәдәнин габар атсын-1

¹ Баш дашы.

Үрәжинә бычаг батсын-1
Үзүн гара олсун-1
Үзүн газан гарасындан
гара олсун-1
Үзүн күлмәсин-2
Үзүнә күн доғмын-2
Үзүнү жор көрсүн-1
Үзүнү мүрдәшир јусун-3
Үрәжинә гызыл күлләләр
јамансын-1
Үмидин гатма сапына
дөнсүн-1
Үзүн тахта үстә галсын-1
Үстүндә ағлајанын
олмасын-2
Үстүнә ган чиләнсин-2
Үрәжинә ох батсын-2

Ф

Фәләкдән ағ күн истәјәсэн,
гара күнләр жөндәрә-2
Фәләк белини гырсын-3
Фәрасәтини аллаһ алсын-1
Фәләк тәпәнә дөјсүн-1
Фәһмини итирәсэн-1
Фе'лә дүшәсэн-4
Фе'лдән гуртармајасан-4
Фәрасәтсиз өвлада мөһташ
оласан-1
Фәрсиз өләсэн-4

Х

Хар оласан-2
Хејрини башгасы көрсүн-2
Хејрини көрмәјәсэн-3
Хәчил оласан-2
Хынчым-хынчым оласан-4

Һ

Һал апарсын сәни-3
Һарамын олсун-3
Һалал чәрәк көрмәјәсэн-4
Һалаллыг көрмәјәсэн-4
Һарамыја јем оласан-4
Һасарын сөкүк олсун-3
Һара кетсән бош гајыдасан-3
Һамынын јанында үзүгара
оласан-4
Һамыја борчлу галасан-3
Һеч үзүнә гапы ачылмасын-1
Һеч аллаһ сәни
көјөртмәсин-3
Һеч гапы ачмајасан-2
Һеч әр үзү көрмәјәсэн-2
Һеч бәјлик тахтына
чыхмајасан-2
Һеч хош күн көрмәјәсэн-2
Һәвәсин үрәјиндә галсын-2
Һәзрәт Аббаса тапшырырам
сәни-4
Һазырын олсун, нәзирин
олмасын-4

Ч

Чыхсын ағзындан, кирсин
синәнә-1
Чырағын сөнсүн-2
Чолаг оласан-3
Чох ишләјәсэн, аз јејәсэн-3
Чөрәјин сојуг олсун, сујун
исти-3
Чөрәјин дизинин үстүндә
олсун-1
Чөрәк атлы олсун, сән пијада
һа кедәсэн она чатмајасан-3
Чөрәјин пара олсун, күнүн
гара-4

Ч

- Чан верэсэн-4
Чаван аилэндэн хејир
                    көрмөјасэн-3
Чанын јансын-1
Чаван өлэсэн-4
Чаванларын чәркәсинә
                    гошулмајасан-2
Чәһәннәм дә сәнә ағыз
                    вермәсин-5
Чәһәннәм одуна јанасан-1
Чан верәндә су верәнин
                    олмаһсын-4

- Чанына од дүшсүн-3
Чанына гурд дарашсын-3
Чијәрин парчалансын-4
Чијәринә од дүшсүн-4
Чијәрин јансын-1
Чуванәзән өлэсэн-3

Ш

- Шил-күт ол сәни-2
Ширин чанындан чәкәсэн-3
Шахсејинә кәләк-3
Шахсејини көрәк-3
Шикәст оласан-3

ИНАНЧЛАР

А

- Анасы, гызы вә өзү дул олан гадынын машасыны вә очаг да-
ны суја салсан јағыш јағар-1
Атасына охшајан гыз хошбәхт олар-2
Адамын боғазы көјнәјәндә пәј јејәр-2
Ај үчкүнлүк оlanda будаг буданмаз, ағач кәсилмәз, тохум
сәпилмәз-2
Ајага сүпүркә дәјәндә евә дава дүшәр-1
Ај тутуlanda түфәнк атарлар-2
Ај чыханда ону көрәнин иши уғурлу олар-1
Ај гаршы көрнәшән сағлам олмаз-1
Ајы бармагла кәстәрмәзләр-1
Ај ишығы дүшән гапынын үстүнә чиркли су атан адамын
ахыры: јахшы олмаз-1
Ајағынын алты гашынанда сәфәрә чыхмалы оларсан-1
Ајаггабыларын үзбәүз дајаныбса, демәли сөзүнү данышыр-
лар-1
Ајаггабыларын гапыда бир-бириндән аралы дајаныбса, де-
мәк әзиз адамларындан ајры дүшәчәксән-2
Ат тәнкијиб јол кетмирсә, демәли саһибини гәза көзләјир-1
Аты сатанда јүјән вә нохтасыны вермәзләр-1
Ахшам ев сүпүрмәзләр ки, евин рузуси кедәр-1
Ахшам евдән пул вермәзләр, евин рузуси дағылар-1
Ахшам күзкүјә бахмазлар-2

Б

- Балтаны ағзы јухары гојсан јағыш јағар-1
Бајгуш һәјәтдә ағача гонанда ев саһиби пис хәбәр ешидәр-1
Бәј тојунда ојнаса учузлуг олар-1
Бир иш далынча кетмәк истәјәндә габағына бош габла чых-
салар кетдијин јердән әлибош гајыдарсан-2
Биринин башына чындыр палаз атыб, үстүнә су төксән, јағыш
јағар-1

Биринчи кечә гонаг олдугун евдә јатыб јухуда кими көрсән,
гисмәтин одур-2

Бири дикәринин ајағыны тапдалајанда ајағы тапдаланан да
тапдалајанын ајағыны тапдаламалыдыр, јохса әзизи өләр-1

Бир гызы өзүнә бағламаг истәсән палтарындан чырыб бир
парчасыны голтуғуна гој-1

Бычаг јерә дүшәндә киши гонағы көләр-1

Башлар тоггушанда јерә түпүрүб дејәрләр: «Башыма кечәл
дүшмәсин»-2

Башмағы вә ајаггабыны үст-үстә гојсан, ја ағзы ашағы чеви-
риб јатсан зәрәр чәкәрсән-2

Бајрам күнү чал-ојна ки, өмрүн шадлыгла кечсин-2

Бәһәр үстә ағачы кәсмәзләр, ағач јијәсинә зијан дәјәр-2

Бәрк күләк әсәндә әләк вә хәлбирин үстүнү басдырарлар-2

Бәтниндә ушаг тәрпәнәндә Аја вә күзкүјә бахсан ушаг көјчәк
олар-2

Боғанаг оlanda гызлар дејәр ки, «боғанаг, тозанағыны узаг
елә сәнә әрә кедәчәјәм»-2

Бошгабы булашыг гојсан шәрә дүшәрсән-2

Башмағы гајыртдырмаға чүт верәрләр, тәк версән әрин (ар-
вадын) өләр-1

В

Вәләсдән бешик дүзәлтмәзләр-2

Вәләсдән гәбир тахтасы гојмазлар-2

Г

Габаг дишләри ири олан адам хошбәхт олар-2

Габында хәрәк сахлајанын нишанлысы чиркин олар-1

Габағындан гара пишик кечсә кетдијин ишдән бош гајыдар-
сан-1

Гапыны дарагламазлар, бәдбәхтлик олар-2

Гапыда ајаггабылары сајсан аиләдә өлү дүшәр-1

Гарангуш јувасыны дағытмазлар-1

Гарангуш ашағыдан учанда јағыш јағар-1

Гарангуш јува гуран һәјәтдә һәмишә шадлыг олар-1

Гарға чох оlanda гыш сәрт кечәр-1

Гарға гарылдајанда бәд хәбәр ешидәрсән-1

Гајчынын ағзыны ачыг гојмазлар, јохса дүшмәнләринин ағ-
зыны ачмыш оларсан-2

Гатыг вә чәрәк дејәр: «Мәни исти-исти кәсмә»-2

Гашлары битишик оланлар гоһумла евләнәр-2

Газан диби гашыянын тојунда гар јағар-2
Гоз ағачынын алтында јатмазлар-1
Гоншуда дырнаг кәсмәзләр-2
Гыз сачыны һәрәркән сачынын кичик бир һиссәси һөрүкдән
кәнарда галарса, демәли, евә гонаг жәләчәк, гыза елчилик елә-
жәчәкләр-1
Гызы архадан јанына вурсан, палтарыны үч дәфә ашағы
дарт, јохса әри ону истәмәз-2
Гәбристанлығы әл илә кәстәрмәзләр-1
Гәбри әл илә кәстәрәндә шәһадәт бармағыны дишләјәр-
ләр-1
Гурбан кәсилән күн евдә иш көрмәзләр-2
Гулағын чинкилдәјирсә, сөзүнү данышырлар-1
Гурбағаны өлдүрүб архасы үстә чевирсән, лејсан јағыш
јағар-1

Д

Дағдаған ағачыны кәсмәк хејир вермәз-1
Дағдаған одуну јандыран хәстәләнәр-2
Дад едәнин һајына јетмәсән күнаһа батарсан-2
Дејирләр пис јухуну суја данышарлар-2
Дејирләр Новруз ахшамы аиләнин бир үзвү евдә олмаса о
једди ил бајрамы аиләсиндән узагда кечирәр-1
Дејирләр тәзә кәлинин ајағынын дүшәр-дүшмәзи олар-1
Демәк истәдијин сөзү сәндән габаг дејән чох јашар-2
Дүјүнү ајаг алтына төкмәк күнаһдыр-2

Е

Евә јараса кирәндә ону өлдүрәрләр-2
Еви бири сүпүрәндә јарымчыг галарса башгасы сүпүрмәз,
јохса биринчи сүпүрмәјә башлајанын өмрү јарымчыг галар-2
Еви сүпүрәндә ајағына сүпүркә дәјсә сөзүн өтмәз-1
Евдә сыныг габ сахламазлар-1
Ејни вахтда бир дәсмалын учларына әлини силәнләр чох
кечмәз ки, далашарлар-2
Еһсан һејванынын кәллә-пачасындан өлү саһиби јемәз-2

Ә

Әри чох истәјән арвадын палтары тикилән заман сап тез-тез
гырылар-1
Әлдә гајчы ојнаданда дава дүшәр-2
Әли кағызла силмәзләр-1
Әлиндән чөрәк дүшәндә севинәрсән-1
Әнчир ағачы алтында јатмазлар-1

Әнчири будамазлар-2

Әнчир ағачыны кәсмәзләр-1

Әнчир ағачынын одунуну јандыран хејир апармаз-2

Әјиндә палтар тикмәзләр — шәрә дүшәрсән-1

Әјиндә палтар тикәндә ағзына бир ип кәтүр ки, шәрә дүшмәјәсән-1

Әкәр гызын ајағынын баш бармағы о бири бармағларындан бөјүк олса демәли әрә кедәндән сонра әринин һәр бир сөзүнә итаәт едәчәкдир. Икинчи бармағы бөјүк олса гыз әринин үстүндә һөкмран олачаг-2

З

Заһы арвадын үстүнә ијнә-санчаг санчарлар ки, бәд руһлар она хәтәр јетирмәсин-1

Зијан чәкән гурбан дејәр-1

Зијана дүшән евдән сәдәгә чыхарарлар-1

Зоғал ағачынын алтында јатмазлар-1

Зоғал ағачыны кәсмәзләр-2

Зоғал ағачыны јандырмазлар-2

Зифаф кечәси гапылары бағләмазлар-2

Зифаф кечәси бәј үстүнә һәмзәтли адам гојмазлар-2

Зүлфү һәрәрләр-2

Зүлфү үзә төкүб кәсмәзләр-2

И

Ити нохтасыјнан вермәзләр-1

Ит улајанда она чарыг атарлар-2

Ит јајлагда ләһләјәндә долу дүшәр-1

Ит кәлләси асылмыш һәјәт бәднәзәрдән горунар-1

Итин уламағы хејир кәтирмәз-1

Ики гыз дајаныбса онларын арасындан кечмә, шәрә дүшәрсән-1

Истиот дағыланда дава дүшәр-2

Иландан данышыланда үрәјиндә нә арзу тутсан она говушарсан-1

Илғын ағачы әкән сонсуз олар-1

Илғын ағачы илә кими вурсан хәстәләнәр-2

Ј

Јахын адамдан бал аланда әвәзиндә бир шеј верәрләр-2

Јатагда јуху данышмазлар, дүшәр-дүшмәзи олар-2

Јарлыз олан һәјәтдә илан олмаз-2

Јени доғмуш Аја бахан адам о дәгигә бир бәзәк шејинә бахса иши уғурлу олар-1

Јерә гашыг дүшәндә, арвад гонағы кәләр-1

Жолдан гајытмазлар-1
Жолдан гајыданда, гајытдығын јердә дајан вә үч дәфә һәмин
јерә түпүр-1
Јухуда тој көрсән, јас олар-1
Јухуда ајаггабы көрәндә дарлыға дүшәрсән-2
Јухуда балыг көрәндә әлә пул кәләр-1
Јухуда илан көрмәк јолдур-1
Јухуда ган көрәндә ган гоһумларындан гонаг кәләр-1
Јухуда гызыл көрмәк сәсдир-2
Јухуда ит достдур-1
Јухуда әт көрәндә әзизләриндән бәд хәбәр ешидәрсән-1
Јухуда сүфрә бәрәкәтдир-2
Јухуда диш чәкдирмәк зәрәр кәтирәр-1
Јухуда дәниз, су көрмәк ајдынлыгдыр-1
Јухуда пул көрмәк сәсдир-1
Јухуда учанда, ата минәндә дејирләр, мурада јетәрсән, јүк-
сәләрсән-1
Јухуда үзүм көрмәк көз јашы демәкдир-1
Јухуда күлмәк ағламаг, ағламаг исә күлмәкдир-1
Јухуда көрдүјүн адамын сәни јухуда көрмәјини истәјирсәнсә
балышыны чевир-1

К

Кишинин ајаггабысы гапыда јан үстә дајананда евә гонаг
кәләр-1
Китабы ачыг гојуб јатмазлар — јаддашсыз оларсан-1
Көрпә горхмасын дејә башынын алтына бычаг гојурлар-1
Көрпә ушағын әлинин үстүндән өпмәзләр, дајысы касыб
олар-2
Көчән кәлинин далынча даш атарлар ки, јери мөһкәм ол-
сун-2
Күрәкләринин арасы гызышарса һардаса әзиз адамын дара
дүшүб, сәнин көмәјинә еһтијачы вар-2
Күрән адамла јолдашлыг еләмә-2

К

Кәлин һамилә вахты довшан әти јесә ушағын ағзы мырыг
олар-2
Кечә дырнаг тутан, өмрүндән кәсир-1
Кечә вахты ев сүпүрмәк һәмин евә касыблыг, кәдәр вә ма-
тәм кәтирәр-2
Кәлин көчмүш гызы көрмәјә кедәндә адәтән ата евиндә гы-
за мәхсус нә варса һамысыны апарарлар. Анчаг ајаггабыларын-
дан башга. Әкәр апарсалар кәлинин әр евиндә јери дар олар,
кенишлик тапмаз-2

Кәлинин ајағы алтында габ сындыранда ајағы дүшөркәли олар-2

Кәлин кедән гыз әлинә дүжү алыб рәфигәләринин адыны чәксә онларын да бахты ачылар-2

Көз сәјријәрсә әзиз адамын сәни арзулајыр-2

Көзүн јол чәкирсә, узагдан јахын адамын кәләчәк-1

Күн тутуланда мис габлары дөјәчләјәрләр-1

Кәлини гапыда әјләшдириб гучағына оғлан ушағы верир-ләр ки, илки оғлан олсун-2

Күнбатан вахт ев сүпүрмәзләр-1

Күзкүнүн сынмасы нә исә бир бәдбәхтлик олачағыны кәс-тәрир-1

Күчлү јағыш јағанда мешәдә чаггал уласа демәк сәһәр күн чыхачаг-2

Күнәш тутуланда түфәнк атарлар-1

Күндүз күчлү истидә тојуглар бир јерә топлашарса, де-мәк јағыш јағачаг-1

Күллә илә өлмүш адамын гәбриндән даш, торпаг көтүрүб суја салсан јағыш јағар-1

Л

Лал ахан судан кечмәзләр-2

Лала күлмәзләр-1

М

Малы дөјмәзләр, аиләјә хәта кәләр-1

Машаны ојнатмазлар, ачлыг олар-2

Мајаны алан адам өзү кери гајтармалыдыр, гајтармаса де-јирләр һәмин адамын рузуси кәсиләр-1

Мешәјә тәк кетмәзләр-1

Мешәдән чинар кәтирмәзләр-1

Мәсчидә ајаггабы илә кирмәзләр-2

Мүркүләјәни сәсләмәзләр-2

Мүштүјү пешкәш етмәзләр-2

Мүштәријә јалан демәзләр, гытлыг олар-2

Н

Набәләд јолла кетмәзләр-1

Нанә әкмәјин дүшәр-дүшмәзи олар-1

Нахырчыја папаг вермәзләр, бәдбәхтлик олар-2

Нал кәсәндә сәјмазлар, бәдбәхтлик олар-1

Намаз үстүндән дурмазлар-1

Нашы адамла сәфәрә чыхмазлар-2
Наһар үстә данышмазлар-1
Нишан үзүҗүнү өзкәҗә вермәзләр-1
Нишан үзүҗүнү киров гојмазлар-1
Нишан кәлән күн палтар јумазлар-2
Нишан кәтирәндә оғлан еви хончалардан биринә гајчы го-
јар ки, оғланын агзы кәсәрли олсун-2
Нәннини бош тәрпәтсән ушаг өләр-2
Нишана дуз апармазлар-1
Нишанда дава салсан хејир олмаз-1
Нишан тахыланда гызын сачына гајынана сығал чәксә, меһ-
рибанчылыг олар-2

О

Ов әтиндән гырхлы арвада вермәзләр-1
Овчунун ичи гашынанда пул кәләр-1
Овун башыны кәсмәсән дә әти һалал олар-2
Оғурлуг тохум бар вермәз-2
Оғурлуг пулу кәбинли арвада версән, арвад кәбиндән дү-
шәр-1
Оғурлуг пулу һамилә гадына версән, доғулан ушаг вәләдүз-
на олар-2
Очаг јананда сәсләнирсә, демәк кимсә сөзүнү данышыр-2
Одуну бинада сахламаг хејир кәтирмәз-1

Ө

Өзкә евинин гајчысыјнан дырнаг тутма, кәзләмәдијин пис
һадисә олар-2
Өлү галдырылан јери тез сүпүрәрләр ки, тәзәдән пис һадисә
олмасын-2
Өлән адам кеч чан верәндә өлине торпаг вә ја даш гојар-
лар-1
Өлән адам ағыр чан верәндә синәсинә күзкү гојарлар-2
Өлүдән данышыланда асгыран адамын күрәјинә әл вурар-
лар-1
Өлүсү дүшән једди күн сачыны гырхдырмаз-2
Өлүсү дүшән једди күн башыны јумаз-2

П

Пајыз вә јаз јағышы бәрәкәт кәтирәр-2
Палтары сојунуб тәрс гојанда адамын иши дүз кәтирәр-1
Палтары: тәрс кејәнин иши дүз кәтирәр-2

Палтары әјиндән чыхарандан сонра дүјмәләмәзләр-2
Папаглары бир јердә, үст-үстдә ассан чох евләнәрсән-2
Пис јуху көрәндә пәнчәрәнин гырағына пул гојарлар-2
Пулу гапы ағзында вермәзләр-2
Пишији өлдүрән хејир апармаз-2

Р

Раст кәлдијин адамын јанындан саламсыз кечмәзләр-2

С

Сајыглајан адамы ојатмазлар-1
Сағ әл гашынанда пул кәләр-1
Сағ јанағын вә сағ гулағын гызарыбса демәк хејринә даны-
шырлар, сол јанағын вә сол гулағын гызарыбса демәк гејбәтини
едирләр-1
Сачы күрәјә атмазлар, бәхтин бағланар-1
Сачынын түкү јумшаг олан адамын хасијјәти дә јумшаг
олар
Сачындан тел ајрылыб үзүнә дүшсә гонағын кәләр-1
Сағ көзүн сәјријәндә хејир хәбәр, сол көзүн сәјријәндә
исә бәд хәбәр ешидәрсән-1
Сол әл гашынанда евдән пул кедәр-1
Сыныг габда хәрәк јејән шәрә дүшәр-1
Столун үстүнү силдијин силки јерә дүшәрсә, гонағын кә-
ләр-1
Столун күнчүндә отуран једди ил субај галар-1
Столун үстүндә бош нимчә, стәкан гојмаг јахшы дејил-1
Столун үстүнү кағызла силсән касыблыг олар-1
Столун үстүнү әл илә тәмизләјәнин гајынанасы дејинкән
олар-1
Сәһәр дуранда бош габа бахмаг уғур кәтирмәз-1
Сәһәр-сәһәр јуху данышмазлар, дүшәр-дүшмәзи олар-1
Сәһәр сол ајаг үстә дуранда ишин уғур кәтирмәз-1
Сынан габа һејфсиләнмәзләр, икисини дә сындырарлар ки,
үч олсун-2
Су дағылмасы ајдынлыгдыр-1
Су ичән адамы гәфил вурмазлар-2
Сүфрә үстә кәләни гајнанасы чох истәр-2
Сүфрәдә габлар сыра илә дүзүләндә гонаг кәләр-1
Сүфрәдә черәк овулса гонаг кәләр-1
Сүфрәјә дуз дағыланда евә дава дүшәр-2
Сүпүркә јандыранда јағыш јағар-2

Стәкандә чај дәнәси дик дајананда гонаг кәләр-1
Сәпинә башлајанда буғда говурмазлар, гытлыг олар-1
Сәпинә башлајанда јарма биширәрләр-2
Сәһәр-сәһәр чәрәк јемәздән әввәл чәрәк борч вермәзләр,
евдә гытлыг олар-2
Сәфәрә кедәркән гаршына көјкөз, сары, боју балача адам
чыхарса кери гајыт-1

Т

Тахыл чувалынын үстүндә отурмазлар, бәрәкәтсиз олар-1
Тәзә доған гадына үч күн гујмаг верәрләр, ону тәк бурах-
мазлар-2
Тәзә палтарын илкини өзкөјә вермәзләр-2
Тәзә бағ салынанда гајғанаг биширәрләр-2
Тәзә чыхан Ајы көрән пул кисәсини тәрпәдәр ки, бәрәкәтли
олсун-2
Тәзә доғулан ушағы Аја көстәрмәзләр, ушағын ағзы селик-
ли олар-1
Тәрәзинин үстүндән кечмәзләр-2
Тәзә көчән евә илк әввәл соған атарлар-2
Тәзә тикилән евин бинасына пул атарлар ки, бина бәрәкәтли
олсун-1
Тәзә анадан олан ушағын үстүнә мунчуг апармазлар, ушаг ја
өләр, ја да сарылыға тутулар-2
Тәк сәбир кәтирәндә кәрәк кетдијин јолдан бир аз ајаг сах-
лајасан, дүшәр-дүшмәзи олар-1
Тәндирдән чыхан илк чәрәји кәсәнин әри вә ја арвады өләр
дејәрләр-2
Тикә сахлајанын гајынанасы дејинкән олар-2
Тикәни сахламазлар — тикә гарғыјар адамы-2
Тикә әлдән дүшәндә севинәрсән-2
Тојуг банлајанда хејир олмаз-2
Тој күнү бәхт күзкүсү сынанын бәхти јахшы олмаз-2
Тысбағаны ајағындан ассан, јағыш јағар-2

У

Улғун ағачы илә вурулан адам шәрә дүшәр-2
Узанан јердә чәрәк јемәзләр-2
Узанмыш вә ја јатмыш адамын үстүндән кечмәзләр, кечән
адам өз гада-бәласыны јухуда олан адамын үстүнә төкәр дејиб-
ләр-2

Узунгулаг ангыранда сачы узанмајан гыз ушағынын сачын-
дан тутуб дејирләр: «Ат гујруғу, өт гујруғу, узанмасан ит гуј-
руғу»-2

Ушағы көбәји кәсиләндән сонра чимиздирәрләр-2

Ушағын диши чыханда һәдик биширәрләр-2

Ушаг оlanda муштулуг версән, уғур олар-2

Ушаға јахын адамлар ад гојарлар-2

Ушаг имәкләјәндә гонаг кәләр-1

Ушаг оlanda үч соғаны кабаб чәкиб бошгаба гојарлар-2

Ушаг кеч дил ачанда она көјәрчин јумуртасы верәрләр-1

Ушағын бојнунун ардындан өпмәзләр, о, дағал олар-1

Ушағын јашы тамам олана гәдәр башыны гырхмазлар-2

Ү

Үстүндән һөрүмчәк саллананда шад хәбәр ешидәрсән-1

Үстүндә дөвә јуну кәздирәнә, дөвә јунундан палтар кејәнә
пис нәзәр тохунмаз-1

Үстүндә үзәррик кәздирәнә көз дәјмәз-2

Үзәррик түстүсү горхуну кечирәр-2

Үзәринә дуз төкүлмүш бычағы гапынын ағзына атсан көзлә-
дијин адам тез кәләр-1

Үзүн алланыбса сөзүнү данышырлар-1

Үзү дүшмәјән биткини әкмәзләр (хаш-хаш вә с.)-2

Үч күнлүк Ајы оғлан ушағы көрәрсә, евдә бәрәкәт, гыз уша-
ғы көрәрсә зәрәр олар-1

Ф

Фал үстә данышмазлар-1

Фәгирә күлмәзләр-1

Фәгирин пајын кәсмәзләр-1

Фәгирин пулун јемәзләр-1

Х

Халлы гыз хошбәхт олар-2

Халы чәнәсиндә олан гыз бир дәфә әрә кедәр-2

Халы чох оланын дүшмәни чох олар-2

Херәјә чох дуз төкәнә дејирләр әрин чох истәјир-2

Херәјини тәмиз јејәнин нишанлысы көјчәк олар-1

Һалдан данышанда «халасына лә'нәт» дејәрләр-1
 һамилә гадын јухусунда Ајы көрсә, көзәл бир гызы олар-1
 һамилә гадын бөјүрткән вә кичиткан јејәндә ушаг надинч
 олар-2

Һамилә гадын алты ај ејбәчәр һејванлара бахмаз-2
 һамилә гадын гарғыш етмәз-1
 һамилә гадын сөјүш сөјмәз-1
 һамилә гадын гәбирстанлыға кетмәз-2
 һејван өләндә алт чәнәси бош оларса, демәк ардынча јенә
 һејван өләчәк-1

Һөрүмчәк дамдан саллананда гонаг кәләр-1
 һәјәтдә һејван сахла ки, гада-бәла кәләндә евдәкиләрә јох,
 һејванлара дәјсин-2

Һәјәтдә сағсаған сәсләнәндә әзиз адамын кәләр-1
 һәмишәчаван олан һәјәт хараба галар. Ону көрән кими ағач-
 дан гырыб атарлар-2

Һәјәтдә бајгуш улајанда хәрәјин үстүнә дуз төкүб һәјәтә
 гојарлар-2

Һәр һансы јерә кедән адамын далынча бәднијјәтлә очагдан
 бир көсөв атарлар-2

Һансы кәнддә чаггал уласа, орадан өлү чыхар дејибләр-1

ч

Чатмагаш гыз јахын әйләјә, гашлары бир-бириндән узаг олай
 гызлар узаг әйләјә дүшәрләр-1

Чај сүзәндә стәканлар јан-јана дүзүлсә гонаг кәләр-1

Чох истәдијин адама јәјлыг вермә, верәндә дә гара пул ал,
 «сатдым» де. Јәјлыг әјрылыгдыр-2

Чәрәји ејни вахта ики адам кәсмәз, јохса һәммин адамлар
 арасында ган дүшәр-2

Чәрәјин дөрд тәрәфин кәсмәзләр — душтаг оларсан-1

Чинар јарпағыны ашағыдан төкәндә гыш сәрт кечәр-2

Чинардан бешик дүзәлтмәзләр-2

Чаван адам гара тут (хар) әкмәз, дүнјадан чаван кедәр-2

Чивә илә ојнамазлар-1

Чинләрдән горунмаг үчүн кечәләр атын белинә гыр сүр-
 тәрләр-1

Чинләр, аллар јахын дүшмәсин дејә, атын гујруғуна санчаг
 вурарлар-2

Чүт сәбир уғур рәмзидир-1
Чүмә күнү мешәјә кетмәзләр-2
Чүмә күнү сәфәрә чыхмазлар-1

Ш

Шабалыд ағачыны кәсмәзләр-1
Шамы үфүрүб сөндүрмәзләр-1
Шадлыг үчүн тәк сајда күл аларлар-1
Шәр гарышан вахт јатмазлар-1
Шәр вахты гејбәт етмәзләр-1
Шәр гарышанда ев сүпүрмәзләр-1
Шәр вахты ағламазлар-2
Шәр гарышанда гарғыш етмәзләр-1
Шәр вахты евдән од вермәзләр-1
Шәр гарышанда ишығы сөндүрмәзләр-1
Шәр вахты евдән чөрәк вәрмәзләр-2
Шәр вахты гапыны өртмәзләр, дејирләр бу рузи пәјланаң
вахтдыр-2
Шәр вахты евдән әләк вермәзләр-1
Шәр вахты кандарда отурмазлар-2
Шүшә сынанда хејир олар, јерә үч дәфә дүшүб сынмајан
шүшәни сындырырлар-2

АНДЛАР

Әмимин өлмүшүнә анд олсун.
Әмимин қору һаггы.
Чаван өлән әмимин
қору һаггы.
Өрәби гиблә һаггы.
Өтаға чәдди.
Өтаға гәбри.
Өһд-пеймана анд олсун.

З

Зижарәт һаггы.
Зөһрәјә анд олсун.

И

Икимизин чанына анд олсун.
Илгар һаггы.
Имам һаггы.
Имамзадә һаггы.
Имамын мүсибәтинә анд олсун.
Имам һәсәнә анд олсун.
Имам һүсејнә анд олсун.
Имам һүсејн һаггы.
Инандығымыз һаггы.
Исмајыл гурбаны һаггы.
Исмајыл гурбанына
анд олсун.
Истәдијинин чанына
анд верирәм.
Исмәтим һаггы.
Ит кими кәбәрим.
Ишыға кор бахым.
Ишыға һәсрәт галым.

Ј

Ја аллаһ.
Јаған нур һаггы.
Јағышы јағдырана анд
олсун.

Јаланса, балам өлсун.
Јаланса, гәнд кими көзүм
ағарсын.

Јаланса, дилим гурусун.
Јаланса, кор олум.
Јаланса, ишыға кор бахым.
Јаланса, чәһәннәмә кедим.
Јарадана анд олсун.
Јалан дејирәмсә, әлим гурусун.
Јалан дејирәмсә, сабаһа
сағ чыхмајым.

Јарадан һаггы.

Јер һаггы.

Јери-көјү јарадана анд олсун
Јери-јурду билинмәјән гарда
шымын чанына анд олсун
Једијим чәрәк мәнә һарам
олсун.

Јол һаггы.

Јүз ијирми дөрд мин пейғәм
бәр һаггы.

К

Камым үрәјимдә галсын.
Камыма чатмајым.
Кәрбәлә һаггы.
Кәрбәлә мүсибәтинә
анд олсун.
Кәсдијимиз дуз-чәрәјә
анд олсун.
Кәсдијимиз чәрәк һаггы.
Күл төкүлсүн башыма.
Күл олсун башыма.
Күләјә верилим.
Күләјим кәсилсин.

К

Кечәни салыб, күндүзү
кәтирән аллаһа анд олсун.

Кор һаггы.
Кезәкөрүнмезе анд олсун.
Кезләринә гурбан олум.
Кезләрим чыхсын.
Көјдәки аллаһа анд олсун.
Күн һаггы.
Күнә кор бахым.
Күн көзүмү төксүн.
Күндөған һаггы.
Күнәш һаггы.

л

Ла илаһә, илләллаһ.
Ләләмин чаны үчүн.
Ләләмин гәбри үчүн.

м

Мадарымын чаны үчүн
Матәм һаггы.
Мәдинә һаггы.
Мәккә һаггы.
Мәләкләрин чаны үчүн.
Мән өлүм.
Мәним чаным үчүн.
Мәнсәб һаггы
Мәсләк һаггы.
Мәсләкимә анд олсун.
Мәһәммәдин шәриәтинә
анд олсун.
Мәһәммәд Пејғәмбәрә
анд олсун.
Мејидими көрәсән.
Милләтимә анд олсун.
Мүгәддәсләрә анд олсун.

н

Накам баламын гәбринә
анд олсун.

Намусума анд олсун.
Намусума анд ичирәм.
Намусум һаггы.
Не мәт һаггы.
Нәвәмин чаны үчүн.
Нәвәмин чаны һаггы.
Нәвәмин гәбри үчүн.
Нәвәм чаны.
Нәсил-нәчабәтимә анд олсун.

о

О бир аллаһа анд олсун.
О ишыг һаггы.
О күнә гурбан олум.
О кезәкөрүнмәз аллаһа
анд олсун.
Оғлумун әзиз чанына анд олсун.
Оғлумун өлүмүнә.
Оғлумун өлмүшүнә анд
олсун.
Оғлум чаны.
Оғлумун чаны үчүн.
Оғлумун чаны һаггы.
Оғлумун төк чаны үчүн.
Од һаггы
Очаг һаггы
Охудуғум Гур'ана анд
олсун.

ө

Өвладымын чаны үчүн.
Өзүм өлүм.
Өз чаным үчүн.
Өмәр пејғәмбәр һаггы.
Өләнләримин кору һаггы.
Өләнләримин руһуна анд
олсун.

п

Пејғәмбәр нәслијәм, ја
 онун чәдди.
 Пејғәмбәрә анд олсун.
 Пәрвәрдиқара анд олсун.
 Пир һаггы.

р

Руһуна анд олсун.

с

Сабаһа сағ чыхмајым.
 Сағлығыны көрүм.
 Севкимә анд олсун.
 Сејид чәдди.
 Сән өл.
 Сәнин башын үчүн.
 Сәнин башын һаггы.
 Сәнин чанын үчүн.
 Сәни-мәни јарадана
 анд олсун.
 Сән аллаһ.
 Сән өләсән.
 Су һаггы.
 Сүд һаггы.
 Сүфрәдә јејилән чөрәк һаггы.
 Сүфрә һаггы.

т

Танры һаггы.
 Танрыја анд олсун.
 Төвбә.
 Төвбә мәнә гәним олсун.
 Тәк баламын чаны үчүн.
 Торпаг һаггы.
 Торпаға үз гојум,
 јалан дејирамсә.
 Тутдуғум оруч һаггы.
 Тутдуғум оруч мәнә
 гәним олсун.
 Түрбә һаггы.

у

Улдуз һаггы.
 Улу бабамын қору һаггы.
 Улуларыма анд олсун.
 Ушағымын чаны үчүн.

х

Халам чаны.
 Халамын чаны һаггы.
 Халамын қору һаггы.
 Хејир көрмүјүм.
 Хыдыр Илјас һаггы.
 Хызыра анд олсун.
 Хорасан һаггы.
 Худаја анд олсун.
 Худавәнди-аләм һаггы.

о

һагг-саламымыз һаггы.
 һалал чөрәјим һаггы.
 һалал тикәјә анд олсун.
 һарамым олсун, јалан чыхса.
 һәзрәт Аббас һаггы.

ч

Чәқдијим зәһмәтә анд олсун.
 Чөрәк һаггы.
 Чөрәк көзүмү тутсун.
 Чөрәјин мәнә һарам олсун.
 Чөрәјә һәспрәт галым.
 Чөрәк мәнә гәним олсун.

Ч

Чаван чаныма анд олсун.
Чаным үчүн.
Чаным өлсүн.
Чөддим һаггы.
Чијәрпарамын чаны үчүн.

Ш

Шам һаггы.
Шил олум.
Шүкүр аллаһа.

ФАЛЛАР

1. Илин-ајын ахырында (Новруз бајрамындан ики күн эввөл) булагдан, јахуд чајдан — ахар судан «лал су» кәтирилир. Су кәтирмәјә кедән габы әлине кәтүрәндән та сују кәтириб евдә, ијнә салыначаг габа төкәнәчән динмәмәлидир. (Һәммин су шәр гарышандан сонра кәтирилир вә бу сују кәтирән шәхс бир нечә нәфәр тәрәфиндән мүшајиәт олуна биләр). Сују габа төкәндән сонра ики ијнәнин улдузлу тәрәфинә памбыг долајыр вә һәрәсини бир тәрәфдән суја салырлар. Сонра ијнәләрин һәрәкәти илә мүәјјән мүлаһизәләр сөјләјирләр. Уғурлу һалда ијнәләр мүхтәлиф сәмтләрә һәрәкәт етсәләр дә, ахырда бир-биринә јахынлашыб битиширләр. Әксинә оlanda исә ијнәләр о тәрәф-бу тәрәфә һәрәкәт едир вә бир-биринә говушмурлар. Ијнә су-јун дибинә чөкәрсә — демәли, су «лал су» дејил.

2. Ахыр чәршәнбә күнү төвләнин пәнчәрәсинин ағзына (габағына) бир јумурта, ики карандаш — гара вә гырмызы карандашлар гојурлар. Сәһәр һәммин јумуртанын үстүндә (үзәриндә хәтт олур, куја Хыдыр Нәби хәтт чәкир. Әкәр гырмызы карандашла хәтт чәкибсә, јумурта кимин бәхтинә гојулубса, о хошбәхт олачаг. Гара карандашла хәтт чәкилибсә әксинә олачагдыр.

3. Ахыр чәршәнбә күнү, јахуд һәфтәнин уғур (чүт) күнләри ахшамчағы гоншуларын гапысыны пусурлар. Гапыја јахынлашаркән ешидилән илк сөзү вә ја бир нечә сөзү јозуб, бәхт һаггында мүәјјән мүлаһизәләр сөјләјирләр. Мәсәлән, илк ешидилән сөзләр «ишығы јандыр», «јахшы олачаг» вә с. оларса, һәр шејин јахшы олачағы күман едилир. Әксинә, «сөндү», «виран галсын» вә б. кими сөзләр ешидәндә пис тәрәфә јозулур.

Сөзә гүввәт: Арвадхас јјәт бир киши гулаға дурмагла гоншусуну боғаза јығыбмыш. Бир күн («Фал ачылан» күн) гоншу көрүр ки, һәммин киши сакитчә пәнчәрәнин габағындан кечди. Гоншу һисс едир ки, о јенә гулаға дајаначаг. (Гапы пусманы адәтән гадынлар ичра едәрләр). Онун бу хасијјәтиндән тәнкә кәлмиш гоншу, адәти позуб дејир:

— Әши, бу соба зәһримара галмыш сөнүб, елә сөнүлү дә галачаг.

Бир ан кечмир ки, һәммин киши пәнчәрәнин габағындан чох ганыгара кечир...

4. Ахыр чәршәнбә ахшамы кеч јатырлар. Јатанда исә әввәлчәдән һазырланмыш дузлу көкә јејир, су ичмирләр. Көкә јејәнә кечә јухуда ичмәјә су верирләр. Куја һәмнин су верән адам јуху көрәнин гисмәтидир.

Сөзә гүввәт: Бир гызы ики оғлан севирмиш. Бу фалы јохламаг үчүн һәмнин гыз һәмнин бајрамда дузлу көкә бишириб јејир. Кечә јухуда оғланлардан бири она су верир. Гыз ичир. Лакин сусузлуғу кечмир. Јенә «су», «су» дејир. Бу вахт о бири оғлан су верир... Белә чыхыр ки, гыз онларын икисинә дә әрә жетмәлидир.

Дејиләнә көрә һәмнин гыз она биринчи олараг су верәнә әрә кедир. Лакин һансыса гәзадан һәмнин кәнч һәлак олур. О бири оғлан дул галмыш гыз илә евләнир.

5. Бу фалы истәнилән вахт ичра етмәк олар. Јатмаға кедән дә једди улдуз сајырлар. Улдузлары сајандан сонра бир кәлмә дә олса, данышсан өз гисмәтини јухуда көрәрсән.

6. Әввәлләр кәлин үчүн шах бәзәнәрди. Бу, тахтадан, даһа доғрусу, одундан дүзәлдилмиш вә бүтүн чыхынтыларына мых чалынмыш конусвари, тәхминән 1-1,5 метр һүндүрлүјүндә фигур иди ки, буну да мүхтәлиф ширнијјатла, гоз-бадамла, мејвә илә бәзәјәрдиләр. һәмнин шахдан гопарылмыш конфети ахшам јејиб, јатанда, куја адам јухуда өз гисмәтини көрүр.

7. Чәршәнбә ахшамы отузлуг лампанын алтына гыфылы бағлајыб гојурлар. Нијјәт едиб көзләјирләр. Ким гапыны ачыб биринчи евә кирсә, онун биринчи сөзүнү нијјәтләринә көрә јозурлар.

8. Балығын чанаг сүмүјүнү өвлад көзләјән кәлинин оғлу вә ја гызы олачағыны билмәк үчүн ики бармағын ортасындан атырлар. Архасы үстә дүшәрсә гыз, архасы ашағы дүшәрсә оғлан олачағы көзләнилир.

9. Итмиш бир шеји тапмаг үчүн әләји гајчынын ики учуна санчыб фырладырлар. Оғруну тапмаг үчүн шүбһәләндијин адамын адыны чәкирсән. Әкәр әләк фырланарса, оғру дүз тапылыб, фырланмазса, демәк о күнаһкар дејил.

10. Горхан адамын башынын үстүндә әримиш гурғушуну онун гаршысындакы габын ичиндәки суја төкүрләр. Адам нәдән горхубса онун шәкли сујун ичиндә формалашыр.

11. Лал суја дүјмә атылыр. Бир нәфәр бајаты дејә-дејә әлини салыб дүјмәләрдән бирини чыхарыр вә чағрылмыш бајатыны дүјмә јијәси үчүн јозурлар.

12. Ахыр чәршәнбә кечәси үрәјиндә нијјәт тутуб јат. Кечә јарысы јухудан дуруб шам јандыр. Шамы көтүрүб күзкүјә јахынлаш. Күзкүдә кәләчәк нишанлыны көрәчәксән. Күзкүјә јахынлашанда горхсан нијјәтин баш тутмаз.

13. Илин ахыр чәршәнбә кечәси чаван гызлар бир габа су төкүрләр. Үзүкләри чыхарыб сачларына сүртүрләр. Нијјәт тутуб үзүҗу суҗун үстүндән кечирирләр. Үзүк фырланмаға башлаҗыр вә габын диварларына дәҗир. Үзүк нечә дәфә дәҗирсә, саҗырсан. Демәк о јашда да кәлин көчәкәксән.

14. Илин ахыр чәршәнбә күнү нијјәт тутуб баға кетмәк лазымдыр. Бағдан бир чәнкә от гырырсан. Нијјәтин дүздүрсә, сәһәриси кәлиб көрүрсән ки, гырдығын отлар узаныб әввәлки кими олуб.

15. Илин ахыр чәршәнбә кечәси үрәјиндә нијјәт тутурсан. Бағда бир дашы галдырыб алтыны тәмизләҗирсән. Нијјәтин һасилә чатандан сонра кәлиб дашын алтына бахырсан. Көрүрсән ки, дашын алтында от битиб.

16. Палтара сап илишәндә ону көтүрүб шәһадәт бармағына долаја-долаја әлифба сырасы илә һәрфләри садалаҗырлар. һансы һәрфи дејәндә сап доланыб гуртарырса, севкилинин ады о һәрфлә башлаҗачаг.

17. Ахыр чәршәнбә кечәси һамы јатандан сонра гаранлыг евдә, габада бөҗүк кағыз јандырыб евин күнчүнә тутурсан. Бу заман диварда севдијин адамын һансы сәнәтдә ишләдијини көрәрсән.

18. Ахыр чәршәнбә күнү һәрәнин адына бир шам јандырырлар. Кимин шамы тез јаныб гуртарса, онун өмрү көдәк олур.

19. Бајрам күнү үрәјиндә бир арзу тутуб, бүтүн кечәни јатмырсан. Бир илдән сонра һәммин кечә тутдуғун арзуја чатырсан.

20. Ај үч күнлүк оlanda үрәјиндә бир арзу тут вә һамы јатандан сонра ејвана чыхыб Аја бах. Сонра узаныб јат. Ики күн тәк-рар елә. Үчүнчү күн јухуда әрә кедәчәјин оғланы көрәчәксән.

21. Ики гыз үчганадлы јарпаг көтүрүр. Бири јарпағы әлиндә сахлаҗыр вә һәр јарпаға онларын таныдығы оғлан ады верирләр. Бири јарпағы чәкир. Үч дәфә буну тәк-рар еләҗирләр. Әкәр һәр үчүндә ејни оғлан ады олан јарпаг чәкилсә, демәли, гыз һәммин оғлана гисмәт олачаг.

22. Сачын үзәринә һәрә өз адына бир буғда атыр вә һәрә үрәјиндә бир арзу тутур. Кимин буғдасы тез чытдаса, онун арзуу баш тутачаг.

23. Нишан үзүҗүндән сап кечириб баш бармаг илә шәһадәт бармағы арасындан нечә јашын варса, о гәдәр ендириб галдырырсан, сонра сапы әлинин ичиндә дүз тутурсан. Әкәр јанлара кедиб кәлирсә, саҗырсан, о гәдәр оғлун, әкәр фырланырса о гәдәр гызын олур. Әкәр тәрпәнмирсә ушағын олмур.

24. Кибрит гутусунун ичинә тәк вә ја чүт сајда кибрит чөпү гојурсан. Истәдијин оғландан кибрит чөпүнүн тәк вә ја чүт олдуғуну сорушурсан. Әкәр дүз тапса, демәли о оғлана гисмәт олачагсан.

25.Суда һәр һансы бир шәхсин фалына бахмаг үчүн һәр шејдән әввәл ишләнилмәмиш чам кәтүрүлүр. Сонра јарым стәкан су кәтүрүб һәммин габа төкүрләр. Фала бахан шәхс фикриндә, үрәјиндә фалына бахдыгы адамын адыны тутмалыдыр. Бу заман сујун үзәриндә әмәлә кәлән ләкәләрә кәрә адамын тәләјиндән хәбәр вермәк олар.

Дағ шәклиндә олан ләкәләр фалына бахылан адамын узаг јола чыхачағыны кәстәрир.

Гуш шәклиндә олан ләкәләр бу адама шад бир хәбәр чатачағыны билдирир.

Даирәви шәкилдә олан ләкәләр бәд хәбәр вә ја кәз јашы билдирир.

Сујун үзәри ләкәсиз олдугда бир ачыг јол вә узун өмүр билдирир.

26.Нохудла фалына бахылан шәхс үрәјиндә бир нијјәт тутмалыдыр. Бундан сонра 41 нохуд кәтүрүлүр. Сонра нохудлары тәхмини олараг 3 һиссәјә бөлүрләр. Бир һиссәни ајырыб кәтүрүр вә һәммин һиссәни өз нөвбәсиндә ики јерә бөлүрләр. Ленидән бөлүнмүш бу ики һиссәнин бириндән дөрд нохуд кәтүрүрләр. һәммин һиссәдә галан нохудларын сајына кәрә нијјәтин вә ја арзунун һәјата кечиб кечмәјәчәјини мүәјјәнләшдирирләр.

Бир нохуд — адамын узаг јола чыхачағыны билдирир.

Ики нохуд — киминсә, нә исә бир хәбәр кәзләдијини вә ја дарыхдығыны кәстәрир.

Үч нохуд — шадлыг вә ја шад хәбәр олачағындан хәбәр верир.

Дөрд нохуд — нә исә бир мәчлис, јығынчаг олачағыны билдирир.

Беш нохуд — нијјәтин вә ја арзунун һәјата кечмәјәчәјини кәстәрир.

27.Бир нечә гыз бир јерә јығышыб үзүк фалы ачырлар. Бир габ кәтүрүб ичинә су төкүрләр. Үзүкләрини чыхарыб һәммин габын ичинә салырлар. Кәнардан башга бир гыз чағырырлар. Әкәр һәммин гыз габдан кәтүрдүјү бир үзүјү саһибинә дүз версә үзүјү олан гызын бүтүн арзулары һәјата кечәчәк. Әкәр үзүк саһибинә дүз гајтарылмаса, үзүјү ијнәдән кечән сапын ортасына салырлар. Әкәр үзүк дүз кедәрсә һәммин адам сонсуз, сағ тәрәфә кедәрсә чохла ушағы, сол тәрәфә кедәрсә истәдији оғланла хошбәхт олачағы кәзләнилир.

28.Нијјәт тутурсан. Хорузун башыны кәсиб атырсан јерә. Башлајырсан сајмаға, кәрәк јердә баш нечә дәфә ағзыны ачыб јумур. 1, 2, 3; 1, 2, 3; 1, 2, 3.

Вә һәр сајда 1-лә гуртарса чаваб јахшыдыр, 2, 3 исә пис.

29.Бојлу кәлинин оғлу вә ја гызы олачағыны билмәк үчүн го-
жунун башыны бишириб, сонра алт вә үст чәнәсиндән тутуб ајы-
рырлар. Әкәр архадакы сүмүкләр тәмиз чыхса оғлан, әтли чых-
са гыз олачаг.

30.Бојлу кәлинин башына хәлвәтчә архадан бир чимдик дуз
төкүр вә изләјирләр. Әкәр кәлин әлини үзүнә, алнына чәксә гы-
зы, чәнәсинә сүртсә оғлу олачаг.

31.Әкәр бир шеј оғурланыбса бир финчан су көтүрүрләр.
Оғурлугда шүбһәләндијин үч адамын адыны кичик кағыза ја-
зыб чәрәјин ичәрисиндән чыхарылмыш хәмирин арасына гојур
вә онлары бәрәбәр өлчүдә јумрулајыб суја салырлар. Сујун үзү-
нә һансы јумру биринчи чыхса, ачыб охујурлар ки, кимин ады-
дыр. Неч бири чыхмаса, башга шүбһәли үч нәфәри јазыб јохла-
маг лазымдыр.

32.Бојлу кәлинә гәфилдән дејирләр ки, «әлин нијә елә олуб,
бахым». О да ихтијарсыз әлини көстәрир. Әкәр әлинин ичини
көстәрсә оғлу, үстүнү көстәрсә гызы олачаг.

33.Ахыр чәршәнбә ахшамы сәһәрә гәдәр јатмајыб нә диләк
диләсән һасил олар. Сонра сәһәр тездән су үстүнә кедирсән,
өл-үзүнү јујурсан, бир габ да евдәкиләрә кәтирирсән. һәмин
су пак су адланыр ки, инсан үчүн чох хејирлидир.

34.Ахыр чәршәнбә ахшамы көзләјирсән, су үстүндә сөјүд
ағачы башыны јерә гојар, ону көрәркән нә арзун олса, јеринә
јетәр.

35.Он ики чөпү иплә бағлајыр, јанашы дүзүрсән (чөпләри
ајры-ајры бағлајырсан), үстүнү өртүклә өртүрсән. Диләк дилә-
јирсән. Диләјин һасил олачагса, ипләр чөпләрдән ачылыр, һа-
сил олмајачагса, ачылмыр.

36.Ахыр чәршәнбә күнү алма јејирләр, чечәдә олан тохум-
лары сајырсан, он дәнәсини јастығын алтына гојурсан вә јатыр-
сан, јухуда гисмәтини көрүрсән.

37.Гызлар сачындан бир тел гопарыр, нишан үзүјүнә бағла-
јыр вә үч дүјүн вурурлар. Јарым стәкан су көтүрүрләр, телин
учундан тутурлар, үзүк сујун үзүндә дајаныр, әли тәрпәнмәз
сахлајырлар. Үзүк һәрәкәт едәрәк стәканын диварына тохунур.
Бу тохунмалар мүәјјән саја гәдәр давам едир. Бу саја көрә нечә
јашында аилә һәјаты гурачағыны билә биләрсән.

38.Гызлар бәхтини сынамаг үчүн тасы су илә долдуруб ичи-
нә үзүк салырлар. Бир нәфәр әлини суја салыр вә дејир:

Чәлән бир чај ичиндә,
Ох ојнар әј ичиндә.
Аллаһ мурадыны версин,
Бу кәлән әј ичиндә.

Кимин үзүжү чыхса, бил ки, онун бәхти тез ачылачаг.

39.Үрәјиндә бир нијјәт тутурсан вә намә'лум сәјдә чөпләри дүзүб: «хејир», «шәр»-дејә сәјырсан. Әкәр ахырынчы чөп «хејир» олса, мәгсәдинә чатырсан. Әкәр «шәр» олса үрәјиндә тутдуғун арзуја наил ола билмирсән.

40.Ахыр чәршәнбә күнү јахын бир адамыны (гоһумуну, гардашыны) хатырламаг, һал-әһвал тутмаг истәјәнләр белә бир фал гурурлар; әрсәјә чатмамыш гыз ушағыны чыхарырлар һәр һансы бир һүндүр јерә. Башына да өртүк салырлар ки, башга тәрәфә бахмасын, јалныз ашағы бахсын. Јердә исә бир габ су вә күзкүнү елә јерләшдирирләр ки, күзкүдә сују көрмәк мүмкүн олсун. Гыз о гәдәр бахыр ки, һәмин адам фалда көрүнсүн. Әкәр онун үз-көзүндә тәр дамлалары көрүнәрсә дејәрләр сағ-саламатдыр. Өз әмәји илә доланыр. Јох әкәр су үстүндә ағач, тахта көрүнәрсә, онда билирләр ки, башында нә исә бир һадисә вар.

ТҮРКӘЧАРӘЛӘР

1. Гызылча сәпмәләри батмыш ушағын тәзәдән сәпмәси үчүн кешниши дөјүб онун гарнына бағлајырсан. Кешниши, мәрчини гәјнадыб сујуну хәстәјә верирсән. Бир дә хам торпағы газанда гәјнадыб, бугуну ушаға версән батмыш сәпжиләр тәзәдән сәпәр.

2. Бир аз һејва тумуну бир чимдик разијанә вә чирә илә гәјнадыб хәстәјә ичирсән синәси тәмизләнәр, өскүрәји кәсиләр.

3. Сојугламыш адамы кечи пији илә овхаласан, һәммин пијдән һәб дүзәлдиб хәстәјә ичирсән, сојугдәјмә тәр илә онун чанындан чыхар.

4. Итбурну бөјрәјин дәрманыдыр. Ону бөјрәји хәстә олан адам дәмләјиб ичсә ојнағларындан дузу, бөјрәкдән дашы чыхардыр.

5. Кәллә гәнди һәвәнждә нарын дөјүб ган чәкмиш көзә сәпсән, көз јахшы олар.

6. Гулағын ағрыјанда гырмызы сәндәли ат сүдүјнән гарышдыр, чәк гулағынын архасына.

7. Мә'дә јарасы олан адам үчүн белә дәрман дүзәлдирләр: Бир гашыг зә'фәраны дөрд јерә бөлүб, бир һиссәсини бир гашыг балнан вә бир аз сујнан гарышдырыб, 2-3 күн гаранлыг јердә сахлајырлар. Сонра күндә бир чај гашығы сәһәр јемәкдән габаг верирләр хәстәјә. Јахуд: зейтун јағыны 10 күн әрзиндә сәһәрләр бир гашыг ичирсән, сонра он күн ара вериб, јенә ичәрсән.

8. Дишин ағрыјанда бадбады тохумуну јандырыб түстүсүнү верирсән дишинә.

9. Јумуртанын сарысы илә кечи гылыны гарышдырыб сыныгда истифадә едирләр. Сарғы 10 күндән сонра ачылып.

10. Көрпә ушағын гусмағыны кәсмәк үчүн дүјү һәлимини гатыгла гарышдырыб верирләр.

11. Бағажарпағыны јујуб чейнәмәк мә'дә јарасына мәлһәмдир.

12. Гарғыдалы сачағы бөјрәкдә олан ағрылар үчүн гәјнадылыб ичилир.

13. Нар габығыны гәјнадыб, тәнзифдән кечирир вә гәнд гарышдырыб күндә 3 дәфә гарын ағрысы үчүн истифадә едилир.

14. Ајағында јел хәстәлији олан адам әнчир ағачынын јарпаглары илә ајағыны сарыјыр вә бир нечә саатдан сонра ачыр, ағры кечир.

15. Итбурну мејвәсіндән гыздырма үчүн, дәмләнмиш чајындан исә бөјрәк, гара чијәр хәстәликләриндә истифадә едилир.

16. Хәмири јајыб сыныг јеринә гојуб бағлајырлар.

17. Көрпә ушағын көзләри ағрыјанда көһнә чај дәми илә күндә үч дәфә силирләр.

18. Гулаг ағрыјанда дузу тавада говуруб әскијә төкүб бағлајыр вә гулағын үстүнә гојурлар.

19. Баш ағрыјырса кәкликотуну гајнадыб бухара вермәк лазымдыр.

20. Диш ағрыјырса, сарымсағы сојуб, дәсмала бүкүр вә нәбзин үстүнә, биләјә бағлајырлар.

21. Чибан чыхыбса, бөјүрткән јарпағыны исладыб чибанын үстүнә гојурлар; јарпызы гајнадыб, онун сују илә чибаны јујурлар; уну түпүрчәклә хәмир едиб чибанын үстүнә бағлајырлар.

22. Гарын ағрысыны кәсмәк үчүн гајачајыны дәмләјиб ичирләр.

23. Гузугулағы мә'дә гычгырмасынын гаршысыны алыр.

24. Сәси батмыш адама нохуд сују ичирирләр.

25. Ајаг сынанда сүмүк тез битишсин дејә ашағыдакы үсудан истифадә етмәк олар: чәки балығынын ичини вә тиканларыны чыхарыб ону биширләр. Сонра ону сыныг јерә гојуб бағлајырлар. 2-3 күндән сонра ачырлар. Бундан сонра гојун гујруғуну памбыгла гарышдырыб дөјүрләр. Дөјүлмүш күтләни тәмиз тәнзифин үстүнә гојуб, ајаға сарыјырлар. Үч күндән сонра јара габыг бағлајыр.

26. Хурма тохумуну дөјүб арағыны чәкирләр. Ону тәнзифлә сүзүб шүшәјә төкүрләр. Бу дәрман сүзәнәк, гарын хәстәликләри вә сојугдәјмәјә көмәк едир.

27. Нар ширәсини гајнадыб шүшәјә төкүрләр. Бу ширә дизентерија үчүн дәрмандыр.

28. Әзкили гајнадыб сујуну шүшәјә төкүрләр. Хәрәкдән сонра бир чај гашығы ичирләр. Гарын санчысыны (тәзә доғмуш гадынларда) тез кәсир.

29. һејваны гајнадыб сујундан араг чәкирләр. О, санчы вә бағырсаг хәстәликләринә көмәк едир.

30. Гара тојуғун јумуртасыны инәк тәзәји вә гара нефтлә гарышдырырлар. Алынмыш күтлә бабәсилин дәрманыдыр.

31. Гызылағач вә шафталы јарпағыны чәфәри илә бир јердә гајнадыб сујуну чәкирләр. Гашынманын вә сөпмәнин гаршысыны алмаг үчүн бу судан истифадә едирләр. Сују 3-4 күн гашынан јерә чәкирләр.

32.Гызылчаја тутулмуш ушаға ат сүдү вермәк лазымдыр.

33.Нар габығыны одда жандырыр, тозуну гызылчаја тутулмуш ушағын жорған-дөшөјинә сәпирләр. Башынын жанында јумуртаны ағ-гара бојајыб гојурлар. Алтына гырмызы, үстүнә исә гара өртүк өртүрләр. Гызылча 12 күн давам едир. 3 күн титрәмә, 3 күн гыздырма, 3 күн сәпмә, 3 күн дә гаралма.

34.Ајаға јара, јахуд да чибан чыханда дөјүлмүш сарымсағы сиркәјә төкүр, үстүнә азча дуз сәпир, јаранын үстүнә гојуб бағлајырлар. Јара тез сағалыр.

35.Гарамал өдүнү јара үстүнә гојанда јахшы көмәк едир. Дүјүнү гајнадыр, үстүнә јод төкүрләр, сонра бу гарышығы тәнзифин үстүнә төкүрләр. Адамын ајағы, әли, бармағы шишәндә ондан гојуб сарысан һәм сују чәкиләр, һәм дә шишини көтүрәр.

36.Көзүн шишини алмаг үчүн сојумуш чајын хәкәсини вә ја гуру чөрәји көзүн үстүнә гојмаг лазымдыр. Бу һәм дә ган тәзјигинә көмәк едир.

37.Ушаг тәзә доғулмушса 4 күндән сонра ондан ган алырлар. Бу ганы тәмизләјир, хәстәликләрин гаршысыны алыр. Умумиј-јәтлә, ушағын ганы тәмиз вә сабит галсын дејә һәр 15 күндән бир ондан ган алмаг лазымдыр.

38.Тәзә доғмуш гадына кәкликоту чајы ичиртмәк лазымдыр. Бу ганы тәмизләјир, ушағы вә ананы хәстәликдән горујур. Һәм дә гадынын ушаглығыны чеврилмәјә гојмур.

39.Тәзә доған гадын дилини сәһәр 3 дөфә үјүдүлмүш зәнчәфилә вурмалыдыр. Бу гарыны, бағырсағлары јумшалдыр, саныны кәсир. Белә гадынлар 40 күн дарчын чајы ичсә күмраһ оларлар.

40.Тәзә доғулан ушаға зәнчәфил (аз), михәк, (бир чај гашығы) дарчын гарышдырылмыш чај ичиртмәк лазымдыр. Бу ушағын көпүнү јатырдыр, гыздырманы азалдыр.

41.Јумурта сарысы, күнәбахан вә неһрә јағыны гарышдырырлар. Сонра ону тәнзифин үстүнә чәкиб баша сарыјырлар. Баш ағрысы кечир.

42.Гатығы сүзүб, сујуну ган тәзјиги олан адама ичирирләр.

43.Јумурта сарысыны, неһрә јағыны гарышдырыб тәнзифин үстүнә чәкирләр. Сонра бу тәнзифи сыныг олан јерә сарымаг лазымдыр. Сыныг тез битишир.

44.Гызылағач, шафталы јарпағларыны дөјүр, гарышдырыр, үстүнә гатыг төкүрләр. Ајагда сыныг су чәкирсә бу гарышыгла сарымаг лазымдыр.

45.Диш ағрысы заманы дишә михәк гојурлар. Муму да әридиб гојмаг олар.

46.Ушаг доғуларда көјәрибсә онун дамағыны мил илә басардылар.

47.Бағырсаг ағрысыны кәсмәк үчүн јарпызы дәмләјиб ичмәк лазымдыр.

48.Боғаз ағрысыны кәсмәк үчүн гајтарма отуну алча туршусу илә гарышдырыб боғазга сарымаг лазымдыр.

49.Бәдәндә шиш әмәлә кәлмишсә үстүнә гајнадылмыш кәләм јарпағы гојурлар. Бунунла да шиш чәкилир.

50.Өскүрмәјин габағыны алмаг үчүн гајнар сүдүн ичинә сарыкөк төкүб ичмәк лазымдыр.

51.Зәһәрләнмәнин гаршысыны алмаг үчүн нанә арағындан истифадә едирләр. Бир стәкан чаја вә ја гајнадылмыш суја бир чај гашығы төкүб ичмәк лазымдыр.

52.Бәдәндә чибан чыханда онун гаршысыны алмаг үчүн гырмызы соғанын ичәрисинә истифадә едилмәмиш палтар сабунундан азча кәсиб гојур, одда биширләр. Сонра һәммин күтләни чибанын үстүнә гојурлар.

53.Јанан јараны мүаличә етмәк үчүн тәзә доғулан күчүјүн гарныны јарыб, ичини чыхарыр вә күчүјү ачыг шәкилдә јаранын үстүнә бағлајырлар. Сарығы бир сутка сахлајырлар. Јара бунунла да сағалыр.

54.Ширин јараны сағалтмаг үчүн тысбағанын чијәрини истисти јаранын үстүнә гојуб бағлајырлар. Бунунла да јара сағалыр.

55.Көј гозун габығыны әзиб чунаја јығыб бир јердән асырлар. Әзилмиш габыгдан дамчылајан мәһлулу гашынан јерә сүртүрләр, гашынманы кәсир.

56.Көј өскүрәји сағалтмаг үчүн башы чәртиб јеринә нефт вә ја соған басырлар. Ја да хәстәјә чиркли чиј дүјү једирдирләр.

57.Көзә ган (гонаг) дүшәндә дәмир әрсини (ахшамтәрәфи) гыздырыб, тутурлар ган дүшән көзүн габағына. Бир габда да су тутурлар. Көзүн габағында судан көтүрүб чырпырлар исти дәмирә, ган чәкилир.

58.Бир стәкан су көтүрүрләр. 7 чәвтәни (гыфыл) ачыб суја салыб чыхарырлар, сују горхан адама ичирирләр. Чәфтә сују горхуну гајтарыр.

59.Боғаз кәләндә турш нары торпаға сыхырсан. Сонра нар сују һопан торпағы чунанын арасына гојуб боғазга сарыјырсан (бир нечә дәфә).

60.Көз су верирсә, күчлү ишыға дүшүбсә, ағрыјырса, чиј картофу әт машынындан кечириб чунанын арасында көзә гојуб бағлајырлар.

61.Ајагда дуз јығыланда (падагра) сарымсағы әзиб чунада онун үстүнә гојуб бағлајырсан. Чох көјнәтсә дә мүмкүн гәдәр чох (1-2 саат) сахлајырсан. Бир нечә дәфәдән сонра мүаличә тә'сирини көстәрир.

62.Һәр һансы жаранын үстә дүшбәрә чичәжинин жарпағыны гоҗуб бағласан тез сағалар.

63.Гызылча сәпән адама ат вә ја гыз сүдү (гыз ушағы олан ананын сүдү) верирләр вә отагда һәр шеји гырмызы бәзәјирләр.

64.Боғазда зобу мүаличә етмәк үчүн кәһрәба тахырлар.

65.Дырнағын дибиндән әт (үстдән) јејиләрсә, бармаглара хына јахмалыдырлар.

66.Дырнағын диби бәрк олмаг үчүн иланы өлдүрүб габығыны дырнағын дибинә сүртүрләр.

67.Мә'дәдә тикә галанда һәр сәһәр ач гарына ағыза су алыб һүндүр бир јердән әллә түтүб салланмаг вә тулланмаг лазымдыр. һәр туллананда да ағыздакы сују удмалысан. Буну һәр күн сәһәр 3 дәфә тәкрат етмәк лазымдыр. Бир нечә күндән сонра тикә кечир.

68.Ајаг гыч оlanda, дамар јығыланда ајаға хәлвәт ијнә батырылса о дәгигә гыч ачылып. Гыч олан ијнәни өзү батырса, ган чыханда гыч ачылып.

69.Гыздырмаја гаршы күлхәтмини, сөјүд ағачынын жарпағыны гајнадыб сујунда хәстәни чимиздирирләр.

70.Сәтәлчәм олан хәстәни сағалтмаг үчүн әввәл банка гојурлар. Сонра банканын јеринә 1-2 чәртик үлкүчү вуруб јенидән банка салырлар вә гара ган чыхдыгда хәстә сағалыр.

71.Гара јараја илк дәфә тутулан адамын јарасыны кәсиб көтүрүрләр вә бөјрүндән 2-3 чәртик вурурлар, гара јара гајыдыр.

72.Јаныға балыг јағы, јумурта ағы вә бал сүртүб сағалдырлар (күндә үч дәфә).

73.Јүнкүл јаныға ја ширә, ја ағ торпағы (дағдан) сујла гатыб чәксән тез сағалар.

74.Јаныға довшан гығыны әзиб чунадан кечирдикдән сонра сүртсән, тез сағалар.

75.Јаныг јеринә палтар сабуну чәксән јаныг габар олмаз.

76.Ит тутанда чөл пахласыны ортадан бөлүрләр вә јараја итин гопардығы јерә ит түкү гојуб кәнарларында пахланы (бөлүнән һиссәсиндән дүзүрләр. Беләликлә, пахла тез заманда јаранын ағзыны јығыр.

77.Чибана сармашыг жарпағы гојуб бағласан тез сағалар.

78.Голда, гычда јел оlanda истиотла ағ нефти гајнадыб алынган гаты мәһлулу сүртүрләр јел олан һиссәјә.

79.Сојүгдәјмәјә көјәм мүрәббәси хејирлидир.

80.Гызылкүлүн мүрәббәсини бишириб узун мүддәт күн алтында сахладыгда — 7 илдән сонра һәр чүр хәстәлик үчүн хејирлидир.

81.Көз ағрыянда көзө паслы мисмар бағлајырсан, ағры кедир.

82.Иштаһасыз адам нар, һејва јејөндө иштаһ ачылып.

83.Горхан адама јөнү гиблејө јыхылан ағачын торпағындан суја салыб дурулдуб ичирдирләр.

84.Бөдөндөки дузу тәмизләмөк үчүн 3 килограм соғаны 3 саат вам одда гајнадыб, тәнзифдөн сүзүрләр, соған сујундан һәр сөһөр 50 грам ичирләр.

85.Дузу тәмизләмөк үчүн ағ туту ваннада гојуб күнөшдө гыздырырлар. Сонра ајағы ваннаја салыб бир саат сахлајырлар, дуз тамам тәмизләнир.

86.Ган тәзјиги олан адам һәрдөн үзәррик тохуму јесә тәзјиг нормаја дүшүр. Ган тәзјиги бәрк артыб баша ағры верән заман, голун ајағын бүкүмләрени, овучу, ајағын алтын, бојуну, башын ортасыны сиркә (үзүм сиркәси дә олар) илә исладыб овхалајырлар. Тәзјиг ашағы дүшүр вә ағры кечир.

87.Чох үрәји јанан (сусузлугдан) тут јарпағыны эт машинындан кечириб, сыхыб, аз гајнадыб сујуну ичөрсә, јанғы кечиб кедәр.

88.Ары санчан јерә паслы дәмир сүртмөк лазымдыр.

89.Илан чаланда илан чалан јери кәсиб гатыг чәкирләр.

90.Ханымсалландыны гајнар суја салыб дөмлөјирләр. Вам одун үстүнә гојурлар. О вахта гәдәр сахлајырлар ки, су чәһрајы рәнк алсын. Ханымсалланды зөкәмә, өскүрмөјә гаршы ишләдилир.

91.Көздә хал вә ағ пәрдә јарананда бөјүрткөн, тәзә шүвү вә кешнишин јарпағларыны јығыб һөвәнкдөстөдә әзмөк (дөјмөк) лазымдыр. Сонра ону сүзүб сујуну шүшә габа (мүтлөг шүшә) јығмалы, ағзыны мөһкәм бағламаг лазымдыр. һазыр олан дәрмандан күндә би 2-ики дамчы көзә төкүрләр. Мүаличә бир һәфтә давам етмәлидир. Дәрманы исти јердә сахламаг олмаз.

92.Гулунча довшан дәриси мөлһөмдир. Ону гурудуб хәстәнин күрәјинә чәкирләр.

93.Гулунча шанапипијин шишдә биширилмиш эти дә мөлһөм сајылып.

94.Көј өскүрәјә көј гарғанын эти мөлһөмдир.

95.Көјөрчин эти гарын ағрысынын дәрманыдыр.

96.Гарын ағрысына өвәлик дәрмандыр. Ону гајнадыб сујуну ичмөк лазымдыр. Бу хәстәлији һејва јарпағы илә дә сағалдырлар. Ону чајла дөмлөјиб ичирләр.

97.Бағајарпағы чибан јарасына, диш ағрысына мөлһөмдир.

98.Кәкликотундан, сарычөкдөн дөмлөнмиш чај санчыја дәрман дејилиб.

- 99.**Энчир жарпағы үрәк, мә'дә ағрысына мөлһәм сајылыб.
- 100.**Гурду олан ушаға гајнадылмыш кәләм верилир. Бу хәстәлији бораны туму илә дә сағалдырлар.
- 101.**Гызармыш көзә түнд чај хәкәси гојулур. О гызартыны чәкир.
- 102.**Ган тәзјиги олан адам нә гәдәр чох нар, иннаб, туршәнк јесә, о гәдәр хејидир.
- 103.**Һәјәтдә сахланан тојуғун бәбәјини әзиб хына вә шит јағла гарышдырыб көз јарасына сүртсән сағалар.
- 104.**Јағтиканы, дәмәтиканы көтүјүнү һәвәнкдәстәдә дөјүб, гајнадырлар. Әмәлә кәлән гатран бабасил хәстәлијинә мөлһәмдир. Јағтикан күлүнүн чајы исә бу хәстәлији дахилдән кәсир.
- 105.**Хаш-хаш габығы ән ағыр өскүрәјә мөлһәмдир.
- 106.**Мә'дә гычгыранда чиј кәләм јемәк лазымдыр.
- 107.**Боғаз ағрысына туршу лавашаны да мәсләһәт көрүбләр. Ону азча гыздырыб боғаза сарыјырсан.
- 108.**Сәтәлчәм оларкән бир стәкан тут дошабы ичмәк мәсләһәтдир.
- 109.**Ил јарасы бу чүр сағалдылыр: Көј дашла јумуртанын сарысы гарышдырылыр. Без парчанын арасына јығылыб јаранын үстүнә гојулур. Бу күндә үч дәмә, үч күн тәкрар олунур. Дөрдүнчү күн гојулан мөлһәм 9 күн галыр, сонра көтүрүлүр. Бу заман јара көтүкдән дүшүр. Онун јеринә азча гајнадылмыш кәләм гојулур. Бунунла да јара сағалыр.
- 110.**Баш ағрыјанда, грип оlanda тәрләмәк үчүн јарым стәкан зоғал гурусу көтүрүлүр, гајнадылыб сүзүлүр, сонра әл илә овулуб туму чыхарылыр. Она 100 грам дүјү, бир хәрәк гашығы ун әләвә едиб биширилир. Јејәркән 2 гашыг шәкәр тозу әләвә едилер. Тәрләмәклә хәстәлик совушуб кедир.
- 111.**Бел, әл, ајаг ағрысыны сағалтмаг үчүн бир гәдәр араға 5 дәнә гырмызы истиот доғраныр. Үч күн галыр. Јатаркән памбыгла ағрыјан јерә сүртүлүр. Бу үч күн тәкрар олунса, хәстәликдән әсәр-әләмәт галмаз.
- 112.**Тәнкәнәфәслик хәстәлији бу чүр сағалдылыр: Хырда соғанлары говүруб, әл илә габығыны сојуб јејирләр. Бир һәфтә бу иш һәр ахшам, јатмаздан әввәл тәкрар олунур.
- 113.**Гајнадылмыш әзкил сују мә'дә, боғаз ағрысы вә сојугдәјмәјә көмәк едир.
- 114.**Ағ чијәр хәстәликләринә көмәк етмәк вә сојугдәјмәнин гаршысыны алмаг үчүн һејва чечәјини гајнадыб јемәк лазымдыр.
- 115.**Грип хәстәлијинин гаршысыны алмаг үчүн тәнәффүс јолларына, хүсусән, буруна соғанын сыхылыб чыхарылмыш сују

төкүлүр. Эжэр бу вахтында едиләрсә хәстәлијин гаршысы алыныр.

116. Јаныглар заманы судурчуглар әмәлә кәлмәсинин гаршысыны алмаг үчүн јаныг наһижјәсинә гатыг сүртүлүр.

117. Нанә вә чөвһәр биткиләрини суда гәјнадыб хүсуси мәһлул һазырлајырлар ки, бу мәһлулдан мә'дә вә оникибармаг бағырсаг јараларынын мүаличәсиндә истифадә олунур.

118. Көһнә гидалардан зәһәрләнмәләр заманы гарпыз сујундан вә гогыгдан мүаличә кими истифадә олунур.

119. Бағажарпағынын көмәјилә јарада олан ирини јох етмәк үчүн тәзә дәрилмиш бағажарпағыны суда гәјнатмаг лазымдыр. Сонра бу јарпаг јаранын үзәринә гојулур. Тәхминән јарым саатдан сонра көтүрүлүр. Бағажарпағы артыг ирини өзүнә чәкмиш олур.

120. Кәләм јарпағынын көмәјилә иринли јараны ләғв етмәк үчүн тәмиз јујулмуш кәләм вә 10 грам јағ лазымдыр. Кәләм јарпағы тәхминән 5 дәгигә пөртүлмәјә гојулур. Бундан сонра кәләм јарпағы сојујан кими јаранын үзәринә гојуб бағламаг лазымдыр. Мүаличә бир нечә дәфә тәкрар едилдикдән сонра јара тамамилә сағалыр.

121. Хәстә гулағындан шикајәт едирсә, јә'ни гулағы ағрыјырса онун бир әлачы вар. Ачы соғаны көтүрүб бәрк сыхырсан, сују төкүләнәчән. Сонра һәмин судан бир чај гашығы хәстәнин гулағына төкүрсән.

122. Гарны ағрыјан хәстәләр тез сағалсын дөјә, онлара һејва ағачынын көк һиссәсинин габығыны сојур, һәмин габығы суда гәјнадыб ичирилләр.

123. Дағ чајы бөјрәк ағрысы, мә'дә ағрысы үчүн хејирлидир.

124. Ушаг бәрк гыздырыбса тәрпәнтийан отундан истифадә едилләр. һәмин отдан бишириб ушаға једирилләр.

125. Гарын ағрысы, сојугдәјмә, синә ағрысы үчүн әвәликдән истифадә едилләр.

126. Гара чијәри ағрыјанлар гозу сындырыб, ләпәнин арасындакы пәрдәни чај кими гәјнадыб ичилләр.

127. Үрәк хәстәлијинә тутулмуш хәстәләр јемишән јемәлидилләр.

128. Јел хәстәлији оланлара чөвүзү михәк вә бал илә гарышдырыб једирилләр.

129. Гангал да јел хәстәлији үчүн хејирлидир.

130. Тојуг чиләдағыны гуругла дөјуб јаранын үстүнә гојурлар. Гара тојугун чиләдағыны доғмајан арвадлара да верирләр.

131. Күлгөнд мә'дәјә, үрәјә хејирлидир. Гызылкүлү дәриб ләчәкләрини гәндлә гарышдырыб, бир литрлик банкаја јығыб гојурлар күнүн алтына. 40 күндән сонра истифадә етмәк олар.

132. Асма хәстәлији оланлара балгабағы бишириб верирләр.

ЈАЛАНЛАР

1. Ағач әкдим Дашкәнддә
Будаглары Дәрбәнддә.
2. Жәрдүм үч ајлыг ушаг,
Тутуб дивләрлә гуршаг.
3. Бабам бир кәмәнд атды
Илмәси Аја чатды.
4. Гарышга шыллаг атды,
Дәвәнин буду батды.
5. Заһлид намазын гылды,
Шаһ тахтындан јыхылды.
6. Нәнәм јыхылды чаја,
Сују дашды һәр јана.
7. Милчәјә миндим
Аразы кечдим,
Јабәјнан довға ичдим.
8. Бир һәсирәм, бир Мәммәд Нәсир
Дам-бачадан јел әсир.
9. Сөзлә плов олса, дағ гәдәр јағ мәнән.
10. Нәрдиванла көјә чыхдым.
11. Мән нәрдиванла көјә чыхдым, нәрдивансыз дүшдүм.
12. Онун ағзында битән хијар ағачынын колу дәрјанын үстүнә
көлкә салмышды.
13. Шаһ оғлуна ијнәнин үстүндә ев тикдирди.
14. Хәбәрчи јаланчы олар, јаланчы хәбәрчи (аталар сөзү).
15. Ағылсыз ағыллынын башына ағыл гојур.
16. Дәли дејир, ағыллы инаныр.
17. Дәлијә дедиләр: — Нә үчүн дәли олмусан?
Деди: — Ағыллыларын дәрдини чәкмәкдән.
18. Сичана дедиләр: — Бу дешикдән чых, о бири дешијә кир,
беш мин алтун верәк сәнә.
19. Ат елә данышырды ки, адамын маты-гуту гурумушду.
20. Сәрчә димдијиндә бөјүк бир сандыг сахламышды.
21. Косанын кәтирдији тулугдан бүтүн гошун әһли, онларын
атлары су ичдиләр, јенә дә бир ајлыг су еһтијаты тулугда галды.
22. Ашиг бир нәфәс чәкмәклә дәрјаны гурутду.
23. Гурдла гузу дост олуб бир мағарада галырдылар.
24. Дәвәни хәлбирлә суладым, дојмады, хорuzu суладым
дојду.
25. Анам мәни хоруз јумуртасы илә бөјүдүб.
26. Гары деди:

— Чајдан кечәндә гурбагадан горхуб, үрәк-көбәји дүшүб, дөли олуб.

27.Иланла овчу Пирим өпүшдүләр, керүшдүләр, ајрылдылар.

28.Көпәк гары деди: — Ај аман буну тысбага далајыб, гудуруб.

29.Мәһәммәд гылынчыны чајын габағына тутду, чај дајанды вә тәрсинә ахмага башлады.

30.Кечәл јағышдан тута-тута көјө чыхды.

31.Көјдән үч алма дүшдү.

32.Ики јолдаш сөһбәт едә-едә кедирди. Биринин бир ешшәк јүкү, о биринин исә 7 дөвә јүкү вар иди. Ешшәјин саһиби дөвә саһибиндән сорушур:

— Гардаш, бу дөвәләрин јүкү нәдир? Нә апарырсан? Дөвә саһиби дејир:

— Гардаш, бу дөвәләрин јүкү һамысы дүјүдүр. Мән дөдәм үчүн еһсан вермәјә кедирәм. — Сонра дөвә саһиби сорушур:

— Бәс сән бу ешшәјә нә јүкләјиб апарырсан? — Ешшәк саһиби чавабында дејир:

— Гардаш, бу ешшәјин јүкү үч батман зә'фәрәндыр. Мән дө кедирәм еһсан вермәјә. Зә'фәрән да һамысы аш үчүндүр. Белә олдугда дөвә саһиби дејир:

— Ај гардаш, бу бојда јалан олмаз. Үч батман зә'фәрәнын нә гәдәр дүјүсү олар? Зә'фәрәны бир аз азалт.

Ешшәјин саһиби чаваб верир ки, һа елә, шеј јохдур. Сән дүјүнү азалтмасан, мән дө зә'фәрәны азалдан дејиләм.

33.Үч киши јолла кедирдиләр. Көрдүләр ки, архадан бир атлы кәлир. Кишиләрдән бири дејир ки, мән бу кәләнин атыны әлиндән алачағам. Дејәчәјәм ки, ат мәнимдир, үч ајдыр ки, итирмишәм. Сиз дө шаһид дурун ки, бәли, бу ат бу адамындыр. Бу заман атлы кәлиб онлара јетишди. Киши атын јүјәниндән јапышды. Деди ки, бу ат мәнимдир. Галан ики нәфәр шаһид дурдулар ки, бәли бу ат елә бу кишининдир. Ат јијәси көрдү ки, онлара сүбут едә билмәјәчәк ки, өзүнүнкүдүр, она керә атын јүјәниндән тутан кишијә јалварыб деди ки, сәнин ки, бу чүр ики шаһидин вар, кимдән истәсән ат ала биләрсән. Мәнисә бурах кедим, тәләсирәм.

34.Шаһ өз гызларыны әрә вермәк истәјир. Вәзири она белә мәсләһәт верир ки, ким сәнә јахшы јалан данышса, гызларыны да она вер. Елә һәмин күн кәндләрә чапар кетди, шәһәрләрә чар чәкилди, анчаг шаһын јанына јалан демәјә кәлән олмады. Чүнки, һамы шаһын хәсислијини, вәзирин һијләкәрлијини билдириди.

Инди сизэ кимдэн хэбэр верим, пинэчи Абдулун оғлу Нәбидән. Нәби бу хэбәри ешидиб, сараја кәлди. Јалан демәјә кәлдијини сөјләди. Нәби тамам чын-чындыр ичиндә иди. Нәби әдәблә салам вериб, јалан данышмаға башлады:

— Гиблеји-аләм, кәрүрсәнми, мән нә гәдәр касыбам, анчаг бир вахт мәним дә атам сизин кими дәвләтли иди. Бир дөфә јайлага кедирдик. Аранда бир топал чүчәмиз галды. Бир күн дагдан баханда кәрдүм, арана гар јағыб, дедик гыш дүшдү, көчәк кедәк. Елә ки, шәһәрә јахынлашдыг, кәрдүк топал чүчәмиз о гәдәр јумуртлајыб ки, шәһәр әтрафындакы кәндләр јумурта алтында галыб. Дагдан баханда кәрдүјүмүз һәммин јумуртагар имиш.

Сөз бу јерә чатанда һамы деди ки, нә белә бир јалан олмуш, нә ешидән. Шаһ деди:

— Нәби, әкәр сабаһ да кәлиб белә бир јалан десән, гызы сәнә верәчәјәм. — Сәһәр ачылды. Шаһ вәзирләрә, вәкилләрә деди:

— һәр кәс Нәбинин дејәчәји јаланы доғруја охшатса, мөндән ә'нам алачаг. Нәби кәлиб јенидән сөзә башлады.

— Гиблеји-аләм, сиз дүнән ешитдиниз ки, нә гәдәр бизим јумуртамыз вар иди. Атам әлкәдә олан иш һејванларынын һамысыны кирајә тугду. Јумурталары чатдыг, апардыг дәјирмана, үјүтдүк, дәјирман дашы һәр дөфә һәрләнәндә алтындан миллионларла хоруз вә тојуг чыхырды.

Сөз бу јерә кәләндә шаһын вәзир-вәкилләри деди:

— Шаһ сағ олсун, Нәбинин јаланларыны доғруја охшатмаг мүмкүн дејил. — Шаһ чарәсиз галыб деди:

— Оғлум, сабаһ ахырынчы күндүр, әкәр бир јалан да кәлиб десән, гыз сәниндир.

Шаһ о кәдәндән сонра үзүнү сарај адамларына тутуб гәзәблә деди:

— һарам олсун сизә мәним чөрәјим, бир ушаға чаваб верә билмирсиниз. һәр кәс сабаһ онун дедији сөзләрә јаландыр сөјләсә, дәрисинә саман тәпдирәчәјәм. Нә данышырса-данышсын, сиз дејин ки, доғрудур. — һамы «баш үстә» дејиб тә'зим етди. Сәһәри күн Нәби бөјүк бир күп илә шаһын һүзуруна кәлди. Шаһ сорушду:

— Бу күп нә үчүндүр?

Нәби чаваб верди ки, јаланлары тәсдиг етмәк үчүн.

Шаһ бир шеј баша дүшмәјәрәк сорушду:

— Јенә јалан вармы?

Нәби чаваб верди.

— Шаһым ичазә версә, данышарам.

Шаһ деди:

— Даныш.

Нәби деди:

— Гиблеји-аләм, дүнән ешитдиниз ки, бизим нә гәдәр хорузумуз, нә гәдәр тојуғумуз вар иди. Атам дүнјада олан падшаһ ларын өлкәләринә хәбәр көндәрди ки, учуз гијмәтә тојуғ, хоруз сатыр. Бүтүн өлкәләрдән тачирләр атлара, гатырлара гызыл жүкләјиб кәтирдиләр. Атам һәмин гызыллардан сәнин атана бах, бу күплә ғырх күп гызыл борч верди. Инди хаһиш едирәм ки, рәһмәтлик атанын борчуну верәсэн. — Сөз бу јерә чатанда һамы бир ағыздан деди:

— Доғрудур.

Шаһ бәркдән ғышғырды:

— Јаландыр.

Нәби деди:

— Јаландыр, ғызы вер, доғрудур, ғызылы.

Шаһ вәзирә деди:

— Дур кет о ғызы кәтир вер буна, гој һара истәјир апарсын кетсин.

35.Бир нәфәр бир гарпыз көрүр. Бычағы көтүрүб о гарпызы кәсиб јемәк истәјир. Бычаг әлиндән сүрүшүб гарпызын ичинә дүшүр. Адам нә гәдәр әл узадыр, бычағы тапмыр. Өзү гарпызын ичинә кирир вә бычағы ахтармаға башлајыр. Ахтарыр, ахтарыр, бирдән бир сәс ешидир. Көрүр ки, чижиндә чомаг бир киши кәлир. Киши сорушур ки, нә ахтарырсыныз? Дејир бычағым итиб. Киши дејир: «Ај рәһмәтлијин оғлу, мән бир чүт өкүзү ики күндүр бу гарпызын ичиндә ахтарыб тапмырам. Сән бир бычағы нечә тапачагсан?

36.Бир кишинин бир хорuzu вармыш вә онунла мешәдән одун дашыјырмыш. О гәдәр одун дашыјыр ки, хорузун бели јара олур. Она мәсләһәт билирләр ки, гоз вә гарпыз дәнәләрини бир јердә үјүдүб дәрман һазырласын вә онун белинә чәксин. Киши белә едир вә хорuzu мешәјә бураһыр. Бир илдән сонра киши мешәјә одун јығмаға кедир. О, будагларында гарпыз асылмыш гоз ағачынын һәрәкәт етдијини көрүр. Диггәтлә баһандан сонра хорузуну таныјыр.

37.Ики јолдаш јолла кедирмиш. Онларын араларында мүбаһисә дүшүр ки, кимин көзүндән даһа күчлү нәзәр вар. Гәрара кәлирләр ки, буну сүбут еләсинләр. Јашча бөјүк олан јолдаш ики јолун ајрычындакы ири дашы көстәриб дејир:

— Көр бир нә бојда дашдыр?

Бу вахт даш икијә бөлүнүр, һәр һиссәси јолун мүхтәлиф тәрәфләринә дүшүр. Буна мәәтәл галан икинчи јолдаш һејрәтлә дејир:

— Паһ атоннан, көзә баха!

Елә о дәгигә кишинин көзү чыхыб јерә дүшүр.

38.Ики гардаш вармыш. Кичик гардаш јалан јалан дејирмиш. Бөјүк гардаш көрүр ки, јаланчылыгыда маһир олан гардашынын ел арасында әм әлли-башлы һөрмәти вар. Гәрара кәлир ки, о да бир јалан десин. Ахшам чағы чамаатын бир јерә јығылан вахты бөјүк гардаш дејир:

— Чамаат, бу күн көјдә бир ит зинкилдәјирди. — Чамаат буну «һојду-һојдуја» көтүрүр, башлајырлар әлә салмаға ки, адә, башына ат тәпиб нәди? — һеч көјдә дә ит зинкилдәјәр? — Бу вахт јаланчы гардаш чамааты сакитләшдириб дејир:

— Дүздү, чамаат, мән дә көрмүшәм. Гузғун јерә енәндә чајнағына балача күчүкдән башга һеч нә кечмәди. О да күчүјү чајнағына алыб һаваја галхды. Јазыг күчүк дә көјдә зинкилдәјә-зинкилдәјә галмышды.

39.Бир күн Овчу Пирим дағын дөшүјлә кедирмиш, бирдән гобудан бир сүрү кәклик галхыр. О, түфәнжини көтүрмәјә ма-чал тапмыр, чәлд әлиндәки шаллағы кәкликләрин далынча атыр. Шаллаг кечир бир кәклијин бојнуна, анчаг кәклик јерә дүшмәјиб учуб кедир.

Бир илдән сонра Овчу Пирим өз јолдашларыјла һәмин јер-дән кечирди, гәфләтән гобудан бир сүрү кәклик галхыр, һамы-сынын бојнунда шаллаг. Овчу Пирим вә јолдашлары бу ишә мат галырлар. Сән демә бир ил габаг бојнуна шаллаг кечән кәклик јумуртлајыб, чүчә чыхарыб вә һәр чүчәсинин дә бојнунда бир шаллаг асылыб.

40.Ики бостанчы бир-бири илә сөһбәт едир. Бостанчылардан бири дејир ки, үч ил бундан әввәл мәним бостанымда нәһәнк бир гарпыз әмәлә кәлмишди. Тәкчә тағынын јоғунлуғу јүз иллик палыда бәнзәјирди. Нә гәдәр чалышдыгса да гарпызы тағдан үзә билмәдик. Ахырда кедиб бир чүт өкүз кәтирдик. Өкүзләр һа күч вердиләр гарпыз гопмады. Кедиб бир чүт дә өкүз кәти-риб гарпызы биртәһәр үздүк. Тәкчә бу гарпыздан о или бөјүк газанч көтүрдүм...

Мүсаһиби онун бу сөзләрини динләјиб тәсдигедичи тәрздә дејир: Доғру дејирсән о ил чох мәһсулдар ил иди. Мәним дә чајдан хејли аралы бостан јерим варды. һәмин или мән хијар әкмишдим. Бир сәһәр кәлдим ки, хијарлардан бири узаныб са-һәдән чыхыб. Фикримдән кечди ки, хијарын учуна бахым, јети-шиб ја јох. Кәл һа кәл, чајын саһилинә чатдым. Жөрдүм хејир әшиши, хијар чајын үстү илә көрпү кими о бири саһилә узаныб кедир.

Сөһбәт бу јерә чатанда биринчи мүсаһиб дөзмәјиб дејир:

— Јахшы да, хијарыны бир аз кедәк елә.

Икинчи мүсаһиб өзүнү итирмәјиб, сакитчә чаваб верир:

— Елә шеј јохду, сән гарпызы хырдаламасан, хијары кедәлдән дејиләм.

41.Һадыјды, Быдыјды, Короғлу Косујду, бир дә мән. Кетмишдик ова. Гаршымыза бир довшан чыхды. Һадыја дедим ат, атмады. Быдыја дедим ат, атмады. Короғлу Косуја дедим ат, атмады. Өзүмүн лүләси јох, күпү вар, бир түфәнким вар иди. Чыхартдым, довшаны ашырдым. Довшаны сојмаға нә һадыда бычаг олду, нә Быдыда бычаг олду, нә дә ки, Короғлу Косада. Өзүмүн сапы вар, тижәси јох бычағымы чыхарыб довшаны сојдум, доғрадым. Һадыја дедим газан вер, олмады; Быдыја дедим газан вер, олмады; Короғлу Косуја дедим газан вер, олмады. Өзүмүн алты јох бир газаным вар иди. Эти төкдүм онун ичинә. Одун јығдыг очаг галајаг. Һадыја дедим гов-чахмаг вер; Быдыја дедим гов-чахмаг вер; Короғлу Косуја дедим гов-чахмаг вер, һеч бириндә олмады. Өзүмдә чахмагсыз, говсуз вәзнә вар иди. Чәкиб јандырдым, очаг галадым, эти биширдим. Дојунча јејиб керижә дөндүк.

ДУАЛАР

1. Ағырлығын, уғурлуғун,
Көйдән учан гушлара.
Ғајалара, дашлара,
Сөјләжән арвадлара.

Дүшмәнләрә, јадлара,
Чәмәндәки отлара.
Әрсизләрә, дуллара,
Ахыб кедән сулара.

2. Гиблеји-аләм, гоһум-әграба ичәрисиндә ән узун өмүр сүрән, тојлар-бүсатлар көрән оласан, оғлунун, гызынын шө'ләси илә фәрәһләнен, дүшмәнини гаршында хар көрәсэн, һеч вә'дә, һеч заман һеч кәсә мөһтач олмајасан.

3. Худаваңди-аләм, сәни үрәји дәрдли, көзү јашлы, синәси дағлы гојмасын, сәнә бир зүријјәт версин, ај кәлин.

4. Еј бөјүк сүбһан, дүнјанын бүтүн мүшкүл ишләрини саһ-манә сал, гој һеч заман күндүзүн јерини кечә, ишығын јерини гаранлыг тутмасын, шәр хејир үзәринә јеријә билмәсин.

5. Еј бизи јарадан пәрвәрдикарә, һеч кәси ачлыгла имтаһана чәкмә.

6. Еј көјдә көрүнмәз улу танрым, дүнјада тәк олан о аллаһ ешгинә, 12 имам, 120 мин пејғәмбәр һөрмәтинә мәним бу баламы фашистин күлләсинә туш кәтирмә, азғынлары ганына гәлтан едән баламын күнаһыны күнаһлара јазма.

7. Ај аллаһ, гурбан олум бирлијинә. һамынын баласыны сағ-саламат јувасына кәтир чыхарт, мәним бирчә баламы да онларын ичиндә.

8. Еј улу танрым, сәрһәдләримизи јағыларын шәриндән го-рујан шаһин балаларымызын көзүнә ишыг, голуна гүввәт вер.

9. Вәтәнимин күлүнә-чи чәјинә, бағына-бәрәкәтинә көз ди-кән јағылары көрүм зәлил күнләрә галсын...

10. Гызыл Ордумун күчүнү, гүдрәтини, шаныны, шөһрәтини учалардан уңа көрүм.

ГЕЈДЛӘР

ӘМӘК НӘГМӘЛӘРИ

1-61 Илк дәфә нәшр олунур. Нәгмәләр 1976-чы илдә Дәвәчи рајонунда фолклор экспедициясы заманы Мәһәммәд һүсејн оғлундан (1912-чи ил) жазыја алынмышдыр.

7. Илк дәфә нәшр олунур. Күрчүстан ССР Марнеули рајонунун Кирәчмуғанлы кәндиндә 1978-чи илдә Ејјуб Мәммәдовдан жазыја алынмышдыр. Нәгмәни бизә верән мусигишүнас Фаиг Чәләбијевә миннәтдарыг.

8-20 Илк дәфә нәшр олунур. Нәгмәләр Күрчүстан ССР Марнеули рајонунун сакини Маһмуд Сејидбәлијевдән 1976-чы илдә жазыја алынмышдыр.

21-26 Фолклоршүнас һ. Гасымовун тәртиб етдији «Баятылар» (1956) китабындан көтүрүлмүшдүр.

27-28. Илк дәфә нәшр олунур. 1976-чы илдә Дәвәчи рајонунун сакини һәсән Мәммәдовдан лентә жазылмышдыр.

29-30. Илк дәфә нәшр олунур. Шамаһы рајонундакы Мәликчобанлы кәндиндә Ә. Дашдәмировадан 1979-чу илдә мусиги мәтни илә бирликдә жазыја алынмышдыр. «Тој вә халај маһнылары» китабында вариантлары вардыр.

31. Илк дәфә нәшр олунур. 1976-чы илдә Сарај кәндиндә Зәрифә һәсәнөвадан (1927 -чи ил) жазыја алынмышдыр. Әввәлки ики бәнд Ф. Көчәрлинин «Балалара һәдијә» китабында нәшр едилмишдыр.

32. Илк дәфә нәшр олунур. Нәгмә Шаһбуз рајонунда 1960-чы илдә жазыја алынмышдыр. Мәтни бизә тәгдим едән филолокија елмләри доктору, профессор Фирудин һүсејнова миннәтдарлығымызы билдиририк.

33. Илк дәфә нәшр олунур. Нәгмә Губа шәһәр сакини Оручәли Лачыновдан (1896-чы ил) жазыја алынмышдыр.

ЧОБАН НӘГМӘЛӘРИ

1-37. Мә'лум нәшрләрдән сечилмишдыр. Ф. Көчәрлинин мәтнләри әсәс көтүрүлмүшдүр. Бир сыра мәтнләр СМОМПК мәчмуәсиндәки мәтнләрлә дәгигләшдирилмишдыр. «Күлзар» дәрслијиндә, «Мәктәб», «Дәбистан» журналларында «Саја нәгмәләри», «Саја сөзләри» вә с. башлыглары илә верилмишдыр.

38. Нәгмә 1979-чу илдә Гобустанда чобан Сабир Әлишовдан жазыја алынмышдыр. Охшар варианты Ә. Ахундовун «Азәрбајчан фолклору антолокијасы» китабында (I китаб) нәшр едилмишдыр.

39. Фолклоршүнас Ә. Ахундовун «Азәрбајчан фолклору антолокијасы» китабындан (I китаб) көтүрүлмүшдүр.

САГЫН НӘГМӘЛӘРИ

1-3. Илк дәфә нәшр олунур. 1978-чи илдә Губа районунун Гонагкәнд гәсәбәсиндә Атамоғланова-Зәкијева Сәяд Мәстан гызындан (1897-чи ил) јазыја алынмышдыр.

4. «Азәрбајчан фолклору антологијасы» китабындан кәтүрүлмүшдүр.
- 5-9. Мә'лум нәшрләрдән сечилмишдир.

ОВЧУ НӘГМӘЛӘРИ

1. **Овчу нәгмәси ады илә илк дәфә нәшр олунур. Дәрсликләрдә, мәчмуә вә антологијаларда «Дүзкү» ады илә верилмишдир.**

2. Илк дәфә нәшр олунур. Нәғмәнин бу мәтни 1857-чи илдә «Кавказ» гәзетиндә әләвә шәклиндә чапа тәгдим едилмиш вәрәгәдә верилмишдир. Лакин «Татар ағыз нәғмәләри» нәдәнсә нәшр едилмәмишдир. Нәғмәнин сонунда белә бир гејд вардыр: «Јазды Александр Костиков, сөјләди Ашыг Чаһан ханым», Тифлис, 1855».

3-4. Илк дәфә чап олунур. 1977-чи илдә Губа районуна фолклор экспедисијасы заманы Зејнәб һејбәт гызындан (Губа шәһәр сакини, 1903-чү ил) мусиги мәтни илә бирликдә лентә јазылмышдыр.

6-8. Ә. Ахундовун «Азәрбајчан фолклору антологијасы» (I китаб) китабындан кәтүрүлмүшдүр.

НАНА НӘГМӘЛӘРИ

1-4. Илк дәфә нәшр олунур. Губа районунун Гонагкәнд гәсәбәсинин сакини Сәяд Атамоғланова-Зәкијевадан мусиги мәтни илә бирликдә лентә јазылмышдыр.

ИПӘКЧИ НӘГМӘЛӘРИ

1-3. Илк дәфә нәшр олунур. Шәки районунда 1978-чи илдә күмчү Күбра һәнәфи гызындан (1904-чү ил) јазыја алынмышдыр.

4-14. Ә. Ахундовун «Азәрбајчан фолклорунун антологијасы» (I китаб) китабындан кәтүрүлмүшдүр.

БАЛЫГЧИ НӘГМӘЛӘРИ

1-4. Илк дәфә нәшр олунур. 1975-чи илдә Хачмазда гочаман вәтәкә ишчиси Шәмси Фәрзәлијевдән (1907-чи ил) мусиги мәтни илә бирликдә јазыја алынмышдыр.

МӨВСҮМ ВӘ МӘРАСИМ НӘГМӘЛӘРИ

МӨВСҮМ НӘГМӘЛӘРИ

1. СМОНПК нәшри әсасында мә'лум мәтн дәғигләшдирилмишдир.
2. Нәғмә Ә. Ахундовун мәтни әсасында нәшр едилмишдир.

3-4. Илк дэфэ чап олунур. Нәғмәләр Губа районунун Гонагкәнд гәсәбәсинин сакини Атамоғланова-Зәкијева Сајад Мәстан гызындан (1897-чи ил) 1977-чи илдә мусиги мәтни илә бирликдә јазыјаалынмышдыр. Илк дэфэ 1983-чү илин март ајында «Озан» фолклор топлусунда сәсләндирилмишдир. Нәғмә 1983-чү ил мартын 19-да исә «Коммунист» гәзетиндә верилмиш «Етүд»ә дахил едилмишдир.

5. Охшар варианты нәшр едилмишдир. Сөјләјәни һәмја Гонагбәјова. (1903-чү ил) Губа рајоңу, II Нүкәди кәнди.

6. Илк дэфэ чап едилир. 1977-чи илдә Губа рајоңуна фолклор экспедијасы заманы јазыја алынмышдыр. Сөјләјәни һәмја Гонагбәјова.

7. Ә. Ахундовун «Азәрбајҗан фолклору антолокијасы»ндан кәтүрүлмүшдүр.

8. Мәтн Ф. Көчәрлинин «Балалара һәдијә» китабындан кәтүрүлмүшдүр.

9. Илк дэфэ нәшр олунур. Мәтни бизә верән һәким Күлмирзә Шаһмирзә оғлу Кәримова (1929-чу ил) дәрин миннәтдарлығымызы билдиририк (Мәрдәжан гәсәбәси).

10. Ф. Көчәрлинин мәтни әсас кәтүрүлмүшдүр.

11. Ә. Ахундовун мәтни әсасында нәшр олунур.

12-20. Мә'лум нәшрләрдән сечилмишдир. Бә'зи мисралар халг вариантлары әсасында дәгигләшдирилмишдир.

21-29. Илк дэфэ нәшр олунур. Халг јарадычылығынын көзәл биличиси, Губа рајоңунун II Нүкәди кәнд сакини, унутулмаз Новруз һүсејновдан (1986-1963) јадикәр галмыш «Нәғмәләр» дәфтәрјндән кәтүрүлмүшдүр.

30-35. Илк дэфэ нәшр олунур. Н. һүсејновун «Нәғмәләр» дәфтәрјндән кәтүрүлмүшдүр. Нәғмәләрин охшар варианты нәшр едилмишдир.

МӘРАСИМ НӘГМӘЛӘРИ

ЈАС НӘГМӘЛӘРИ

АҒЫЛАР

1-2. Илк дэфэ чап олунур. 1976-чы илдә Мәрдәжан гәсәбәсиндә Ағабачы һәшим гызындан (1917-чи ил) јазыја алынмышдыр.

3-34. Мә'лум нәшрләрдән сечилмишдир.

Шахсеј-вахсејләр

1-4. Сијәзән шәһәрјндә 1979-чу илдә Салатын Мирзәјевадан (1914-чү ил) јазыја алынмышдыр.

Вәсфи-һаллар

1-8 Мусиги мәнтләри илә бирликдә Сајад ханым Атамоғланова-Зәкијевадан јазыја алынмышдыр. Вариантлары нәшр едилмишдир.

ГОЛ НӘГМӘЛӘРИ

1-2-3-4-6-7-8-9-10-11-12-20-26-31-87. Илк дэфэ нәшр олунур. Губа шәһәрјндә Зәјнәб һејбәт гызындан 1976-чи илдә мусиги мәтни илә бирликдә лентә јә-

зылмышдыр. «Тој вә һалај маһнылары» китабында охшар вариантлары нәшр едилмишдир.

5-13-19-21-22-23-24-25-27-28-29-30-32-33-34-35-37-38-96. «Тој вә һалај маһнылары»ндакы мәтнләр експедиција материаллары әсасында дәгигләшдирилмишдир.

УШАГ НӘГМӘЛӘРИ

1-3. Ф. Көчәрлинин мәтни әсасында чап едилмишдир.

4. Илк дәфә чап олунур. Сөйләјәни Зејнәб һејбәт гызы. Охшар варианты нәшр едилмишдир.

5. Илк дәфә нәшр едилди. һүснијјә Бабајевадан (1916-чы ил) јазыја алынмышдыр. Охшар варианты нәшр едилмишдир.

6. СМӨМПК мәчмуәсиндән әввәлки 5 мисрасы нәшр едилмишдир. Там һалда илк дәфә профессор Паша Әфәндијевин «Азәрбајҗан шифаһи халг әдәбијјаты» китабында верилмишдир.

7. Илк дәфә нәшр олунур. 1979-чу илдә Гусар рајонунун һил кәндиндән Зәјәм ханым Балабәјевадан топланмышдыр.

8. Илк дәфә П. Әфәндијевин «Азәрбајҗан шифаһи халг әдәбијјаты» дәрслијиндә чап едилмишдир. Нәшр варианты вардыр.

9. СМӨМПК мәчмуәсиндән көтүрүлмүшдүр. Ә. Ахундов да һәмин мәтни әсас көтүрмүшдүр.

10. Ф. Көчәрлинин «Балалара һәдијјә» китабындан көтүрүлмүшдүр.

11. Илк дәфә нәшр олунур. Нәгмәнин илк беш вә сон ики мисралары «Азәрбајҗан фолклору антолокијасы»нда «Түлкү, түлкү» нәгмәсинин сонунда верилмишдир. Нәгмә Сарај кәндиндә Мәрјәм һәсәновадан 1979-чу илдә јазыја алынмышдыр.

12. Ә. Ахундовун «Азәрбајҗан фолклору антолокијасы» китабындан көтүрүлмүшдүр.

13-14. Ф. Көчәрлинин «Балалара һәдијјә» китабындан көтүрүлмүшдүр.

АЧЫТМАЛАР

1-4. Илк дәфә нәшр олунур. Губа рајонундакы Гонагкәнд гәсәбәсинин сакини Сәјад Атамоғланова-Закијевадан 1978-чи илдә јазыја алынмышдыр.

5. «Азәрбајҗан фолклору антолокијасы»нда 1968-чи илдә «Ачытма», «Азәрбајҗан классик әдәбијјаты китабханасы»нда «Дүзкү» ады илә верилмишдир. Сон мисралары фәрглидир. Шифаһи нитгдән «Ачытма» кими јазыја алынмышдыр (Сөйләјәни: Күлдәстә Бабајева 1917-чи ил). Ләнкәран шәһәри.

6. Ә. Ахундовун мәтни әсас көтүрүлмүшдүр. Сонракы нәшрләрдә «Дүзкү» ады илә верилмишдир.

7. «Азәрбајҗан классик әдәбијјаты китабханасы»нда «Дүзкү» ады илә верилмишдир.

8. Ә. Ахундовун нәшри әсас көтүрүлмүшдүр. Сонракы нәшрдә «Дүзкү» кими верилмишдир.

САНАМАЛАР

1-2. Ф. Көчәрли илк дәфә «Вур нағара, чых гыраға» ады илә ушаг ојуну сөзү кими вермишдир. һәмин мәтн әсас көтүрүлмүшдүр. Бу нәгмәләри Ф. Көчәрли бир нәгмә мәтни кими вермишдир.

3. Ө. Ахундовун мәтни әсас көтүрүлмүшдүр.

4. Илк дөфө «Ушаг нәғмәси» ады илә «Мәктәб» журналында нәшр едилмишдир.

5-6-7-8-9-10-11-12-13-14. Илк дөфө нәшр олунур. 1978-чи илдә Губа рајонунун фолклор экспедијасы заманы Сајад Атамоғланова-Зәкијевадан јазыја алынмышдыр. Мәтнләри бизә верән филологија елмләри намизәди И. Зәкијевә миннәтдарлығымызы билдиририк.

АРЗУЛАМАЛАР

1-9. Мә'лум нәшрләрдән сечилмишдир.

ОХШАМАЛАР

1-36 Мә'лум нәшрләр әсас көтүрүлмүшдүр.

ЛАЈЛАЛАР

1-20. Экспедијалар көстәрир ки, халг арасында шифаһи нитгдә нәгаратсыз лајлалар демәк олар ки, јохдур. Нәнәләр, аналар ушаг нәғмәләрини нәгаратларла бирликдә охујурлар. Тәгдим едилән лајлаларын нәшр вариантлары вардыр.

ЧАШДЫРМАЛАР

1. Илк дөфө чап олунур.

2. Бә'зи нәшрләрдә јанылтмач ады илә верилир. «Азәрбајчан фолклору антолокијасы»нда «Ачытма» ады илә ојунун мәтни кими верилмишдир.

МАҢНЫЛАР

1. Ф. Кечәрлинин «Балалара һәдијјә» китабындан көтүрүлмүшдүр.
2. Ө. Ахундовун мәтни әсас көтүрүлмүшдүр.

ЈАНЫЛТМАЧАЛАР

1. Шамаһы рајонунун Мәликчобанлы кәндиндән М. Дашдәмировадан (1918-чи ил) јазыја алынмышдыр.

2-13. Мә'лум нәшрләрдән сечилмишдир.

ӘФСУНЛАР

1-16. Илк дөфө нәшр олунур. Губа рајонунун Нүкәди кәндиндә јашајан Новруз һүсејновдан (1876-1963) бизә јадикар галмыш «Нәғмәләр» дәфтәриндән сечилмишдир.

АЛГЫШЛАР

Илк дэфэ нэшр олунур. Фолклор експедиција материаллары нөмрөләнмиш дэфтэрләр дө чөмләнмишдир. һәр бир дэфтэр аҗры-аҗры алгышчылардан топланмышдыр. Јазыја алынмыш нүмүнэләрин паспорт гејди нөмрөләр эсасында верилир.

1. Гаршысында «1» ишарәси гојулмуш нүмүнэләр Адилә Әзизова, Бағчаханым һүсејнова, Күлбачы Мәмәдова вә Рәфигә һәсәновадан топланмышдыр (Бакы шәһәри).

Гаршысында «2» ишарәси гојулмуш нүмүнэләр Мухлисә Мәмәдһәсәнова, Бикәханым Әһмәдова, Нурчаван һәсән гызы, Күлдәстә һачыјева, Мәһин ханым Күлмәмәдовадан топланмышдыр (Мәрдәкән гәсәбәси).

Гаршысында «3» ишарәси гојулмуш нүмүнэләр Бикәханым Султанова, Чәмилә һәшимова вә Суғра ханым Әли гызындан јазыја алынмышдыр (Бакы шәһәри).

Гаршысында «4» вә «5» рәгәмләри јазылмыш алгышлар Ағабәјим ханым һәсәновадан, Мәләјкә Вәлијевадан, Үмбүлбаны Кәрәкмәзовадан, Халидә һәшим гызындан јазылмышдыр (Губа рајону).

ГАРҒЫШЛАР

Илк дэфэ нэшр олунур. Алгышларда олдуғу кими паспорт гејди нөмрөләр эсасында верилир.

«1» рәгәми јазылмыш гарғышлар Нуријә ханым һүсејн гызындан, Фәридә Күлүшовадан јазыја алынмышдыр (Сумгајыт шәһәри).

Гаршысында 2-3 рәгәми јазылмыш нүмүнэләр Күллү Күлү гызындан, Алмаханым Бабајевадан, һәчәр һәсән гызындан јазыја алынмышдыр (Сумгајыт шәһәри).

Гаршысында «4» вә «5» рәгәмләри јазылмыш гарғышлар Үмлејла Бабахановадан, Мәләкнисә Балабәјовадан, Лејла һачыјевадан јазыја алынмышдыр (Гусар рајону).

ИНАНЧЛАР

Әлифба системи илә илк дэфэ нэшр едилир. Нүмүнэләр Күлсүм һүсејновадан, Балабикә һәсәновадан (Губа), Хәдичә ханым Саиловадан, Мәрчан һашымовадан јазыја алынмышдыр (Шамахы рајону).

Илк дэфэ нэшр олунур. һүснијә Әһмәдовадан, Төһфә Сарыјевадан, Сәфурә Зејналовадан, Әминә Мейдијевадан јазыја алынмышдыр (Бакы шәһәри).

ФАЛЛАР

Илк дэфэ нэшр олунур. Күлбачы Бағыровадан, Күлханым Бәшировадан, Нурлана ханым Гәдировадан јазыја алынмышдыр. (Губа рајону).

ТҮРКӘЧАРӘЛӘР

Илк дәфә нәшр олунур. Әминә Меһдијевадан, Сафура һәсән гызындан, Ләтифә Лүтвәлијевадан, Мәсмә Әли гызындан јазыја алынмышдыр (бакы шәһәри).

ЈАЛАНЛАР

1-38-40. Илк дәфә нәшр олунур. Мәммәдалы Мәммәд оғлундан (Товуз районунун Бајрамлы кәнди), Фејзә Ағамалы гызындан, Јусиф Казымовдан (Жүрчүстан ССР Марнеули рајону) јазыја алынмышдыр.

39. Јаландан Ә. һагвердијев јарадычылығында да истифадә едилмишдир.

41. «Азәрбајҗан нағыллары» (II чилд) китабындан кәтүрүлмүшдүр.

ДУАЛАР

1-10. Дәрбәнддә јашајан Бикәханым Абдинбәјовадан јазыја алынмышдыр. ГЕЈД: Фолклор нүмунәләринин топланмасында мүәллифә јахындан көмәклик кәстәрмиш С. М. Киров адына АДУ-нун филолокија факүлтәсинин ахшәм шә'бәсинин тәләбәләринә (1978-1983-чү ил бурахылышлары) өз миннәтдарлығымы билдирирәм.

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

Дурна кезлү булаглардан	5
Әмәк нәғмәләри	25
Мөвсүм вә мәрасим нәғмәләри	43
Ушаг нәғмәләри	99
Әфсунлар	119
Алгышлар	129
Гарғышлар	141
Инанчлар	155
Андлар	169
Фаллар	177
Түркәчарәләр	185
Јаланлар	195
Дуәлар	203
Гејдләр	206

Н. Нөгмөлөр, инанчлар, алгышлар...

Б. Жазычы, 1986. 213 с.

Ел сөнөтүмизин нагыл, дастан, аталар сөзү, бајаты, лөтифе кими инчи лөри кифајет гөдөр топланмыш вө нөшр едилмишдир. Лакин ши феһи јарадычылыгымызын илюк и нүмүнөлөри вө жанрлары бүтөв һалда, лазым олан сөвијјөдө јазыја алынмамышдыр. Охучуларә төгдим олу нан бу китабда әфсун, алгыш, гаргыш, түркөчәра, фәл, инанч, анд, чәду кими фолклор нүмүнөлөри топланмыш, әмөк нөгмөлөри и черисиндө сағын, балыгчы, овчу, и покчи, һана нөгмөлөрини даһа гөди мләрдө јаранан нүмүнөлөри илк дөфә јазыја алынмышдыр. «Мәрсим нөгмөлөри» бөлмәси тәј вә јас нөгмөлөрини дө әһәтә едир. Нөшрә 120-дөн артыг бөлө нөгмө дөхил едилмишдир.

470200000—060

Н ————— 11—84

М—656—86

С[Аз]1

Редактору Муса Ахундов
Рәссамлары С. Вејсов, Е. Лазымов
Бәди редактору Е. Лазымов
Техники редактору А. Әскәрова
Корректору Б. Султанова

ИБ № 1481

Җыгылмага верилмиш 5. 06. 1986 чы ил. Чапа имзаланмыш
28. 04. 1986-чы ил. ФГ 05077 Кағыз форматы 60 > 84 $\frac{1}{4}$, Оф-
сет кағызы. Офсет үсулу илә чап олунур. Шәрти ч. в. 12,55
Шәрти рәнкли сурәт 49,75. Учот нәшр вәрәги 13,9 Тиражы
30.000 Сифариш № 987. Гијмәти 1 ман. 80 гәп.

Азәрбајҗан ССР Дөвләт Нәшријат, Полиграфија вә Китаб
Тичарәти Ишләри Комитәси.

«Лазычы» нәшријаты, 370005, Бақы, Натәван мејданы, 1.

26 Бақы комиссары адына мәтбәә.

370005, Бақы, Әли Бајрамов күчәси, 3.

Обрядовые, хвалебные песни
[на азербайджанском языке]

Баку — 1986

Издательство «Язычы», 370005, Баку,
площадь Натаван 1

Типография им. 26 бакинских комиссаров.
370005. Баку, ул. Али Байрамова, 3.